Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Mikrotoponimija Podveležja

Peco, Asim

1990

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/items/f98709c6-5801-418c-acd0-5136deaa772b

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

АСИМ ПЕЦО

МИКРОТОПОНИМИЈА ПОДВЕЛЕЖЈА

САРАЈЕВО 1990

UDC 808.61/.62-311(497.15) YU ISBN 86-7123-029-5

АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Д Ј Е Л А

КЊИГА LXX

ОДЈЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
Књига 39

Асим Пецо

МИКРОТОПОНИМИЈА ПОДВЕЛЕЖЈА

ANU ВіН АНУ БиХ

Уредник
Боривој Човић
редовни члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине

Рецензенти
Др Драгомир Вујичић
Проф. др Радојица Јовићевић

САРАЈЕВО 1990.

UDC 808.61/.62-311(497.15) YU ISBN 86-7123-029-5

ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

MONOGRAPHS

VOL. LXX

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES
Vol. 39

Asim Peco

MICROTOPONYMY OF PODVELEŽJE

ANU BiH АНУ БиХ

Editor
Borivoj Čović
member of the Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina

Reviewers
Dr. Dragomir Vujičić
Prof. dr. Radojica Jovićević

SARAJEVO 1990

АСИМ ПЕЦО

МИКРОТОПОНИМИЈА ПОДВЕЛЕЖЈА

ANU
ВіН
АНУ
БиХ

Успомени брата Есада - као знак
искрене љубави и трајне захвалности

САДРЖАЈ

Основна литература 7
Списак скраћеница 8
Умјесто увода 9
Положај 13
Поријекло и први помени 17
О говору Подвележја 19
Имена оваца, коња, крава 23
Микротопонимија Подвележја дата по селима 29
Горње Гњојнице/Опине 29
Добрч 35
Свињарина 42
Бањдо 52
Кружањ 58
Кокорина 68
Однос података из Катастра и савременог стања 81
Фонетско-морфолошке особине микротопонима 86
Вокали 86
Рефлекси ъ (јата) 87
Сонанти 89
Африкате 90
Секвенце -шт и - жд 92
Фонема х 93
Јотовање 94
Асимилационо - дисимилациони процеси 95
Акценатске одлике наших микротопонима 99
Микротопоними и геоморфолошка слика тла 102
Микротопоними као слика друштвених односа 104
Патроними и антропоними у подвелешкој микротопонимији 110
Микротопоними као слика подвелешке флоре и фауне 116

ANU BiH АНУ БиХ

Страни елементи у подвелешкој микротопонимији: албанизми, романизми, германизми, грцизми, унгаризми. 120
Турцизми: 123
а) турцизми апелативног карактера 123
б) турцизми антропонимског карактера 126
ц) турцизми патронимског карактера 129
Из творбене проблематике подвелешких микротопонима 132
I. Неизведене ријечи у микротопонимији Подвележја 132
II. Изведене ријечи у микротопонимији Подвележја 133
а) префиксални тип микротопонима 133
б) суфиксални тип микротопонима 133
ц) префиксално-суфиксални тип микротопонима 135
III. Сложенице у подвелешкој микротопонимији 136
IV. Полусложенице у подвелешкој микротпонимији 137
Из синтаксичке проблематике подвелешких микротпонима 138
1. Микротопоними детерминативног типа 138
2. Неконгруентни типови микротопонима 139
Нешто о постанку ових микротопонима 142
Закључак 165
Microtoponomy of Podveležje 166

ANU BiH АНУ БиХ

ANU
BiH
АНУ
БиХ

ОСНОВНА ЛИТЕРАТУРА

1. K a n a e t, Tvrtko, *Podveležje i Podvelešci,* Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela knj. VI, Odjeljenje istorisko-filoloških nauka, knj. 5, Сарајево 1955.

2. S k o k, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,* I-IV. Загреб.

3. B e z l a j, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika,* I i II, Љубљана.

4. Ф а с м е р, Макс, Этимологический словарь русского язика, Москва 1986.

5. Š i m u n o v i ć, Petar, *Toponimija otoka Brača,* Супетар 1972

6. B o š k o v i ć, Radosav, *Odabrani članci i rasprave,* CANU, Titograd 1978.

7. Š k a l j i ć, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku,* Свјетлост, Сарајево 1965.

8. P e c o, Asim, *Dijalektologija u časopisima na srpskohrvatskom jeziku,* ANUBiH, Radovi, knj. LXX, Odjeljenje društvenih nauka knj. 21, Сарајево, 1981, 73-194.

9. P e c o, Asim, *Govor Podveležja,* Institut za jezik u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, BHDZb IV, Сарајево 1983, 211-282.

10. P e c o, Asim, *Ikavskokoštakavski govori zapadne Hercegovine,* ANUBiH, Djela, knj. LXI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 35, Сарајево 1986, као и тамо наведена литература.

ANU BiH АНУ ВиХ

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

б = бунар
ч = чатрња
к = коса
л = ливада
њ = њива, ораница
о = ограда
п = пашњак
ш = шума
в = виноград

ANU BiH АНУ БиХ

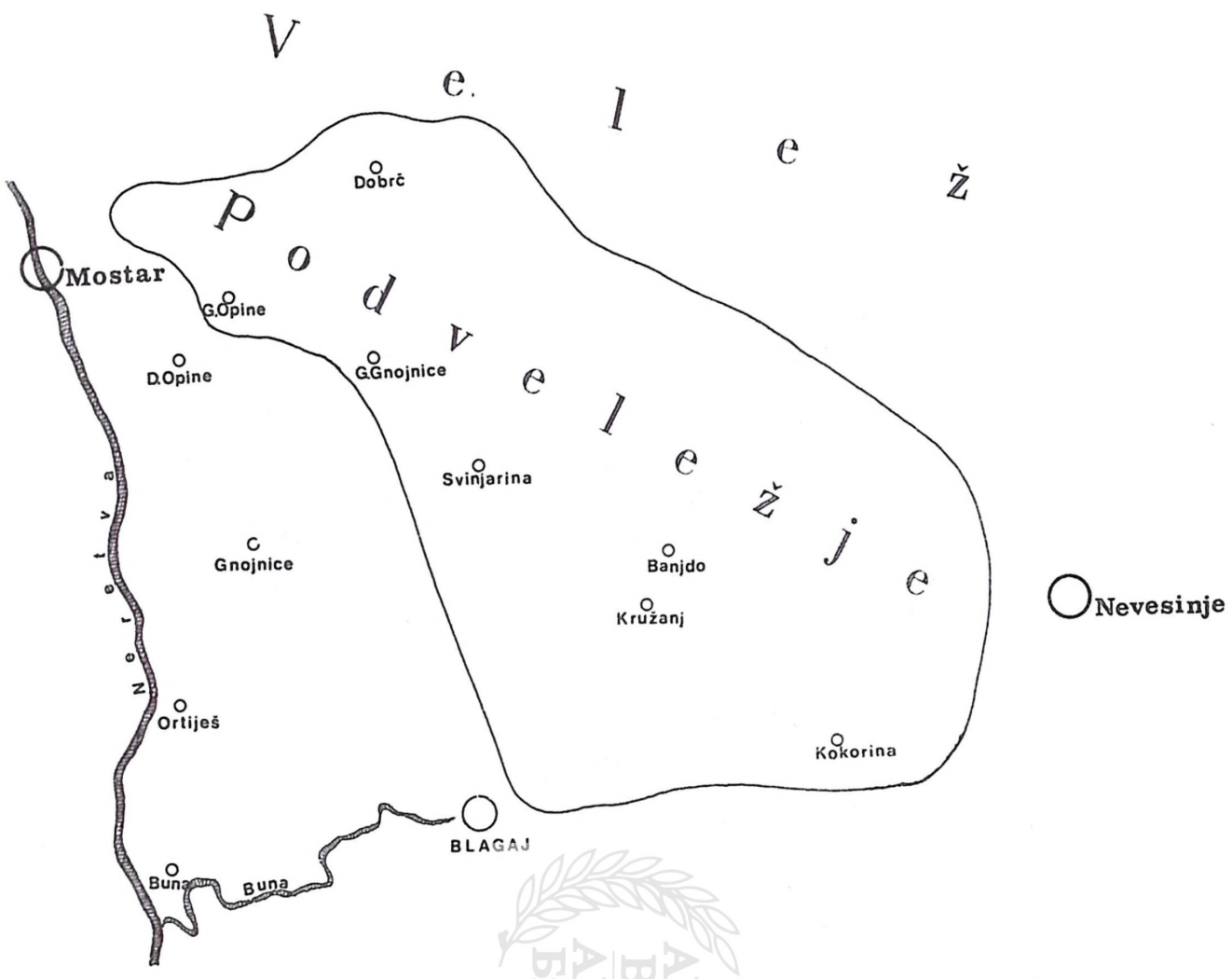
УМЈЕСТО УВОДА

Још од прошлога вијека српскохрватски језички стандард почива на граматичкој структури новоштокавских говора. Међу тим говорима изразито мјесто заузимају херцеговачки говори. Неријетко се у стручној литератури ти говори, тј. новоштокавски, идентификују са херцеговачким гов орима. Нама је данас јасно да су границе тих говора знатно шире од граница Херцеговине, и данашње и некадашње, али нам је јасно и то да су у многе нехерцеговачке области новоштокавске особине донијели управо житељи који су овамо стигли са тла Херцеговине. Нама су данас јасни и разлози за овакво стање у херцеговачким говорима: они су са свих страна окружени нашим језичким становништвом и, као такви, нису изложени непосреднијем страном утицају. То, другачије речено, значи да је њихова еволуција могла да тече без већих поремећаја. Истина, утицаја других језика је било, талијанског и турског нарочито, али су ти утицаји били незнатни када је у питању граматичка структура. Они су се понајвише огледали у лексици. Знатних трагова тих утицаја има и данас у разним предјелима Херцеговине.

О херцеговачким говорима ми данас имамо подоста литературе. Познате су нам и унутарње разлике међу тим говорима, а и њихов однос према нашем језичком стандарду. Ипак, једно је сасвим извјесно: ма колико да се наш језички стандард одваја од његове најуже основице, још увијек је граматика херцеговачких говора, без обзира на то о ком је дијелу Херцеговине ријеч, врло блиска нашој стандардној граматици; још увијек су Херцеговци, и без учења наше граматике, са особинама које носе из роднога дома, ближи сх језичком стандарду него многи други из нехерцеговачке зоне, макар имали и више образовање. Деклинација и акцентуација ту долазе на прво мјесто.

У овоме раду се даје микротопонимија Подвележја. Избор овога дијела Херцеговине за оваква истраживања није био случајан. Прво, Подвележје је досада добило два рада. То је рад проф. Т. Канаета и то је мој рад. Друго, Подвележје чини једну компактну цјелину, од раније настањену сточарима и са мањим измјенама становништва. Треће, овдје је доста жива и усмена традиција, а сачувани су и ранији пописи. Све је то давало повода да се приступи и испитивању микротопонимије овога краја. То се овдје и чини. Рад је настао захваљујући материјалној помоћи коју ми је пружила АНУБиХ.

ANU BiH АНУ БиХ

Velež
Podvelež
Dobrč
Mostar
G.Opine
D.Opine
G.Gnojnice
Svinjarina
Gnojnice
Banjdo
Kružanj
Nevesinje
Neretva
Ortiješ
Kokorina
BLAGAJ
Buna
Buna

ANU
BiH
АНУ
БиХ

ПОЛОЖАЈ

Подвележје је висораван која се простире испод планине Вележи.- Протеже се, како констатује проф. Т.Канает, углавном, у правцу СЗ-ЈЗ, од котлине Бијелог Поља, њеног отсјека изнад Врапчића на СЗ, до цесте Мостар-Невесиње на ЈИ. Са СЗ ограничено је, углавном, билом Вележи, а са ЈЗ, углавном, отсјеком Вележи изнад Мостарске и Бјелопољске котлине, те Мостарског Поља (Бишћа) над Доњим Гнојницама и Драчевицама до Благаја - (Подвележје...15).

Подвележје обухвата неколико села. То су: *Опине, Горње Гњојнице, Добрч, Свињарина, Бањдо, Кружањ* и *Кокорина.* Сва ова села смјестила су се испод обронака планине Вележ[1].

У овоме раду даје се микротопонимија из сљедећих села: *Опине / Г. Гњојнице, Добрч, Свињарина, Бањдо, Кружањ* и *Кокорина*[2]

---

1 У моме раду: *Говор Подвележја*, Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник, кн. 4, на стр. 223, дат је овакав редосљед тих села: Опине, Кружањ, Бањдо, Свињарина, Кричање, Добрч, Кокорина, почевши од сјевера према југу. Ту је поремећен редосљед ових села, а он би требало да гласи: Опине, Добрч, Кричање, Свињарина, Бањдо, Кружањ, Кокорина.

2 Да би се добила цјеловитија слика о Подвележју, овдје наводим податке које о томе подручју нуди Јевто Дедијер у монографији: *Херцеговина*, Српски етнографски зборник, кн. 12, стр. 241-243.

- Подвележјем се назива карсна зараван између Вележи, Бишћа и Бијелог Поља. Издужена у правцу СЗ-ЈИ, зараван је дуга 10-15 километара, а широка 4-6 км. Јужне, ивичне партије састављене су од еоцених кречњака, који доцније добију облик лапораца и тиме изазивају у сјеверо-западном дијелу једина стална подвелешка врела. На додиру еоцених и кретацејских слојева, зараван је улекнута, и у тој уздужној ували су сва подвелешка села, изузев Кличање и Опине на југозападној ивици. Код села Кокорине губи се ували сваки траг, и кокоринске су куће већим дијелом изван ње. Подвелешка села су дакле дуж овог улегнућа нанизана у правцу СЗ- Ји слиједећим редом: Добрч, Шиповац, Свињарина, Бањдо, Кружањ, Кличање (и Опине), До (Гњојница).

И ако су подвелешка села апсолутне висине, клима није ипак тако оштра. Истина овдје вјетар, нарочито сјевер, може бити необично јак, а снијег може пасти веома велик, али ту оштрину ублажује присојни карактер цијеле области. Ријетке су херцеговачке области у којима сунце може овако несметано, па и дуго гријати. Овај моменат, затим велики бедем који затвара од сјевера чини климу блажом.

Сељаци се баве претежно сточарством; због тога и ако има доста имућних сељака, ипак их је мало који су у селу господари своје земље. Већина сељака имају своје властите планине, и то неке још од старина, а неке тек у новије доба. Све старјеничке породице имају своју планину, а досељеници ријетко који.

Осим тога многи имају купљена имања у разним селима из области Горње Неретве. На томе дијелу стално живи један дио чељади и стоке. Тај сточарски живот описан је већ у општем дијелу.

Сељаци причају да за вријеме Херцега Стјепана није било у Подвележју правих села, већ катуна и сточарских станова. ПриъСР је сам Хрецег Стјепан држао своју стоку у Подвележју (свиње у Свињарини). Прича се да су у Подвележју живјела три православна братства: Милишићи, Володери и Максумићи. Истурчили су се једном на Божић пошто су потурчени браственици хтјели да их истјерају из села. Колико има досељеника и старинаца и у опште о привредним приликама видјеће се из слиједећег прегледа:

У Добрчу имамо ове породице: Марићи су старјеници. Има их 6 кућа. Пуце, његов дјед је дошао из Драчевице на читлук. Има их 7 кућа. - Ђурићи и Шпагићи су једна породица они су стариници. - Ђулиман (Дошло) се је за вријеме окупације, доселио из Колешка. Била је Кекића удовица са кћери, па је стари вјенчао удовицу за се, а кћер за сина. - Момићи из Мостара имају овдје земље (укмећене и мобине), па љети сва чељад излази на ладовину. Једни изгоне љети из Мостара чеље на пашу. Сви су кметови, осим Марића који су прије 10 година купили нешто земље. Планина им је на Блацима. На планини сију жито; земљу им ору околни сељаци, којима зато поклоне сламу или им плаћају у соли. Кад стока сађе с планине, не уставља се нигдје прије села. У томе се Добрч разликује од осталих села.

У Кокорини имамо ове старјенике и то од породице Володера: Побрићи 1 кућа, Беговић 3 к., Цафић 2 к., Црналић 1 к., Омановић 1 к., Хоџић 2 к.. Досељеници су ови: Бушкаило, његов је отац доселио из Ходова у Дубравама.- Зухрића отац је допутовао из Локава у Дубравама на Велагића читлук. Планина им је од старина Височица, а јесеништа су била око Бјелемића, па су их купили. У селу т.ј. код кућа нико није имао своје земље, али је сваки старјеник имао своје земље у Јарчиштима готово на ивици шумске зоне у Вележи.

У Бањ-Долу имамо ове породице: Зломужице, Туле, Фазлиће и Хусниће, сви су једно браство (!) и сви старинци, Бркан је прије 40 година доселио из Дубрава. Сељаци су кметови, с ораће земље дају трећину, а за испашу морају држати агински беглук, чувати агинске овце и козе.

У Кружњу има двадесет и шест кућа, које чине један низ, правца ЗЗС-ЈЈИ. У низу се ипак разликују групице од кућа. Ту имамо ове старјеничке породице: Дедићи (Бехе), Володере, Максумиће, Мемиће, и Хусиће (од Милишића). Поред ових у селу живе још и ови досељеници: Црномеровић је прије 35 година купио земљу у Шарића из Стоца, па се преселио с Аладинића у Дубравама. - Тојага је прије 15 година дошао с Пијесака у Дубравама као Пузића кмет.- Кукурузовић је прије четири године дошао с Губавице; држи овдје "траву".- Ђулић је прије 13 година дошар из Дубрава на агинску земљу. Задња двојица су придржаници, то јест немају кметског права.[1]

У Свињарини има педесет кућа. И овдје су куће поредане у један донекле извијуган низ. И у овоме се јаче збијају групе породичних кућа. Највећу групу чине породице Тула (7 кућа). Стариници су у овом селу: Хусићи, Фазлићи, Зломужице, Туле, Мрњићи (Марићи), Смајкићи (Максумићи). Вољевице, Ножићи, Фаини, Трновци и Јеловци, затим досељеници: Бркани, Бушкаили и Пекушићи, Задњих дјед је доселио с Полога. Од подвелешких села остају још

1 У једној старој књизи у ман. Житомислићу међу приложницима спомиње се и њени (!) Радула из Кружња. Значи да је послије оснивања Житомислића било још хришћана у овом селу.

Кличање и До. На Кличањима живе старинци Госте (6 кућа), који причају да су били велика господа Херцега Стјепана.- Крхани (3 куће) су давно доселили из Ходова, а потичу од православног братства Обрадовића, који су живјели у Љуцима (Ходово). У Долу живе старинци: Јеловци и Исићи.

Село Шиповац са осам кућа остало је неиспитано-.

ANU BiH АНУ БиХ

ANU
BiH
АНУ
БиХ

ПОРИЈЕКЛО И ПРВИ ПОМЕНИ

Подвележје припада префиксало-суфиксалном типу наших топонима: *под+Вележ+је = Подвележје*. Тај тип образовања топонима код нас је доста распрострањен, уп. *Поткозарје, Подбиоковље, Подгрмечје*, нарочито за обиљежавање долина уз ријеке, уп. Подунавље, Подриње, Полимље, Посање и сл. Истина, у народу се може чути и облик Подвележ(е) у којем се огледа фонетска појава: губљење сонанта - ј - иза палатализованог шуштавца -ж-, као у примјерима типа оружје - оруже и сл. Ипак, ова појава није типична ни за подвелешки говор, ни за централнохерцеговачки говорни тип. Сретамо је у говору источне Херцеговине, старе, (уп. код Вушовића: *наруче, подруче, обиљеже, божа* и сл., СДЗб. III, 21), одакле, свакако, није могла да се распростре до Подвележја. Ово тим прије што за ту појаву не зна наш источнохерцеговачки говор. Због тога сам мишљења да је то особина мостарског говора у којем су, иначе, честе сугласничке редукције.

Проф. Канает наводи да је најстарији "споменик у коме се помиње Подвележје" из XVII вијека. "То је извјештај бискупа фра Доминика Андријашевића о стању католичке цркве у Доњој Херцеговини из године 1629" (Канает, Подвележје, 19, в. и. податке о томе извору, на истој страници, и испод текста).

У Сицилу мостарског кадије, из прве половице XVII вијека (1632- 1634), налазимо забиљежено и Подвележје и нека његова села. Ту имамо:

- Хусеин, из села *Подвележја*, у присутности Алије...(стр. 116),

- Камер, кћи Пирије, из села *Кружња*, које припада Благају, у присутности своје браће, носилаца ове исправе Балије и Курта Алије из села Свињарине, које припада мостарском кадилуку - (стр. 221),

- из села Свињарине - (стр. 221), малољетном Дураку из села Свињарине - (стр. 256).

Док се помени топонима Подвележје, како видјесмо, налазе тек из прве половине XVII вијека, помене неких подвелешких села налазимо и раније. Тако у Поименичном попису санџака вилајета Херцеговина (приредио Ахмед С. Аличић) налазимо забиљежена села *Добрч* и *Свињар* из друге половине XV вијека. Попис је прављен од 1475-1477. Ту налазимо:

Добрч - тимар ћехаје Јусуфа, посадника тврђаве Благај. У том селу тада је било 8 домова. Његови мушки житељи имали су ова имена: Тврдко, син Вукоше; Вукмир, син Радоње; Будислав, син Радоја; Никола, син Вукобрада; Радко, син Болошина; Братуш, син Попа; Радован, син Богдана (стр. 481).

Свињар - тимар Лаз Хамзе, посадника тврђаве Клобук, припада Невесињу, има 5 домова. Власници су: Радосав, син Добрила; Радибрат, син Радисала; Милорад, син Прибила; Влађ, син Добривоја; Радич, син Добривоја (стр. 523).

У XV вијеку, како видимо, још немамо уобличен топоним *Свињарина*, јавља се само основни лик *Свињар*, што одговара народној традицији да су ту били свињари Херцега Стјепана.

У Вуковим рјечницима не налазимо топоним Подвележје. Ту не налазимо ни основни топоним Вележ. Оба ова топонима налазимо у РЈА, и то:

Вележ: "ime planine u Hercegovini u mostarskom okružju".

Подвележје: н. "Podveležjem se naziva karsna zaravan izmedu Veleži, Bišća i Bijelog Polja". (Податак из Етнографског зборника, кн. 12, стр. 241).

О ГОВОРУ ПОДВЕЛЕЖЈА

У закључку мога рада: Говор Подвележја, читамо и ове редове:

"Говор Подвележја, по свим својим фонетским и морфолошким особинама, припада ијекавскоштокавским говорима Херцеговине. Настао је у укрштању говора старосједјелаца (ијекаваца) и новопридошлих, углавном (и)јекаваца. Представници овога говора рано су примили ислам. Ово им је донијело и неке специфичности, али и даље је задржавана припадност горњем говорном типу, наравно, са придодатим особинама које су примили посредством вјере.

За источнохерцеговачки говорни тип вежу га ове особине:

- јединствена замјена Ѣ: дуго *-ије*, кратко *-је;*

- јотовање свих подложних сугласника, испред -је од краткога јата; нарочито је то доследно извршено код сугласника: *т, д, н, л, с, з,* а само донекле се јотују и: *п, б, м, в;*

- очуване ијекавске форме у глаголским облицима типа *вићети, бољети, вићела, живјела (живљела), мишљела;*

- правилна употреба африката: *ћ-ч, ђ-џ;*

- правилна употреба сонаната: *н-њ, ј-љ;*

- метатеза гласовне групе *јр* у *рј (Мерја, барјак);*

- појава секундарног - *х* у примјерима типа *Хумијана, хоклен;*

- сажимање двају вокала у корист другог;

- развијање интервокалних сугласника *ј* и *в* у одговарајућим позицијама;

- појава акценатског типа читáмо копáмо, с'едúмо;

- акценат личних имена Сáлко, Хýсо, Фáта, Мáра.

За говор муслимана града и околине вежу га:

- чување и употреба гласа *х*;

- бројни турцизми.

За остале становнике котлине:

- промјена личних имена мушкога рода типа *Са́лко, Ху́со,* по обрасцу именица женског рода на *-а,* - неки акценатски типови (стр. 276).

Уз то се ту констатује: "Према томе, овај говор не припада ни говору источне Херцеговине, ни говору Мостара и околине, него чини својеврсни прелазни тип између тих двају говора" - (исто).

У Поговору, који је настао приликом припреме рада о говору Подвележја за штампу, а то је било пуних 30 година послије настанка тога рада, читамо сљедеће:

- Тридесет година послије настанка рада о говору Подвележја, као што је и напријед већ речено, ја сам се поново нашао на подвелешком терену. Овога пута био сам само у Кружњу. Мада се за ове три деценије није много мијењало у говору становника ових села, ипак, осјећају се извјесне разлике. То је, уосталом, и схватљиво. Данашње Подвележје није више забачена група села под обронцима Вележи. То је мало шира мостарска околина. Као што има Подвележаца који одлазе сваки дан у Мостар на посао, има и Мостараца који долазе у Подвележје на посао (просвјетни радници). Та чињеница је условила и говорна уједначавања. Наравно, Мостар је тај који врши јачи утицај на говор своје околине. Обратни процеси су скоро незнатни. Уз то долази и утицај средстава масовне информације на говор ових села. И на крају, а што је за мене врло значајно, генерација која је мени послужила за информаторе, није више међу живима. Смјена генерација носила је са собом и смјену говора.

Од забиљежених особина у Кружњу указујем на сљедеће:

1. Природа вокала остала је неизмијењена. Појединачне вокалске замјене још су присутне *(ноћес, богоми).*

2. Сажимање неакцентованих вокала у вокалским скупинама врши се, као и раније, у корист првога из скупине *(дошо, дово, просо).* Акцентоване скупине још се одупиру тој појави *(да̏о, чу̏о је̏о два́ес).*

3. Слоготворно дуго *р* може се скраћивати *(цр̀н: цр̀на: цр̀на̄).*

4. Рефлекси Ѣ (јата) су и даље спона између овога говора и његовог источнијег залеђа, али то више никако нису класичне замјене. Не ни када је у питању гласовни скуп јатовских супституената. Наиме, на страницама које су претходиле, видјели су се искључиво примјери са двосложном замјеном јата у данашњим дугим слоговима *(млијеко, дијете, сијено, снијег).* И данас се чује таква замјена, али не и само таква, двосложна. Ја сам, наиме, биљежио, и не ријетко, и једносложне рефлексе у таквим позицијама *(млие́ко, дие́те, сиѣ̂но, сниѣ̂г),* иако је још увијек и ту *-ије* у

примјерима као: *двије, прије, свијех*. У претходном опису подвелешког говора нема таквих замјена Ђ, иако је и тамо констатовано да у околини Мостара таква замјена чини једну од битних говорних особина. Ово би, опет, значило да се подвелешки говор, у овој особини, једначи са централнохерцеговачким говорним типом. За такву појаву има и разлога. Подвележје се данас све више веже за Мостар, његово залеђе му и у говору постаје све даље.

5. У зависним падежима замјеничко-придјевске промјене напоредо се јављају и облици са обиљежјем старих тврдих и меких основа *(мојијем-мојим, добријем-добрим)*.

6. Фонема *-х* је још увијек постојан глас у овом говору *(хаљине, харар, кухар, кахва, одох, мијех)*. Истина, у финалној позицији ријечи његова природа може бити неизразита, често води ка фонетској ø.

7. Африкатски парови још су очувани у овом говору *(чујем, печем, оцак, џамија, ћато, ићи, ћевојка, ћеца)*.

8. Десоноризација звучних сугласника у финалној позицији ријечи остала је у оквирима какве сам констатовао прије тридесет година. Још ту немамо онакво стање какво налазимо у централнохерцеговачком говору.

9. И јекавска јотовања су у оквирима старијег стања. Истина, чини се да је мањи број потврда за јотоване уснене сугласнике, него што је то било раније.

10. Промјена мушких личних имена типа Ху́со, Су́ле и даље има централнохерцеговачко обиљежје (Ху́со-Ху́сӗ-Ху́си, Ху́син).

11. Раније сам биљежио енклитички облик датива множине замјенице другога лица -ви (шта *ви* каже?). У садашњим биљешкама нема потврда за тај облик. Истина, то још не би морало значити да је тај облик потпуно ишчезао из говора. Могуће је да на њега случајно нисам наишао, мада сам инсистирао код информатора на том облику. Ипак, одговор је био: *вам* (шта *вам* треба?).

12. При ранијем испитивању овога говора биљежио сам, и не тако ријетко, и облике имперфекта. Овогодишњи сусрет са подвелешким говором, и попуњавање Упитника, оставило ме без тога глаголског облика. Простор предвиђен за тај облик остао је празан. Како то схватити? Да ли је стварно овај облик ишчезао из говора? Одговори на ово питање могу бити различити. Није искључено да је и овај облик, као и неке друге особине, отишао заједно са својим носиоцима. Такви примјери нису непознати нашој науци. Да напоменем и то да је мој информатор у Кружњу био, шездесетогодишњи Мујо Дедић, неписмен. Такво стање од раније налазимо у централнохерцеговачком говору.

13. Раније сам овдје биљежио и Вук-Даничићеве акценте у множинским облицима глагола типа: чита́мо, с'еди́мо. Данас је ту: чи̏та̄мо, с'ѐди̏мо.

14. Још увијек ту имамо вукóвā, истина, напоредо са дрȕгōвā, вȕкōвā, зѐцōвā. То вриједи и за облике датива, инструментала и локатива: вукȍвима: вȕковима, другȍвима: дрȕговима. Чини се да су данас чешћи посљедњи примјери какве, скоро редовно, имамо у говору Котлине.

15. И - као крајњи закључак који проистиче из овога поређења - могло би се рећи: За протекле три деценије не само да се много чега промијенило у Подвележју као друштвеној заједници, него се донекле измијенио и говор. Док су његове раније везе биле тјешње са Невесињем, и док је у многим појединостима био крајња линија на западу докле су допирале источнохерцеговачке говорне особине, данас је тих особина знатно мање него што је то било раније. Мостар, као и цијела његова околина, врше снажан притисак и на Подвележје и на подвелешки говор. То је и схватљиво. Измјене у начину живота, измјене у занимању, носе са собом и измјене у говору. Те измјене, макар и невољно, захватају и оне који су и даље остали у границама дједовског атара, па и при ранијем начину привређивања. Утицај млађих генерација на старије је очигледан. Па и у говору. Ово би, даље, водило ка закључку да ми данас немамо области која није интересантна за дијалектолошка истраживања. Стање које је нађено прије двадесет година може више да и не буде слика тога говора. Нагле друштвене промјене условљавају и промјене у говору. То и у оним случајевима када је ријеч о зонама које нису подложне масовнијим покретима становништва. Подвележје је лијеп примјер за то.

За овај рад коришћени су сљедећи извори:

а) Попис парцела који се налази у катастарским књигама, у Мостару. Књиге су настале, углавном, на основу пописа који је вршен крајем прошлога вијека (уп. Katastarska općina Dobrč/Podvelež, Gruntovna knjiga, svezak 1... u Mostaru dne 21. oktobra 1912; svezak 2, marta 1891. Snimak parcela 1882-86, elaborat 1890).

б) Dr Tvrtko K a n a e t, Podveležje i Podvelešci, ND NR Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga VI, Odjeljenje istorisko-filoloških nauka, knjiga 5, Sarajevo 1955.

ц) материјал са терена, прикупљан од љета 1985. до љета 1988.

ИМЕНА ОВАЦА, КОЊА, КРАВА

Пошто је ово изразито сточарски крај (сточарство је доскора било основно занимање већине становника Подвележја) указаћу на имена оваца, крава и коња која је прикупио проф. Т. Канает и дао у монографији о Подвележју (стр. 76-79):

„**Овце.** Имена дата по боји длаке

Га́ра, црна само по лицу
Цр̀нка, црна
Цр̀њка, црна
Ра̀нкуља, бијело лице око очи црна
Гра́ха, грахораста
Кр́па, бијела а црна по леђима
Жу́на, плава по лицу
Мра́ва, бијеле пјеге по црном лицу
Кра́гла, око врата као крагна
Ма̀дешка, на глави или леђима црн мадеж
Солу́фа, има солуфе у другој боји

Бјелòуха, црно лице бијеле уши
Ђо́ка, црне очи

Зр́на, тачкасте шаре по лицу

Би̏јелā, бијела по лицу
Црнòглава, јако црне главе
Би̏јелā сафи, бијела без биљега
Ка̀лоока, око очи црна
Си̏њā, сиве боје
Си̏ва, сиве боје
Ша́ра, шарене вуне
Гр́ла, око врата црна
Че́ла, гарава а бијела чела
Ве́за, везена, лијепе шаре
Ли̏соока, црна око очи али не округло
Црнòухā, бијело лице, црне уши
Кади́фа, шаре по лицу као зрна кафе
Ђо́зла, лице бијело око очи црна (наочале)

Бр̏ка, бијела лица а испод носа црна
Гро́ша, по носу шаре као новац
Ки́та, врх репа бијел
Са́бља, има знак као сабља низ ногу

Чи́зма, једино ноге црне
Дука́та, исто по златном руну

Ма́шла, црна око врата
З̏ела, зелене вуне
Арапка, пола зелена пола бијела
Ја̏бла̏нка, бијела као јаблан (Нарцис)
Ру́шпа, по златном руну
Ђерда́на, шарена по ђердану

Имена дата према вуни.

Голи́ша, слабе вуне
Свӣлена̄, врло лијепе вуне
Ру̏нка, лијепа руна
Ки́та, има киту на челу

Га́ћа, гаћаста по ногама
Сви́ла, исто врло лијепе вуне
Оштра, оштре вуне
Распу̀хача, разбарушене вуне

Имена добивена по облику тијела или дијелова тијела.

Чу́ла, мале уши
Ку̏са, кусава репа
Бу́бла, широка "сбубљена"

Ћо̀ра, ћорава
Гӣгула, гега се кад иде
Вило̀рога̄, виластих рогова

Имена дата по вољу:

Ја̏бука, Ту̏ња, Зена́бија, Гро́зда, Ви́шња, Ја̀года и Ка̀рпуска

Имена дата по имену особе:

Шери́фа, Зејни́ја, Дјевојка́на, (!) Цу̏ра, Руфи́ја, Ајни́ја, Пле́ма.

Имена дата по именима животиња:

Голу̏бица, Лепӣрица, Ма̀чка, З̏ечка,

Имена дата по разним одликама:

Вје́тра, плашљива или хитрија од других. Мрача, намрачене "чехре" израза лица
Вӣхо̄рка, плашљива, као вихор
Сӣјка, боља од осталих по вуни и млијеку

Ми̏рна̄, мирна
Про́са, увијек тражи да једе

Вѐселā, живахна
Блѝзна, близнакиња
Спо́на, савијених, скучених рогова
Ку́на, дуга репа
Бо̀бровица, ситна
Зѐчара, нос као у зеца
Зѐчка, уши као у зеца
Со́ва, још мање уши него у чуле
Ћо̀тавā, подвите јој ноге кад се роди
Тр̀зна, касно се родила (задња)
Тр̀за, исто
Р̀ањка, раније се родила
Му́кла, мало блеји

Кӯ̀ћарица, хаста (болесна) па је унесу у кућу
Тамбу́ра, витка
Шкрѝпара, упала у шкрип
Сѝротка, остала без мајке
Књи́га, паметна
Ја̀сна, јасног гласа
Њѐмачкā, хватали је Нијемци кад је била млада

До́шла, дошла из другог туђег стада
Гӯ̀ша, гушава
Дугодрепā, дуга репа
Ша́ња, храмље
Вѝсо̄вка, виша од осталих
Ма̀чка, малена соја (врсте)
Ждра́ла, дуге ноге као у ждрала
Ту́ста, дебела
Криводрепā, крива репа
Тр̀зѝвка, исто
Тр̀са, исто
Бле́ка, блеји више од осталих
О̀рљача, прогуљује се на плећима
Но́ћа, ноћила у брду или у туђим овцама
За́да, иде вазда међу задњима
Шѐћѐрка, драга
Огледа́ла, по огледалу
Ве́ра, вере се
Ди́ка, лијепо лице
Блу́да, размажена

Називи добивени по цвијећу:

Феслица́на, Љӯ̀бица, Шѐћка, Зла̀тка, Каранфи́ла, Кало̀пера, Сумбу́ла, Ха̀мбѐрка, Шебу́ра и Ше́бо̄јка.

Називи овнова слични су називима оваца, само се имену овце додаје наставак који означава мушки пол. Најчешће су то сугласници: љ, н, к, рјеђе ш и наставак -ло. Врло често је при томе промијењен и акценат. Ево неколико примјера:

Вѐзāљ (од вéза), лијепих шара
Кӳчāљ, кучастих рогова
Жӳнаљ, (жӳна), плав по лицу
Тȍкāљ, шаре као токе
Трзāљ, (трза) касно се родио
Кӳсāљ (кӳса) кусаста репа
Гȁђāљ, (гáђа) гаћастих ногу
Зѐлӣн, (зѐла) плава (зелена) вуна
Гȁрӣн, (гáра) гарав по лицу
Ђулӣман, по ружи
Гȁрāн, (гáра) бијел по лицу
Чӳљак, (чӳла) малих уши
Цр̏њак, (цр̏њка), црн
Гӳшило, (гӳша), има гушу
Кӣтāљ (кӣта), кита на челу или бијел врх репа
Дрȁгāљ (дрáга) мажен
Грȍшаљ (грóша), шаре као у овце на носу
Зр̏нāљ, (Зр̏на) тачкаст по челу
Тр̏сāљ, (тр̏са) касно се родио
Спȍнāљ, (спóна) скучених рогова
Блӳдан (блӳда), размажен
Кȁђӯн, (каћӳна) по цвијету
Јоргȍвāн, по цвијету
Чѐлӯн, (чéла), јаког чела
Голӣшан, (голӣша) слабе вуне
Рáњак, (рàњка), родио се рано
Пр̏вило, вазда први
Дóшло, дошао из другог тора

Има и других назива, као àрап и цвàтāе, те других, који су настали на сличан начин.

Називи крава:

Називи крава свршавају се најчешће на -ава, уља, ана:

Мӣлава, драга
Бјѐлава, бијеле длаке
Гȁрава, црна
Шȁрава, јако шарена
Мȁлава, бијела
Брѐнава, плаве коврчасте вуне
Цӣнава, врагољаста
Ђердáна, шарена по ђердану
Бегáна, по имену
Срѐдуља, родила се у сриједу
Кӣтуља, бијела репа
Рӯмуља, црвене длаке
Вѐзуља, јако шарена
Хȁнава, по имену
Чѐлава, ниска чела
Ср̏нава, као срна
Љѐпава, бијела
Шȁрава, шарена на коцке
Јѐлава, витких рогова
Блȁгуља, родила се на благдан
Пѐтуља, родила се у петак
Рӣсуља, као рис шарена
Крȁсуља, бијело чело са много шара
Зѐкуља, зелене длаке

Шѝбуља, шибасте шаре (пругасте)
Злàтуља, жута
Цвјѐтуља, цвјетаста по челу
Шéћа, отмјена хода
Вѐлешка, родила се у Вележи
Мр́ка, мрке боје
Ру́ма, црвене длаке и дебела
Дѝлбера, свуда шарене длаке
Лѝса, бијела по челу са стране
Двòмāјка, двије мајке сисала
Плéма, по имену
Јàгода, по биљци

Сàмуља, сама се родила
Дѝкуља, дична, лијепа крава
Шарѝна, добро шарена
Лепѝра, по лепиру
Мéда, затворене боје као медвјед
Шàра, бијела или плава преко леђа
Голу́ба, по голубу
Љéта, родила се љети
Цѝцула, шарена
Јóха, по дрвету јохи
Бѝсерка, по имену
Качу́на, бијело ниско чело

Волови имају имена која се завршавају на **-оња:**

Чéлоња, бијел знак на челу
Кѝтоња, китњаст реп
Мѝлоња, драг
Јéлоња, рогови као у јелењака
Гáроња, сав црн
Вéзоња, везен, јако шарен
Јàњета, шибаст
Крàсу̀љ, бијел са много шара

Крѝлоња, стражње ноге бијеле
Цвјéтоња, цвијетаст, бијел по челу
Шѝбоња, шибаст, попријеко пругаст
Бéдроња, бедраст
Рѝсоња, као рис шарен
Гòлу̀б, бијел
Рàмеша, бијел, на раменима плав

Називи коња :

Називи коња свршавају се обично на -ат, -ан, -аш, -ин, -ило, - ац, -ов.

Зѐкан, зелен на сиво
Врáнац, сасвим црн
Дòрат, црвенкаст
Ђòгат, бијел
Калчѝнāш, до кољена бијел
Шàрѝн, длакав, од сепета бијел
Мѐдило, мрк, кулатаст

Врâн, сасвим црн
Цвјѐтан, бијел по челу
Алат, риђе боје
Кȕлāш, кавене (!) боје (кахвађи)
Бр̀њāш, има чело бијело, цвјетасто
Мàлѝн, разне боје, нема знака
Мр̀кōв, смеђе, мрке боје

Пȕтāр, било које боје ако су му

копите бијеле
Блȕдан, размажен

Звјȅрота, бијел на челу
Зȅлēн, као и зекан

Богатство посебних имена за стоку толико је да је ово што сам нашао далеко од оног броја који би се могао сакупити. Напомињем да је број пȝјединачних имена у појединим врстама стоке сразмјеран броју врсте. Тако, напримјер, највише има имена оваца, јер оваца имаду по неколико стотина, а крупне стоке највише по десетак. Наравно, да у сваком већем стаду буде по неколико оваца истог имена. Да би се сакупило стотињак имена, потребно је претрести неколико стада оваца."

ANU BiH АНУ БиХ

Горње Гњојнице
(Опине)

Катастар	*Канает*	*Садашње стање*
Башћине (!), о	-	
Беговиште, л	-	Бе̏говӣште, њ
		Ба̏ре, л
		Ба̀јам, њ
	Бадовац. бунар у Свињарини	Ба̏довац, вода
-	-	Бр̏до, к
-	-	Бре̏гови, њ
-	Ботин, врх	Бо̀тӣн, врх на Вележи
-	-	Бо̀ва̄н, к
-	Брасина, ч.	Бра̀сина, ч
-	Бубрег, брдо	Бу̏брег (горњи, доњи), бр̏до
Црвенковина, о	-	-
-	-	Цр̂нӣ па̂њ, о
Челогарница// Чологарница, в	Челинка, Опине, потес	Чѐлӣнка

-	-	Ћа́ба, пећина
-	-	Ћо̀ра, њ
-	-	Ћурко̀вина, п
-	-	Дѐбела ко̀са, п
-	-	Дајѝндѝште, њ
Дилка под главицом, п	-	-
-	-	Дӧлови, л
-	-	Дома́ћевина, п
Доње луже, п	-	-
-	-	Дӯбравица ждријело
Душевна, врт	-	-
	Ђузелов Под, потес	Ђӯзелов пӧд[т], Г.Опи
		Га́ја, п (Опине)
		Га̀јине, п
		Гада̀рушина до́ла, о
Говеђак, о	-	Го̀веђачине, о
Горње луже, п	-	
	Голубине	Голӯбѝнка, јама
	Губерача, узвишење	Губѐрача, о
	Гувнина	Гӯвнине
		Гра̀дина
Гребак, о		Гре̂бље, п
		Го̀рња̄ њѝва
		Гре̂де
		Го̀рјелӣ кӯк
	Гостин Поток	
Граховиште, врт	-	Гре̏бе̄н ко̀са
	Гостина Махала	Го́стина шӯма
-		Ха̀санова до́ла
Хрома љут, в	-	Ха̀птовача
Хендек, о		Хѐндек

-	Хрсовац, потес	Хр̏совац
Јањине, о	-	Ӣсића до̄
-	Јарац Кук, у Свињарини	Ја̏рац ку̏к
	Јеловчев Поток	Јѐло̄вчевина, п
	Јурјевци, бунар у Оп.	Ју̏ревӣћи, извор, Оп.
Јазовине, о	-	-
		Јарѐбичкā доли́на
Катовина	-	Катло́вина, њ
Кабилак, ш,п,о	Кабиљаци, б	Кабиља́ци, б
Коњухе, в		Коњу́хе, в
Ковачевац, о	-	-
-	Кобиљача, коса	Ко̀биљача, коса
-	-	Ка̀пине, о
Кричање, о	Кричање, махала	Кри́чā̄ње, о
Кривача, о	-	-
Крч, п,о	-	Кр̀чевина, о
-	-	Кичи́ни, п
Котовина, п	-	Котло̀вина, њ
Кулинци, о	-	-
	-	Кри́ланов ча̏ир
	Крунатица	Кру̀натица, п
		Кра̏вља̄к, њ
Лазина, о	-	-
Лисковач, о, п	Лијесковац/Љесковац	Љѐсковац, п, о
Лопата, п	бунар, Исића До, Г. Г.	
		Ли́це, крш
		Лу̏жа, њ. о
Љешњак, п, о.		-
		Ма̀јдан
		Ма̂ла̄ њи́ва
		Михри́ћевина, крш
Милетине, о		

ANU BiH АНУ БиХ

	Медена Главица	Мѐденā глàвица
	Мерцан Главица	Мѐрцāн глàвица
Мукош, п	-	Мȕкōш, Доње Гњојнице
-	-	Нȍвē њȉве
-	-	Њивѐтина
	Ободина	
	Ошље До	Ȍшљȉ Дȏ, њ
Оданци, виногради	-	-
-	-	Ȍвчине, крш
-	-	Ȍвчȉшта, п
-	-	Ȍколȉшта (Г.Опине)
-	-	Орàшине (Г.Опине)
-	-	Ȍрловā плȏча
Пјукача, о	Пијукача, гомила	Пијȕкаче, бунар
Пировина, о	-	-
Припоље, о	-	-
-	Под	
-	-	Пољȉца, градине
-	-	Пȏље
	Прасина	Прàсина, долина
Путине, виноград	Пресло	Прѐсло, њ
-	Присјека	Прȉс'ека, њ
-	-	Прȉбојна (Г.Опине)
-	-	Прȉшћēнци (Г.Опине)
-	-	Прȉторак, о, Приторци о
-	Пуце, махала	Пȕце, махала
-	-	Пȕцина màхала
-	Радетина, гомила	Радѐтина
-	Радулова Главица	Рàдулова глàвица
Рудина		

-	-	Ру̏пе, л
-	-	Ру̏њевӣ хљѐбⁿ, б
Садина, о	-	-
Сјелина, о	-	-
Старина, о	-	-
Станчиновац, о	-	-
Стрмоглавица	-	-
-	-	Селӣмова њӣва
-	-	Са́ста̄вци, п
-	-	Сӣнијица, њ
-	-	Слӣве, долина
-	-	Спла̀вак, п
-	Свети Гора	Свѐтӣгора
-	-	Су̏рдуп страна
-	-	Сма̀тра̀чница, крш
Шипковина, врт		
-	Шиповац, махала	Шӣповац, махала
-	Шиповац, гомила	Шӣповац, ш, гомила
-	Шпаге, махала	Шпа́ге, махала
		Шпа́говина, п
		Ша̀нац, увала
Тор	-	-
Тонога, врх	-	-
Трахановина, в	-	-
Трновац, о	-	Тр̀новача, њ
		Тр̀њак, долина
Тусте, о	-	-
Уљењак, двориште	-	-
Улиштина, о, л	-	-
Успутница, о	-	-
Узглавак, о	-	-
-	Удоље, зараван	У̏лега, дубодолина
-	Ведре Њиве	Вѐдрē њӣве
-	Вејзовац	Вѐјзовац, до
Велики хрсавац, п	-	-
Влака, о	-	Вла̀ке, п

Вртлине, о	-	Вр̀тӧ
Врбањ, виноград	-	-
Врагулица, о	-	-
Вуковина, врт	-	-
-	-	Ви̂р, њ
-	Вучија Главица	Вӯчја̄ гла̀вица
-	Завележ, ш.	За̀велӗж, ш
-	Зановијет	За̀новијӗт, п
		Зѐленā спӣла, п
		Зе́јнина тр̀нина

ANU BiH АНУ БиХ

Добрч

Катастар	*Канает*	*Садашње стање*
Бара, о, п, л	Баре, увала у Подв.	-
Бара чукота	-	-
Бела љут (!), п	-	-
-	-	Бѝјела влȁка, крш
-	Бехин бунар	-
Башћа (!)	-	Бáшча
-	-	Бȁдањ, њ
-	-	Бѐговѝште, о
Близанци, о, п, л	-	Блѝзā̀нци, п
-	-	Бѝшēвци, кота
Брдо, п	-	Бр̏до
-	Брасина, превој, ч	Брȁсина, бунар
-	-	Бр̀кан дȍлина
Церови дол, л	Церова коса, у Св.	-
Циганска долина	-	-
-	-	Цр̀нāтијевац, њ
-	-	Цр̀венā рѝвина, л
-	-	Црвѐница коло
Ћебениште, о	-	-
Ћетаниште, о	-	-
Ћирића долина	-	Ћѝрића дȍлина, њ
-	-	Ћȕков кȕк, до
в. Бара ћукота	-	Ћȕкота, њ
-	Добрички Поток	Дȍбрчкӣ пȍток
Дола, о	-	-
Долина доња, л	-	-
Долина горња, о	-	-
Долња њива, л, о	-	-
Димњача, о	-	Дѝмљаче, о
Долина на гомили, о	-	-
Доњи јаворак, л	-	-
-	-	Дѝмљацкā глȁвица, кота
Доњи врх, п	-	-
-	Добрчки поток	Дȍбрчкӣ пȍток

-	Доњи бунар	Дȏњӣ бӯнӑр
Доњи прстењак, л	-	-
Дубина	Дубина на граници Бањдола и Свињарине	Дӯбине
Дубока долина, л	Дубоки до, Бјелашница	-
-	Цехенем, снијежница у Вележи	-
-	-	Ће́војачкӣ гро̏бп (мѐђед у̀био цӯру)
Гај, о, л	Гаји под Крстином	Гâј
Гладишница, п, о, л	-	Гла̀дешница, њ, о
Глувнина, л	-	-
Гложац, л, п	-	Гло̀жац, п, крш
-	-	Гло̀шчевӑ гла̀вица
Гњат, о, л	-	Гњâт, њ
-	Горњи бунар	Го̑рњӣ бӯнӑр
Грабов а долина	-	Гра̀бовина, кота
-	Грабовик, бунар	Гра̀бовӣк, б
-	Голубине, граница Хопина и Г. Гњојница	Голӯби́нка, кота
Горња бара, л	-	-
Горња њива	-	-
Горњи јаворак	-	-
Горњи прстењак, л	-	-
Горњи врх, п	-	-
-	-	Го́стина ла̀ства, крш
Градилиште, о	-	-
Градишница, о	-	-
-	Градац, снијежница у Вележи	Гра́дац
-	-	Грӗде
Гувно, л	-	Гӯвно
Харем, непл	-	Ха̀рем
-	-	Ха̀ћкуша, њ
Јабука, о, п, л	-	Ја̀буке, о

-	-	Ја̀мнӣ дӧ, о
Јасенак, п	Јасенак, брдо	Јасе́нак, крш
Јасеновача, п, о	-	Јасѐновача, о
-	-	Ја̀ворак, п
-	Катуниште	Катӯнӣште, њ
Клачина, о	-	-
Клештина, о	-	-
-	-	Кла̑нци, крш
-	-	Кљӯчанице, кота
Котлина, л	-	Кӧтлина, к
-	-	Кӧтленица, к
-	-	Котлӧвина, до
Криводол, п, о	-	Кривӧдӧ, о
-	-	Кривӧдоли, њ
-	-	Крӣвача, њ
-	Крстина, гомила	Кр̀стина, бунар
Коњска долина, п, о	-	-
Коњушна долина, л	-	-
-	-	Кра̀вљаӣ, крш
Кривача, о, п	-	Крӣваче, њ
Крушка, л, о	-	Крӯшковā прӧдӧ, крш
Кућиште, л	-	Крӯшковā љӯт, крш
-	-	Кӯјā долина, п
Купењик, л	-	Кӯпинӣк, п
Купиник, л	-	Кӯпинӣк, л
Курјак долина, п, о	-	-
в. Крушка	-	Крӯшка, кота
Лузиловача, п	-	-
-	-	Лӣазин, њ
-	Лажетина Гомила	Лӣа̀жетина гӧмила
-	-	Лӣповā гла̀вица, до
Љескова долина, о	-	Љѐсковац
-	Љунице, брдо	Љӯ(љ)нице, кота
Мала дубина, л	-	-
Мала њива, ш, о	-	-
Маслопоље, л, п	-	Маслӧпоље, дс

ANU BiH АНУ БиХ

-	-	Мѐђеђāк, до
-	Медена Главица	Мѐденā глáва, њ
-	Мерцан Главица	Мѐрцāн-главица
Међу путовима	-	-
Мехки грм, п	-	-
Мекота, о	Мекоте	Мѐкоте, њ
Мекат, п	-	-
Мргињ, ш	-	-
Мудовац, л	Мудовац под Локвом	Мýдовац, до
-	Над Пољем, потес	
Оболица, о	-	Òболица, о
Ограда, л, п, о	-	Òградина, о
Огнојчина, о, п	-	-
-	Оклаченик, бунар	Оклачѐнйк, б
Окрајак, л, п	-	Òкрајак, л, п
Округљача, л	-	Окрýгљача, њ
-	-	Окрýглица, њ
Омеђина, л	-	Òмеђина, л
-	-	Òрашуне, њ
-	-	Òсоје, крш
-	-	Òсредак, крш
Пазухо, л, о	-	Пйштет, о
Пиштет, о	-	Пòдвòрница
Подворница, о	-	-
Подгомила, л	-	-
Подине, л, о	-	Пòдине
Подградина, п, л	-	Помѐтењāч, кота
-	-	Пољúца, жива вода
-	-	Пòгнòјчина, кота
-	-	-
Преко њива, о	-	-
Пријека њива, о	-	Прйјёка њйва, њ
-	-	Прѐкача, њ
-	Присјека, граница Добрча и Кути-ливча	-
Пријеград, п, о	-	-

Приград, о	-	-
Пекуша, о	-	-
-	-	Прѝшћијѐнци, до
Прстењак, л	-	Пр̀стѐнци, о
Проваљеник, п	-	Проваљѐнѝк, до
Просина долина, о	-	-
Примак, о	-	Прѝмрак
Под кућом, о	-	в. Подворица
Под велом љути	-	в. Вељa љут
Растока, о	-	-
-	-	Рȁтинā гòмила
Раслоба, о	-	-
Рипиште (!).л, п	-	Рѐпѝште, п
Росуље, л, п	-	Рòсуља, п
-	-	Рѝсовā плòча, кота
-	Ривине, бунар	Рѝвине, бунар
-	Сладовац, бунар	Сáдовац, бунар
Сакривењача, л	-	Сакривѐњача, п
Сакревењача, л	-	-
Самоград, п, о	-	Самòград, п
Сјенина, л, о	-	С'ѐнина, бара
Сјеница, л	-	-
Софа, л	-	-
Сплавак, п	-	Спла́вак, п
-	-	Сѝпуша, кота
-	-	Скȁлѝн, кота
Старац дол, п, о	-	Стȁрац дол, п
Стара дол (!), до	-	-
-	-	Стȁрачкā кòса,
Средња њива, о	-	-
Старо кућиште, двориште	-	-
Средњи јаворак, л	-	-
-	Сухи До	Сȗхѝ дȏ, јаруга
Света гора, о	Светигора, узвишење	Свѐтѝгора, брдо (био некада манастир)

ANU BiH АНУ БиХ

Сушевина, о, л	-	Сȳ шевина, о
Сушивена (!), л, о	-	-
Стублина, п	Стублина, чатрња	Стȳблине, бара
Сурeловача, п	-	Сȳзеловача, о
Сурдуп, о	-	-
-	Сухи До	Сȳхӣ дȏ, јаруга
Шарова долина, л	-	Шàровā дȍлина, крш
Шахина долина	-	Шàњевā дȍлина, о
Шарена долина, л	-	-
Шкрипић, о	-	-
-	Шиповац, узвишење у Г. Гњојницама	Шѝповац, њ
Шљива, о	-	-
Штала, непл.	-	-
Штркаљ, п, ораница	-	Штр́каљ, п
Сушевина, ораница	-	Сȳшевина, њ
Талуша, о	-	-
Тор, непл.	-	-
Тренсулове долине, о	-	Трȅсловē дȍлине, крш
Трепетљиковац, л	-	Трепѐтљиковац
Трешњевац, о, л	Трешњева Гомила	Трȅшњевац, п
Трнова долина, л	-	Тр̀новā дȍлина, о
Трњак, п	-	-
-	Убо, бунар	Ȕбō, бунар
Угљеник, двориште	-	-
Вели љут, п	-	Вȇљā љȳт, о
Велика њива, л	-	Вȇљӣ дȏ
Велика главица, л	Висока главица, узвишење	Вѝсокā глàвица, њ
Велики дол, л	-	-
-	-	Вѐнуша, кота
-	-	Вȇјзовац, кота
-	-	Вѐћинōвци, до
Вигљет, п	Виглед, узвишење	Вѝглед^{т}, њ
Врт, п	Водица, бунар у Свињ.	Вòдница, жива вода
-	Врба, бунар	Вр́ба, бунар

Врт, код баре, о	-	-
Врт међу путови (!)	-	-
Врт код локве	-	-
Вучија грла, л	Вучија Главица (Опине)	Вȕчjā гр̏ла, о
-	-	Вȕчијā глàвица, до
Засјека, п	Засједа (Заједза), узвишење у Вележи	-
-	Зборне главице, зараван у Вележи	-
Зелени под, п	Зелене Њиве, у Бјелашници	Зѐлени пȍд^{т}, крш
-	-	Жѐ̨жница, о

ANU BiH АНУ БиХ

Свињарина

Катастар	*Канает*	*Садашње стање*
Бара, л	Бара, увала	Ба̀ре
Башча, о	-	Ба̂шча
Беговача	-	-
Бећуша, л	-	-
Блиња, л	-	-
Блиње, л	-	-
-	Близумина, бунар	-
-	Бадовац, б	Бо̀довац, бунар
-	Брасина, чатрња	Бра̀сина, ч.
-	Брасина, превој	Бра̀сина, превој
Бован, л	-	-
Брајакуша, пашњак	-	-
Буков ац, п	Буков до, било на В.	Бу́ковац, њива
Буковача, л, о	-	-
-	Бунарина, бунар	Буна̀рина
-	Буб ањ, клисура	Бу̏бањ поток
-	Ботин, врх на Вележи	Бо̀тињ, врх
-	Церова Коса, коса	Цѐрова ко̀са/ Церовци
Црни гост, ш	-	Цр̀нӣ го̀з(д), ш
Црни врх, ш	-	-
Црно гост (!)	-	-
Црвенковина, л, о	Црвене Стијене	Цр̀венӗ сти̏јене
Чадорина, п, с	-	-
Чаир, п	-	-
Чардачина, п	Чардачина, гомила у Кок.	Чардà̀чина
Челињак, п	Челинка, потес, Хопине	Чѐлињāк
-	-	Ћѐсинова гла̀вица
-	-	Ћѐсинов по̀д^{т}, ш
Чордовина (!), п	-	-
-	-	Чу́лин ка̀мӗн, њива
-	Дијел, до	Ди̏јел
Добријевац, п	-	До̀бријёвци, њ
Добри дол, п	Добри До	До̀бри̏ до̀

Добријевица, о	-	в. Добријевци
Долина, п	Долови, потес	Дȍлови
Долине, о	-	Дȍлине
Долина павлуша, п	-	-
Долина кривуша, п	-	-
Долина краватина, п	-	-
Долина трапо, л	-	-
Долиница, о	-	-
Дол крч, л	-	-
-	До, махала	Дȏ
Доња ограда	Доње ограде, Коса	Дȏњē ȍграде
Доњи Чурлинов под, п	-	-
Доњи под, п	-	-
Доња умкиња (!), л	-	-
Доња кривуша, о	-	-
-	Дражњача, коса	Дра́жњача, коса
-	Дроњевац, поток	Дрȍњевац, поток
-	Дрвеник, брдо	Дрвѐнӣк, брдо
-	Дубина	Дȕбина
Дубрава, о, п	Дубраве, потес	Дȕбрава, њ
Дубока долина, о	-	-
Дубока долина, о	-	-
-	Дурмишевац	Дурми́шевац
Дубоки до	Дубоки До, Бјелашница	Ду́бокӣ дȏ, Бјелашница
Дуга њива	-	-
-	Дубровник, врело у Коритима	Дȕбро̄внӣк, врело
-	Феризови бунари	Фери́зови бȕна̄ри
Гај	Гаји, потес	Га́ја, пашњаци
Ганик, п	-	-
Гоник, ш	-	-
Гладишевица, о	-	-
-	Главице	Гла̀вице
Горња ограда, с	-	-
Горње траве, п	-	-

ANU BiH АНУ БиХ

Горњи Чурлинов под	-	-
-	Горње Гнојенице	-
-	Горња Јама, снијеж.	Го̑рња ја̏ма, снијежница
-	Горња Јаметина	-
Грабово поље, п	-	Гра̀бово, по̀ље
-	Грабовик, б	Гра̀бови̋к, б
-	Грабовине, б	Гра̀бовине, б
Градина, л	Градина, у Кокорини	-
Горња мукмија, л	-	-
Горњи под, л, п	-	-
Гребље, п	-	Гре̏бље
Греда, о, п	-	Гре́да
-	-	Гр̀бовача
-	-	Го̀зда, ш
-	Грубињача, коса	Грубињача, коса
-	Губерача, узвишење	Губѐрача, воде
Гушарица, о	-	-
-	Гувнина, врх Вележи	Гу̏внина
Говеђачина, л	-	-
Харем	-	Ха̀рем
Халимића врт, о	-	-
-	Ханкуша, бунар	Ха̀нкуша, б
Хржана, л	-	-
Хржени дол, л	-	Хр̀жени̋ до̀, њ
Хржани до	-	-
Хржиште, о	-	Хр̀жи̋ште, њ
-	Хрсовац, потес Г. Гњојнице	Хр̏совац
-	Хум/Ум, главица	Ху̏м
Ибрин дол, л	-	И́брине До̀лине
Игралиште, п	-	И́грали̋ште
Испасиште, п	-	-
Испусиште (!), п	-	-
-	Исића До, у Г. Гњој.	Исића до̀
-	-	Испо̀т куће̄, њ

ANU BiH АНУ БиХ

Јамлик	Јамник, б	Ја̏мнӣк, б
Јањила, п	-	-
Јарчишта	-	-
-	Јарац Кук, бунар и крчевина	Ја̏рац-кӯк, б, п
-	Јарчије Луке	-
-	Јарам, врх Вележи	Ја́рам
-	-	Ја̏година
Јасенов окрајак, л	-	Јасѐновӣ до̑
Јаребичина долина, о	-	-
-	Јеловчев Поток	Је̏лӧвчев пӧ̀ток
Камени, непл	-	-
Каочевина, л	Каочина, врх Вележи	Ка̀очина, њива
Каочина, л	Каочина, б	Ка̀очина, б
Клачна долина, л	-	-
Клек, п	Клек, узвишење у Подв.	Клѐк, њ
Кљештина, п	-	-
-	Кичин, врх у Вележи	Кӣчӣн
-	Клечењача, гомила	Клечѐњача
-	-	Катӯнина
-	-	Кљѐновача, њ
-	Котлена Стијена, снијежница у Вележи	Кӧ̀тленā стије́на
Ковачевац, п	-	-
-	Комори, зараван	-
-	Кондиел, врх	-
-	Кошуӈа стопа, зараван	-
-	-	Кӧ̀биљāци, б
-	-	Кра̑шница, њ
Крч, о, л, п	-	Кр̑ч, њ
-	Крханова бара	Кр̀ханова бā̏ра
Крива њива, о	-	Крӣвуша, њ, Крива њива
Криви дол, о	-	-
Криводол, л	-	-
Крстача, л, о	-	Кр̀стаче, њ

ANU BiH АНУ БиХ

Крстине, л	Крстине, коста	Кр̀стина, њ
Крива долина, л	-	в.Кри̏вуша, њ
Крушка, л	-	-
-	Кричање, махала	Кри̏ча̄ње
-	-	Крѐвескā дȍлина
-	Крунатица, бунар	-
Кучерица (!), о	-	-
Кутурина долина, о	-	-
Куће̏риште, л	-	-
Ку̏пушњак, о	-	-
Лазина, п	-	-
-	Лачуга/Влачуга	-
Ледина, о	-	-
-	Леденица, узвишење	-
Локва, о, п	-	-
-	Лисац, узвишица	-
Лужа, п	-	-
Лужњак, п	-	-
Љесковац, о, п	Лијесковац, б, Исиња До	-
-	Љесковци	-
-	Љусовица, потес у В.	-
Мала мандуша, п	-	-
Мала долина, п	-	-
Мала млака, о	-	Мла́ке
-	Мала Јама, снијежница	-
-	Мала Вележ	Мâлā Вѐлеж
Мандуша, о, л, п	-	Ма́ндине Дȍлине у Гȍздима
Мали криводол, о, о	-	-
-	Мали Паратак, снијежн.	Мâлӣ пара́так
Мали добри̏јевац, л	-	-
Мали продол, о	-	-
Мацовина, п, л	-	-
Мало борави̏ште, л	-	-
Мехка долина	-	-

ANU BiH АНУ БиХ

-	Међеђа Јама, коса	Мѐђеђā јȁма
-	Мерджан Главица	Мѐрџāн глàвица
-	-	Мѝлијеваче
-	Мечка, главица	-
-	-	Мýкиња
-	-	Мушáји/Мỳшāј
Наковањ, л	Наковањ, б	Нâковањ, б
Наплав, п, о	-	-
Нећина њива, о	-	Нéћина дȍлина
Нове њиве	-	-
Њиве, л, п	-	-
Обалина, ш, о	-	Ȍбалина, ш
Ограда, п	-	Ȍграде
Оградица, л, п	-	Ȍградице
Оградице, л	-	-
Округла долина, о	-	-
Округлаш, о	-	-
Окрајак у тору, ш	-	-
Окрајак, л	-	-
Окрачина, о//Окраћина, л	-	-
Окречина, л	-	-
Орана долина, о	-	-
Оручева долина, п	-	Ȍручева долѝна
-	-	Ȍрлова плȍча
Орашине, п	-	-
-	-	Ȍдош-пâањ, главица
-	-	Ȍштрӣ кỳк, њ
-	Ошље До, Кричањи	-
-	Оштри Рат, врх	-
-	Оштри Врх	-
-	Падалиште	-
Поратак, п, л	Паратак, снијеж	Парáтак, снијежн.
Патковина, о, л	Патковићи, махала	Пáтковићи

ANU BiH АНУ БиХ

Перинац, с, л	-	Пѐренац, њ
Перинова̄ц, л	-	-
Плетена долина, п	-	-
-	Плаховина, потес у Г. Гњојницама	Пла̀ховина, њ
Плана, п	-	
Плитки дол, о	-	Плѝткӣ до̂, њ
Плитава, о, п	-	Плѝтача, њ
Пјешчана њива, о	-	-
Пјештана њива, о	-	-
Подворница, л, о	-	По̀двō̄рнице
-	-	Пито̀мине, њ
Пирушковина, о	-	-
Под гредом, ш,. п	-	Под грѐдама, њ
Под, л, п	-	По̀да, л
Поље, о, л	-	По̀ље, њ
-	Пољице, у Г. Гњој.	-
Појатиште, о	-	-
Подградина, п	-	-
-	Пијукача, гомила	Пијȕкача
-	Плочице, до	-
-	Повита, снијежн.	По̀вӣта
-	-	Причáковина, н
Примак, л	-	-
-	Прибојна, Кричање	Прӣбō̄јна
Причаковина	-	-
Прогон, пут	-	Про̀гон
Приторак, с	-	-
Пржујавица, о	-	-
Прохин дол, о	-	-
Пржњавица, п	-	-
Рајкуша, о, п	-	Ра̂соха, о
Расока, л	-	Ра̂стока
-	Равно Брдо, брдо	Ра̂внō̄ бр̄до
-	Раздоље, узвишење	Ра́здоље
-	-	Рѐпӣште, п

Рињануша, п	-	Рињȁнуша
Репиште, п	-	-
-	Радулова Главица	-
-	-	Рȍсуље, њ
-	Ривеница, ч	Ривѐница, ч
Рудин дол, л	-	Рȕденӣ дȏ
Руњевац, о	-	-
-	Руњави Градац, узвишица	Рȕњавӣ гра́дац
Садића гај, п	-	-
Салиновац, л	-	-
Саље, о	-	Са̑ље, о
Самоград, л	-	Самȍград
Саништа, л	-	-
Сљепановац, л	-	-
Сјенокос, о	-	-
Средња ограда	-	-
-	Сијерно Брдо	Сӣје̏рно бр̏до
-	Ситник, махала, узв.	Сӣтнӣк, махала, узв.
-	-	Сѐдла
-	Скендеровац, зараван	Скенде́ровац
-	Смајкића Бара	Сма́јкића ба̏ра
-	Смајкића Махала	Сма́јкића мȁхала
Станина, л	-	-
Студеница, л	-	Студе́нчина, њ
-	Студенац, б	Студе́нац, б
-	Ступчева Бара	Сту́пчева ба̏ра
-	Спилни До	Спӣлнӣ дȏ
Свињарина	Свињарина	Свӣ̀на̄рина
-	Свињарска Локва	Свӣ̀на̄рине
-	Свињарски Поток	Свӣ̀на̄рскӣ пȍток
-	Свињарски Бунари	Свӣ̀на̄рскӣ бȕна̄ри
-	-	Светȍгора, б
Шадића гај, п	-	-
Шенична долина, п, о	-	-
Шиндерина долина, о	-	Шӣ̀ндерина дȍлина

ANU BiH АНУ БиХ

Шипина, о	-	
-	Шиповац, узвишење	Ши̏повац
-	Шиповац, махала	Ши̏повац
-	-	Шли̏повац
-	Штирни До, у Вележи	Шти̏рнӣ до̑
-	-	Шу̀шњатица, њ
-	-	Тало̀вине
-	Телећа Ластва, врх у В.	Тѐлећā ла̏ства
Тежаница, п	Тежаница, до	Тѐжаница, до
-	Тисовац, узвишење	Ти̏совац
Тор, непл, п	-	То̑р
Тор жуковача	-	-
Тор у Стјепановцу, п	-	-
Тор камењак, п	-	-
Торина, п, о	-	То̀рине
Торине, п	-	То̀рине
Торић, л	-	То̀ри̏ћ
Трнова долина, п, о	-	Тр̀новā до̀лина
Трап, о	-	Тра̏п
Трембла, л	-	-
Тржаловац, л	-	-
-	Тујан, снијежница	Ту̀ја̑н
-	Туцин Кук, ш	Ту́цин ку̏к
-	-	Ту̀тњавица
-	-	Ту̀трије́вица, коса
Удоље, о	Удоље	У̀доље
-	Ведре Њиве, ш	Вѐдрā њи̏ва
Вележ, п	Вележ	Вѐлēж, Вѐлежи
-	Велика Гомила, б	-
-	-	Вѐликā шу̏ма
-	Велики Паратак, снијежница	Вѐлики̏ пара́так
Велико боравиште, л	-	-
-	Виглед, узвишење	Ви̏глēд
-	Вилин До	Ви́лин до̑
-	Виловци, зараван	-
Влака, п	Влачуге/Лачуге	-
-	Водица, б	Во̀дица

-	Вољевчина Бара	Вȍљевичина бȁра
Водена долина, о	-	Вòденē дòлине
Водени дуб, о	-	Вòденӣ дȏ
Врто, п	-	-
-	Врбовица, бунар	Врȅбовац, б
Вртлина, о	-	Врȅтлина
Врт продолац, с	-	-
-	-	Вртóњак
Врт лијенштина, п, о	-	-
Вукићевача, о, п	-	Вукúћевача
-	Вучија главица, узвиш.	Вȕчијā глàвица
-	Засједа/Зајезда, узв.	Зàбōјна, б
-	Завележ	Зȁвелēж
-	Зборне/Сборне Главице, зараван	Збȏрнā глàвица
Зовуша, л	-	Златàрица, ш, п
Звјездачни дол, п	-	Зȍвуша
Звјездични дол, о	-	-
Жалина	-	-
-	-	Ждрáлов дȏ
Жлабина, п	-	-
Жуковача, п	Жуковица, коса	Жȕкавица, њ
Жутоловац, п	-	Жȕтуловац/Жȕтиновац

ANU BiH АНУ БиХ

Бањдо

Катастар	*Канает*	*Садашње стање*
Башча	-	Ба́шча
Букова долина	Буков До, на Вележи	Бу̏кова̄ до́ла
Бусоха, о	-	-
-	Бјелушава Долина	Бјелу̏шава, д
-	Бозетовица, снијежница	Бо̏жетовица, јама
-	-	Бр̀канови до̀лови
Црни гост, п	-	-
Диљка, о	-	-
Дивљакиња, л	-	-
Дол, л, о	-	До̂
Дола, л	-	-
Долина, л	-	-
Долине под стражницом, п		-
Долина више границе, о		-
Долиница	-	-
Дроњак, о	Дроњевац, поток	-
Дубоки дол, о	-	Ду̏бокӣ до̀лови
Доње ограде	-	-
Дуга њива	-	-
Дурмишевац, л, п	Дурмишевац, у Вележи	Дурми́шевац
Дубрава, л	Дубраве, потес у Свињарини	-
Дубине, о, п	Дубина, граница између Свињарине и Бањдола	Ду̏бине
-	Добри До, између Свињарине и Бањдола	До̏брӣ до̀лови
Дио Вележи	-	Ди̏о Ве̏лежи
Грабови дол, о	Граб, потес	Гра̀бовӣк, башта
Грабовина, п	Грабовине, ш	Гра̀бовине, ш
Грабови долови, о	-	-
Горња ограда, о, п, ш	Горњобањдолска повр̄ш	-
Горње долине, п	-	-
Горње траве	-	Го̂рње̄ тра̂ве
Горњи лаћевац	в. Лаћевац, потес	в. Лаћевац

-	Горњи Бањдо	Го̑рњӣ Ба̑њдо̄
Гувнина, п	Гувнина, у Вележи	Гу̀внина
Гранична долина, ш	-	Гра̀ница
Хавтова рупа, о	-	-
-	-	Ху̀снића до̀лови
Јасен, њ	Јасен, махала у Вележи	Ја̀сӗн, махала
Јаметина, п	Јама на пропланку, у Вележи	Јамѐтина
Јелача, о	-	Јѐлача, њ
Јелеча, о	-	Јѐлача
Камењак врањача, п	Камените Главице, Вележ	-
Камењак, непл.	-	Камѐњӑк
Код Попина дола, л	-	-
Коса	Косе, коса, Свињарина	Ко̀са
-	Кланац	Кла́нац
-	Каочина, врх у Вележи	Ка̀очина
Крч, о	-	Кр̑ч
Крчевина, о	Крчевине, крч, у Височици	-
Криводол, о, п	Криви До, у Кокорини	Криво̀до̄, о
Крстати долац, л	Крстине, Свињарина	-
Кућишта, п	-	Ку̀ћӣшта
Купушњак, о	-	-
-	-	Ку̀пиновац, њ
Крушка, о	-	-
Лаћевац, л	Лаћевац, потес	Ла̑ћевац, о
Лаз, о	-	Ла̀зина, њ
Лазина, л	-	Ла̀зина
Лијетавац, п	Лијетавац, бунар	Лије́тавац, њ, бунар
Љетавац (!), о	-	в. Лије́тавац
Љескова долина	Лијесковац, бунар у Г. Гњојницама	Љѐсковӑ до́ла
Литин греб, п	-	-
-	Лисац, бунар	Ли́сац, бунар
-	-	Лу̀жа, л

ANU BiH АНУ БиХ

Мала ограда, п	-	-
Мали купиновац, л	-	-
Малик купециовац (!), о		-
Марина долина, п	-	-
Мишија долина, о	-	-
-	-	Мѐхкā дóла
-	Мечка, тромеђа између Свињарине, Бањдола и Благаја	Мѐчка
-	Мећећа Јама, граница Свињарине и Бањдола	Мѐћећā јȁма
Нуго, ш, п	-	Нȕгли, п
Нуго дол, п	-	Нȕгō, п
Нугодол, о	-	-
Нуго долина, п	-	-
Нуго доњи, п	-	-
Нуго горњи, о	-	-
Њива, о	-	Њȉве
Њиве, п, о	-	Њȉве
Њиветине, о	-	Њивѐтине
Њивице, л	-	Њȉвица, л
Ободница, л, п	-	-
Ограда окрајак	Ограде, потес	Òграде испод Вележи
Оградица, п	-	Òграде испòд Лȉса
Оградина, п	-	-
Окрајак, л	-	Òкрајак, њ
Омеђина, непл.	-	-
Озидани дол, л	-	-
Палатин мејдан, о	-	-
Пастушина, о, п	-	Постȕшина, њ
Постушина, о	-	Постȕшина, њ

Паметњача, о	-	-
Пајин дол, п	-	Па́јини до̀лови
Подградина, п	-	-
Подградином, п	-	-
Под, п	Под, потес	По̀д
Пожарска главица	-	-
Пландиште, о	-	Пла̑нди̇̄ште, њ
Плитача, о	-	Плѝтача, њ
Подворница, о	-	По̀дво̄рница, њ
Поткућница, о	-	-
Пришт̄ењак, о	-	При́шт̄ењак, њ
Приторак, непл, о	-	-
Присјенак, о	-	-
Преко долине, о, п	Пријеке Њиве, потес у Бјелашници	Прӣје̄ке до̀лине
Продол, п	-	-
Прогон, п	-	-
-	-	Про̀планак, ш
Проваљени дол, л	-	-
Расоха, о	-	-
Репиште, п	Репишта, у Бјелашници	-
Рупа, о	-	-
Рушевина, непл.	-	-
-	Ривеница, чатрња у Вележи	Ривѐница, бунар
Сјенокос, л	-	-
Сјенокос мала ограда	-	-
Сјена, п	-	-
Сјењак, л	-	-
Сјена долина, о	-	-
Сјеверна долина, о	-	-
Софина локва, о	-	Со̀фӣна ло̀ква
Сафина локва	-	Са́фина ло̀ква

ANU BiH АНУ БиХ

Сплавак, л̀	-	Спла́вак, њ
Станина, л	-	Ста̀нина, њ
-	Шарића Кук брдо	Ша̀рића ку̑к, брдо
Шенишни дол, л, п	-	Шѐнишнӣ до̑
Ширина, о	-	-
-	-	Шкӣјанскā до́ла, о
Штала, непл.	-	Шко̀ль, п
Штирни дол, л	Штирни (Мокри) До у Вележи	Штӣрнӣ до̀лови, ш
-	-	Шу̀шњара, п
-	Табаково Гувно	Та̀баково гу́вно
Тор	-	То̀рине
-	Тисовац, узвишење	Тӣсовац, ш
Трап, о	-	-
Траве испод Вележи, ш, о	-	-
Тресови дол(!), о	-	-
Тренсла, о	-	-
Тренслови дол, л	-	Трѐсловац
Трнова долина	Трновити Долови, потес уз цесту Мостар - Невесиње	-
Трновача, п	-	-
-	-	Удо̀вичића ча̏трња
Униште, о	-	У̀нӣште, дола
-	Вележ, планина, ш	Вѐлēж, планина ш
Више куће под градом, п		- -
Више прогона, п	-	-
Валовица, о	-	Ва̀ловица, њ
Врањача, о	-	Вра̀њача, њ
-	Водице, гомила	Во̀дице, бунар, Мале воде
Врт на влаки, п	-	-
Врт	-	-

ANU BiH АНУ БиХ

Вртењак	-	-
Врто преко долине	-	-
-	Велика главица, узвишење	-
Заметина, п	-	-
Заограда, п	-	-
Заграда, п	-	-
Зечева долина, о	-	Зѐчијā дóла, њ
-	Зломушичин Гоник	Злòмушичин гòнйк

ANU BiH АНУ БиХ

Кружањ

Катастар	*Канает*	*Садашње стање*
Бисаге, о, п	-	Бѝсаге, њ
Бјелошевац, о	-	Бјелу̀шавац, п
-	-	Бјелу̀ша̀вци, њ
-	-	Бѝјēлā вла́ка, о
Бркашића долина, о	-	Бѐхин ку̀пиновац, п (припада Кокорини)
Бријег, ш, п	-	Бри̏јēк, ш, п
Бунар у намету	-	Бу̀нā̀р у с'ено̀косу
Бумбићевина, п	-	Бу́мбина ча̀трња
Булића торина, о, л	Буков До, било у В.	Бу̀ков до̀
Бумбића ограда	-	-
Циганска долина, о	-	Ци̏ганскā до̀лина
Цревуља, о	-	-
Црнковац, о	-	Цр̀нковац, њ
Ћукова долина, о	-	-
Ћуповина, п	-	-
Ћаћино кућиште, о	-	-
Ћорина долина, л, о	-	-
Челина, п	Челинка, потес, Хопине	-
Дедићевина, Вележ, ш, п	-	Дѐдићевина, п
Дивљакиња, о	-	Дивљà̀киња, о
-	-	Дивљà̀кињац, п
Дјела, п	Дијел, до, на граници Свињарине и Бањдола	-
Дол, п, о, л	-	До̀, њ
Дола, п	-	До́ла, њ
Долина п	-	-
Долина код каменице	-	До̀лина код ка̀меницē

ANU BiH АНУ БиХ

Долина у намету	-	Дȍлина у на́мету
Долина под градином	-	Дȍлина под гра̀динȏм
Долина на малој влаки	-	Дȍлина на ма̑лȍј вла́ки
Долина на Кичину	-	Дȍлина на кичи́ну
Долина под просином, п	-	Дȍлина под про̀синȏм
Доњи лисичак, л	-	Дȏњӣ лисѝчȁк, Вележ
Доња ограда, п	-	Дȏња ȍграда, п
Доње поље, п	-	Дȏње пȍље
Доња локвица, л	-	Дȏња лȍквица
Доња лопатица, л	-	Дȏња лȍпатица
Доња бркосица, о	-	-
Долица, п	-	Дȍлица, п
Доња сјена долина	-	Дȏња с'ѐна̄ дȍлина
Доње репиште, о	-	Дȏње рѐпӣште, п
Дренова долина, л	-	Дрѐнова̄ дȍлина
Дубока долина, л	-	Дȕбока̄ дȍлина
Дубоки дол, о	-	Дȕбокӣ дȏ, њ
Долина више пећи	-	Дȍлина више пѐћи
Двориште, непл.	-	Двȍрӣште, авлија
-	-	Дȏње тȍрине
Долица, п	-	Дȍлица, о
Фруља, л	-	Фрȕља, п, ш, извор
Гај, п, ш, л	Гаји, у Свињ. и Доб.	Га̑j, ш
Головрањски чаор(!)	-	Голȍврањскā лӣвода
-	-	Голȍврā̏ња, л
Гариште, п, л	-	Гȁрӣште, п
Горња ограда, о, п	-	Гȏрња̄ ȍграда
Горња сјена долина	-	-
Горње поље, л	-	Гȏрње̄ пȍље
Горње кућиште	-	-
Горња локвица	-	-
Горње траве, п	-	Гȏрње̄ тра̑ве
Горњи намет	-	Гȏрњӣ на́мет
Глушац под, п	-	Глȕшевац, п

ANU BiH АНУ БиХ

Гостовац, п	Гостовац, извор	Гòстовац, врело
Говеђак, о	-	Гòвеђāк
Горња трнова долина	-	Гôрњē тòрине
Грабови дол, п	-	Грàбовӣ дō
Грабова дола	-	Грàбовā дóла
Грабовина, п	-	Грàбовина, ш
-	-	Грàбовā дòлина
Грдојевац, о	-	Грдòјевац, њ
Греда, п	-	Грéда
Гробље, непл.	-	Хàрем
Гувнина, о	-	Гȕвнина, п, њ
Горњи дубоки дол, л	-	Гôрњӣ дȕбокӣ дō
Грмњача, п, о	-	Гр̀мљēча, п, ш, њ
Хаџина ограда, п, л	-	Хàџӣн дô, њ
Хаџин прстењак, о	-	-
Хадровића долина, о	-	-
Хањета, о	-	Хàњета, њ
Хасанова долина, о	-	Хàсанова дòлина
-	-	Хàџӣна чȁтрња
Хафтова долина, о	-	Хàптова дòлина
-	-	Хòџин бȕнāр
Хрљића торина, о	-	-
-	-	Хр̀жӣште, њ
-	-	Хȕсића чȁтрња
-	-	Хȕсића њӣве
-	-	Хȕсића ȍграда
-	-	Ибрукића (Хусића) пȍље
-	-	Ибрукића њӣве
-	-	Ӣштетнā, њ
Јабуковац, л	-	Јȁбуковац, њ
Јахина долина, о	-	Јáхина дòлина
Јањик, непл	-	-
Јарчиште, п, л	Јарчиште, махала, Кок.	Јȃрчӣште, њ
Јасенова долина, о	-	Јàсенова дòлина
-	-	Јасѐновина, ш

-	-	Јасѐновӣ пӧт
-	-	Ја̏сле
Катуниште, о	-	Катӯнӣште, њ
Кајанова локва, л	-	Ка̀јанова лӧ̏ква, њ
Кадриња̀ча, л	Кудриња̀к, потес	Кудри̏ња̀ча, ш, њ
Кудриња̀ча, о	-	-
Кајанова ограда, п	-	-
-.	-	Кава̀рскӑ ӧ̏града, п
Карића кривода̀л, о	-	Ка́рића кривӧдӧ̄, п
-	-	Кава̀рскӑ ӧ̏града, њ
Кичин, п, ш, о	Кичин, врх у Подвележју	Ки̏чӣн, п, ш
Копина, о	-	Кӯприни̏ дӧ̂, п, ш
Купиновац, о	-	Кӯпиновац
Крч, о	-	Кр̂ч, њ
Криводо̀л, п	Криви До, у Кокор.	Кри̏ви̏ до, њ
-	-	Кривӧдӧ̄, њ
Коприви дол, л	-	Кӧприни̏ дӧ̀лови
Крстача, о	Крстаче, потес у Бјелашници	Кр̀стаче, њ
Купиња, о	-	в. Купиновац
Купушња̀к,	-	Кӯпушња̏ци, њ
Кусиња̀ча, п	-	Кусӣња̀ча, п
Крушкова до̀лина, о	-	Крӯшкова дӧ̀лина
Кртолиште, о, л	-	Кртӧ̀ли̏ште
-	-	Кӯ̏ћи̏ште
-	-	Кућѐтине
Код Велагићевине, л	-	в. Велагића њиве
-	-	Ла̂з^{c}, л
Ледињак, о, п	-	-
Локва, л	-	Лӧ̏ква, њ
-	Локвица, у Височици	Лӧ̏квица, њ
Лопушина, о	-	-
Лулића Мишин торина, о	-	Лу́лића Ми́шин тӧрина
Лужа, о, л	-	-

ANU BiH АНУ БиХ

Лужњак, о	-	Лу̏жња̄к, њ
-	-	Лу̏жња̄к, Дедиња
Љескова долина, о	-	Љѐскова̄ дȍлина
Љесковац	Лијесковац (Љесковац) бунар, у Г. Гњојницама	Љѐсковац, њ
Љојчина, п	-	-
Љупчина, п, ш	-	Љу̏пчина, п
Мала дола, о	-	Ма̑ла̄ дȍлина, њ
Мала Велагиња њива, о, л	-	в. Велагиња њиве
Мала ограда, п	-	-
Мала златарица, о	-	Ма̑ла̄ злата̀рица
Мала рупа, о	-	-
Мали самоград, п, л	-	Ма̑лӣ само̀град, п
-	-	Максу́мића шу̏ма
Медвјеђа долина, о	-	Мѐдвјеђа̄ дȍлина
Мећења љеска, п, о	-	-
-	-	Мѐмӣћа ча̏трња
-	-	Мѐмӣћа тȍрине
-	-	Мѐмӣћа ȍграда
-	-	Мѐмӣћа га̑ј
Милићевића златарица, о, л		Мили́ћевића злата̀рица
Милићевина	-	Мили́ћевина
Мишин тор, п	-	Ми́шин то̏р
Модра влака	-	Мо̏дра̄ вла́ка, п
-	-	Ми̏личино гу́вно
-	-	Мо̏крӣ до̑, њ
-	-	Му́јина злата̀рица
Мустафин под, п	-	-
Мукићевац, п	-	-
-	-	Му́мића ȍграда
Намет	Намет, потес	На́мет, п
На парама, п	-	На̀ парама
На прогону	-	-
Ниже златарице, п	-	-
-	Наметова ограда	

-	-	Нȍвā Бȅхина ȍграда
Њива више гробова, л, о	-	-
Њивица, о	-	-
Њивица код хоцина бунара	-	Њȉвица кȍд хоцина бȕнāра
Ограда кудрињача	-	Ȍграда кудрȉњача
Окрајак, л	-	Ȍкрајак, п
Округла долина	-	Ȍкрȕглā дȍлина
-	Окуч, потес	-
-	-	Ȍрјача гомила
Око лопатице, п	-	Око лȍпатицē, п
Око криводола, п	-	Око кривȍдола, п
Овчиште, п, л	-	Ȍвчȉште, њ, п
Осоје, п	Осоје, потес у Хопинама	Ȍсоје, п
Озидана долина, п	-	Ȍзȉдāнā дȍлина, њ
Паратак, п	Паратак, снијежница, узвишење	Парáтак, њ, л
Параћевина, п	-	-
Пемперова долина, о	-	-
-	-	Пȇћ, њ
Пјештаница, о	-	Пјȅштаница, њ
Пјештаница и крч, л	-	-
Пиштетина, п	-	Пиштȅтина, п
-	-	Пȉштет, б
Пиштетина долина	-	-
Пода, п	-	Пȍда, ш, њ
Под, л	Под, потес у Г.Бањдолу	Пȍд^{Т}, њ
-	-	Пȍда Хȕсића
Подгоник, о	-	Пȍдгонȉк, п
Подвележ, п	Подвележје, област испод Вележи	Пȍдвелēж, шири појам
Пландиште, о	-	Плâндȉште, њ
Плочни чаир	-	Плȍчица дȏ

ANU BiH АНУ БиХ

Плочница, л	Плочице, у Јеловчеву долу	Пло̑шница, л
Плитка долина	-	Пли̑тка̄ до̀лина
Плитики дол, о	-	Пли̑тки̑ до̑
Продол, п	-	Прѝдо̄ли
Пландишта, о	-	Пла̄нди̑ште, њ
Поткућница	-	Пло̀чница/Пло̀шница, л
Под градином, п	-	-
Присјенак, о	-	Прѝс'енак, п, њ
Под гувнином, о	-	-
Поље, п	Поље, потес у Кружњу	По̀ље, п
Прашина њива, о	-	Пра̑шна̄ њи̑ва
-	-	Пра̑шни̑ до̑
Просина, о, п	Прасина, у долини Ј. Потока	Про̀сина
Пријека долина, о	-	-
Пријека долина, о	-	-
Прочепина, п	-	-
Провалија, п	-	-
Пударица, л	-	Пудѐрица, њ
Пузичевина (!), л	-	Пу́зиће̄ ѕграде
-	-	Пу́зиће̄вина
-	-	Полу̀далица, њ
-	-	Прѝбо̄ј, њ
-	-	Пра̀хуља
-	-	Пра̏хови, њ
-	-	Припѝшала
-	-	Прѐушина, њ
Прочепина	-	-
Прцуша, п	-	-
-	-	По̀сра̄нā њи̑ва
Ривеница, п	Ривеница, ч.	Ривѐница, б
Репињак, п	-	Рѐпи̑ште, њ
		Ри̑ђā до̀лина
		Ри̑ђин до̀лина

ANU BiH АНУ БиХ

Ријоч, п	Риоч, гомила у Кокорини	Рӣјоч, п
Ровање, п	-	-
Рупа, л, о	-	-
-	Росуља, локва	Рòсуља, локва
-	-	Рӯпа
-	-	Самòзид
-	-	Сáјина рӯпа
Сењак, п	-	С'ёњāк, п, ш
Сјенокос, п, л	-	Сјенòкоси, њ
Селине, п	-	Сèлина, ш
Семетовац, о	-	Сèметовац, њ
Селимановац, ш	-	Сулӣмановци, њ
Скендеровац, п	-	-
-	-	Слӣве
Српача, л	-	Ср̀пача, село, Хусиħи
Солила, л	-	Сòлила, ш
-	Срезевац, б	Срёзевац, б, ш
Стара златарица	-	Ста̂рā златàрица
Стара њива, о	-	-
Стјепанова долина	-	-
Стране више куће, п	-	Стра̂не Максу́мӣħа
Шариħевина, п	-	Ша̀риħевина, п
-	-	Шħѐпāн кӯк
Шехов дол, л	-	Шѐхов дô, п, ш
Шепурика, п	-	Шепӯрика, њ
Шиповац, л	Шиповац, узвишење у Г.Г.	-
Школь, п	-	Шкòль
-	Шħепан Гомила	Шħѐпāн гòмила
Шушњара, п	-	-
-	-	Ша̀риħа кӯк
Тор у трњаку, непл.	-	-
Торина, л	-	Тòрине, њ, л

ANU BiH АНУ БиХ

Табаково гувно	-	Та̀бакова гу̀внина
Топла долина	-	То̀плā до̀лина
-	-	То̀јагино по̀ље
Трепетљиште, п	-	Трепѐтљѝште, ш
Тренсла, п, ш	-	Трѐнсла, п
-	-	Трѐнсловац, њ
Трњак, л, о	Трњак, махала у Д. Кружњу	Тр́нак, ш', њ
Тујан, п	Тујан, снијежница у Вележи	Тӯјан, њ, п
-	-	Тӯјастӣ бр̏ијēг[к]
-	-	Тӯјанскā ја̀ма
-	-	Тр̀новā до̀лина, њ
У рупи, непл	-	-
У поду, непл	-	-
У златарици, п	-	-
У криводолу	-	-
У трњаку, л	-	-
Униште, о, п	-	Ӯнѝште, њ, ш
-	Уријача, гомила	в. Орјача
Вележ, с	Вележ, планина	Вѐлēж, планина
Велика шљива, о	-	-
Велика њива, п	-	Вѐликā њѝва, п
Велики самоград	-	-
Вејзовина, о, п	-	-
-	-	Вѐлагића њѝве
Више грдојевца, п	-	Вѝше гр̀дојēвца, крш
Виенац, п	-	-
Вољевичевина, ш, п	-	Во̀љевичевина, ш, њ
Влака, п	-	Вла́ка, крш
Врт код сјене долине, п	-	Вр̏тō, њ
Врто, о	-	Вр̏тō, њ
Врт под кућом	-	-
Врт у поду, о	-	-
Врт Пинтолови продол		- -
Велико крзиште	-	-

Више гувнине, п, о	-	-
Закланова, непл.	-	За̀клā̄нов бȳнāр
-	Заранова (Володерска) гомила	-
-	-	За̀бō̄јна, бунар

ANU ВіН АНУ БиХ

Кокорина

Катастар	*Канает*	*Садашње стање*
Афтова долина, п	-	-
Афтовац, л	-	-
Аишина долина, о	-	-
Алаговина, л	-	-
Алајбегговина, п, ш	-	-
Алин под, о, л	-	Алӣн по̀д, п
Алин тор, ш, п	-	-
Алићевина, п	-	-
Башћа (!), п	-	Ба́шта
Балајуша, л	-	-
Балтићевина, п	-	-
Балтићеви долови, л	-	-
Бакрачи до, о	-	Бакра́чи, о
Бацакова долина, о, п	-	-
Башча, непл.	-	-
Батин дол, о	-	-
Батни дол, о	-	Ба̀тнӣ до̄, о
Бехрамуша, о, л, ш	Бехрамуша, узвишење	Бехра̀муша, о
Беговића дол	-	Бе̏говића до̂
Бионица, о	-	-
Бијоница, л	-	Бӣјеница, њ
Биона њива	-	-
Бишћева њива, л	-	-
Бишћева рупа, л	-	-
Бишћево трње, л	-	-
Близнице	-	-
Близница, п, л	-	-
-	Бишина, узвишење	Бӣшина, ш
Близина долина, о	-	-
Брстиновац, о	-	Бр̀стиновац, о
Брстановац, о	-	Бр̀шћевац, извор
Бријег испод куће	-	Брӣ̀јёг испо̀т куће̄
Брстан прибојна, о	-	-

Бријег, о	-	Бр̏ијёг[к]
Бристиновац, о	-	-
Бунска влака, п	-	Бу̏скā вла̀ка (од Бусак?)
Буњска влака, п	-	Бу̏њскā вла̀ка
Бубањ, п	Бубањ, узвишење	Бу̏бањ, п
Букови до, о	-	Бу̏ковӣ до̑
Буњски дол, п	-	Бу̏њскӣ до̑, п
-	Бусак	Бу̏сак, брдо
Бојацина кућетина, о	-	-
Бовањ, л	-	-
Цер	-	Цӗр
Церовац, о	-	Цӗ́ровац, о
Церовци, о	-	Цӗ́ровци, о
Циганска долина, о	-	Ци̏ганскā до̀лина, о
Црна продол, п, о	-	Цр̂нā про̀до̑, п
Црне каменице, л, о	Црна Каменица	Цр̂нӗ камѐнице, п
-	Црне Главице	-
Чаир код двогрле, л	-	Чā̀ир, л
Чаир у Осоју, л	-	-
Чаклина, л	-	-
Чакљина, л	-	-
Чардачина, о	Чардачина, гомила	-
Чатрња код Барног дола		- -
Чатрња у Ситнику, непл.	-	Чā̀трња у ситни́ку
Чатрња, непл.	-	Чā̀трња
Челарица долина, о	-	-
Челебића долина, п	-	Челѐби̏ћа до̀лина, п
Ченгића ограда, л	-	Чѐнги̏ћа о̀града, п
Чобаново поље, п	-	Чо̀баново по̀ље, п
Чолакушина долина, о	-	Чола̀кушина до̀лина, о
Човина долина, л	-	Чо́вина до̀лина, л
Чуклина, л, о	-	Чу̏клина, п
Чуклине, л	-	Чу̏клине, п
Четениште (!), о	-	Ћѐтени̏ште, л

ANU BiH АНУ БиХ

Ћехина долина, о	-	Ћéхина дȍлина, о
Ћемаловина, ш	-	Ћемáловина, ш
Ћукуша, о	-	Ћȕкуша дȍлина, о
Делахметовца, о	-	-
Делахметовача, о	-	-
Дедина долина, о	-	Дéдина дȍлина, о
Дол, о	-	Дȏ
Дола, п, о	-	Дóла, п
Дол у Церовцу, о	-	Дȏ у цȅрȍвцу, о
Дол у гредама	-	Дȏ у грȅдама
Дол за Бораном, л	-	-
Дол под кланцем, л	-	Дȏ пот клáнцем, п
Дол под куком, о	-	Дȏ пот кȕком, о
Дол у греди, о	-	Дȏ у грéди, п
Дол у градини	-	Дȏ у грȁдини
Дол под Зубићушом	-	Дȏ под зубȉћушом
Дол на Зујевишту	-	Дȏ на зȕјевȉшту
Долић више Чолића главице		- -
Долина, о	-	Дȍлина, о
Долина Лазина, л	-	Дȍлина лȁзина, л
Долина код пећине	-	Дȍлина кот пȅћинē
Долина голубов кук, л	-	Дȍлина гȍлȕбов кȕк, п
Долина дубока, л	-	Дȍлина дȕбокā, п
Долина под гомилом, л	-	Дȍлина под гȍмилȏм, л
Долина крај Шиповца, о	-	Дȍлина крај шȉпȏвца, п
Долина код Иванове локве, л	-	Дȍлина код Ивановē лȏквē, л
Долина у осоју, п	-	Дȍлина у ȍсоју, п
Долина код дувара, л	-	Дȍлина кȍд дувāра, л
Долина под кланцем, п	-	Дȍлина пот клáнцем, п
Долина код пода, о	-	Дȍлина кот пȍда, п
Долина под пећином, л	-	Дȍлина пот пȅћинȏм, л
Долина у главици, о	-	Дȍлина у глȁвици, о
Долине под потковином, о	-	Дȍлине пот пȍтковинȏм, о

Добри дол, о	Добри До, вртача	Дȍбрӣ дȏ, о
Дренова долина у Влакама, л	-	Дрѐновā дȍлина у Влȁкама, л
-	Драчев Продо	-
Доња шушњара, п	-	Дȏњā шȕшњара, п
Дрмāновац, п, ш, о	-	Др̏мāновац, п, ш, о
Домаћевина, ш	-	Домáћевина, ш
Домаћевина и плочница, п		- -
Дурисовина, п, о, л	-	Дȕрисовина, п
Дубовица, п	-	Дубȍвица, п
Дубока долина, о	-	Дȕбокā дȍлина, о
Дуга долина, о	-	-
Дубоки до, о, п, ш	-	Дȕбокӣ дȏ, п, ш
Духаниште, о	-	Духȁнӣште, о
дубока крстача, о	-	Дȕбокā кр̀стача, о
Двоњак, л	-	Двóњак, л
Двоњци, л	-	Двóњци, л
Цаферовина, п	-	Цáферовина, п
Цафина долина, о	-	Цáфина дȍлина, о
Цебина долина, о	-	Цѐбина дȍлина, о
Галин до, о	-	Гáлин дȏ , о
Галин дол, о	-	Г̏ȁрӣште, п
Гаврануша, о	-	Гаврȁнуша, о
Гломачева кућетина, о	-	-
Гладишевац, л, п	-	Гладѝшевац, п
Гладишевац у Росуљи, п		- -
Гедануша долина, с	-	Гедȁнуша дȍлина, л
Говеђак, о, л, п	-	Гȍвеђāк, л
Голошева долина, о	-	Голȍшева дȍлина, о
Голубинка, л	-	Голȕбāнка, л
Горњи криводол, о	-	Гȏрњӣ кривȍдō, о
Горња стрмоглавица, п	-	Гȏрња̄ стрмȍглавица, п
Голубињка, о	-	Голȕбӣнка, о
Горњи златни дол, п	-	Гȏрњӣ злâтнӣ дȏ, п

ANU BiH АНУ БиХ

Горњи зоринци, о, л	-	Го̀рњӣ зо̀ри̋нци, л
Грахова долина, о	-	Гра̏хова до̀лина, о
Грахови дол, л, о	-	Гра̏хов до̑, л
Градина, с	-	Гра̀дина, п
Грабље, ш, о	-	Гра̏бље, ш
Граб, о	-	Гра̏б, о
Градина, ш	Градина	Гра̀дина, ш
Грмлећа, п	-	Гр̀мљёћа, п
Грмећа, ш	-	Гр̀мљёћа, ш
Грабље у проваљеном долу, непл.	-	
Грабље у јаришту непл.	-	Гра̏бље, ш
-	-	Гла̀вица, п
-	-	Го̀ло̄ бр̀до, о
Гувно, о	-	Гу́вно, о
Гусарица, ш	-	Гусàрица, ш
Халиловац, л	-	Хали́ловац, л
Хафтова долина, о	-	Хàфтова̄ до̀лина, о
Хабелин под, о	-	Ха́белин по̀д, п
Харем, непл.	-	Хàрем
Хасанов дол, о	-	Хàсанов до̑, о
Хатина долина, о, л	-	Хàнина, ч
Хазнарица, л	-	Хазнàрица, л
Хазли поље, ш	-	Хàлиполье, л
Храстова долина, п	-	Хра̀стова̄ до̀лина, п
Хрсово гувно, о	-	Хр̏сово гу́вно, о
Хрбатиновац, п, о	-	Хрба́тиновац, п
Ибрина долина, л	-	Ибрина до̀лина, л
Иван дол, о	-	Иван до̑, о
-	-	Иванова ча̏трња
Ивина долина, л	-	Ивина до̀лина, л
Јабукова долина, л	-	Ја̏букова до̀лина, л
Јахин дол, о	-	Ја́хин до̑, о
Јарчиште, п	Јарчиште, махала	Ја̏рчӣште, махала

Јањилиште, о	-	Ја̏њилӣште, о
Јечмено гувно, л	-	Јѐчменō гу́вно, л
Јечмени дол, о	-	Јѐчменӣ дō, о
Јек, о, л	Јечица, потес	Јȇк, о, л
Јелачина долина, л	-	Јѐлачина дȍлина, л
Јелова главица, п	Јелове Главице	Јѐловā глȁвица, п
Јелова глава, п	-	Јѐловā глáва, п
Јежева долина, л	-	Јéжева дȍлина, л
Јопажена долина, о	-	-
Калемов дол, о	-	Кȁлемов дō, о
Кардолина долина, о	-	Кардȍлӣна дȍлина, о
Качунова долина, л (!)	-	Кȁӣӯнова дȍлина, л
Карамемића дол, п	-	Карамѐмӣћа дō, п
Керешев врт, о	-	Кѐрешев вр̄т, о
Керина долина, о	-	Кéрина дȍлина, о
Клачина, л, п	-	Клȁчина, п
Кланчара домаћевина, п	-	Клáнчара
Кленова долина, о	-	Клѐновā дȍлина, о
Кланчара, о	-	-
Књабуша долина, о	-	Књáбуша дȍлина, о
Коса, п	-	Кȍса, п
Косе, п	-	-
Коњушина, п	-	Коњӯшина, п
Коњушница, п	-	-
Код касарне, п	-	Кот кȁсāрнē, п
Козјак, п	-	Кȍз'āк, п
Коњух, п	-	-
Корићуша, п, о	Корићуша, махала	Керӣћуша, о
-	Корита, махала	Кȍрита
Коњух долина, о	Конџел, в. Оштри врх	Кȍњӯх дȍлина, о
Козји тор, л	-	Кȍз'ӣ тō̑р, п
Корита, о	-	Кȍрита, о
Коњски тор, л	-	Кȍњскӣ тō̑р, л
Криводол, ш, п, о	-	Кривȍдō, л
Краљевац, п, о	-	Крáљевац, п

ANU BiH АНУ БиХ

Крај куће, о	-	Кра́ј куће̄, о
Крстача, п	Крстаче	Кр̀стаче, п
Крушчица, с, о	-	-
Криви дол, о	-	Кри́ви до́, узвишица
Крива њива	-	Кри́вē њи̏ве
Кривача, о, ш	Криваче, л, махала	Кри́ваче, махала
Крајна долина, о	-	Кра̄јња̄ до̀лина, о
Кршића торина, п	-	-
Крај доброг дола, непл.	-	Крај до̀бро̄г до̀ла
Криви долчић, о	-	-
Кречак, л, о	-	Кре́чак, о
Крешак, о	-	Кре́чак, о
Крај великог раздоља, ш		- -
Крај Карамемића дола, с	-	Крај Карамѐмӣћа до̀ла, л
Крива крстача, о, п	-	Кри́вā кр̀стача, п
-	Кртача	Кр̀тача, п
Купушњак, о	-	Ку̀пушњāк, о
Кучкина долина, п	-	Ку̀чкина до̀лина, п
Кућетина, о	-	Кућѐтина, о
-	Кукричин До	Ку̀кричин до́
Купусни врт, о, л	-	Ку̀пусни̏ вр̏т, о
Кућина, л	-	Ку̀ћина, п
Крушка, о, п	-	Кру̀шка, о
-	Кукричин До, в. Добри До	Ку̀кричин до́, о
Лаповача, п	-	Ла̀повача, п
Ласта, о, п	-	Ла̀ства, о, п
Ледињак, о, л.непл.	-	Леди́њак, п
Лехина долина, п	-	Ле́хина до̀лина, п
Лехина трава, ш	-	Ле́хина тра́ва, п, ш
Лехуша, о	-	Лѐхуша, о
Лемешевац, л, ш	-	Лемѐшēвци, л
Лихачак, о	-	Лиха́чак, о
-	-	Лѝкача, л, ш
Локва, непл.	-	Ло̀ква
Лопата, л	-	Ло̀пата, п

Лопужа, о	-	Лòпужа, о
Лозова долина, о	-	Лòзовā дòлина
Лозова, ш	-	Лòзова, ш
Лука, л, о	-	Лу́ка, л
Лука у Вулину потоку, о	-	Лу́ка у Ву́лину пòтоку, о
Љескова купа, о	-	Љѐсковā кӯпа, о
Љесковац, с, о, ш	-	Љѐсковац, п
Љесковац у Јарчишту, о	-	-
Љешевина, п	-	Љѐшевина, п
Љуб(и)чина, ш	Љубичина, узвиш.	Љӯпчине, ш
Магарчева долина, о	-	-
Магарчева дубока долина, о	-	-
Магарчев дол, о	-	-
Мајчевина, о	-	Мâјчевина, о
Мала челебуша, о, п	-	Мâлā челѐбуша, п
Мала долина, п	-	Мâлā дòлина, п
Мала дола, о	-	Мâлā до́ла, о
Мала кривања, л	-	Мâлā крӣвања, л
Мала крчевина, п	-	Мâлā крӀчевина, п
Мала чардачина, о	-	Мâлā чардàчина, о
Мала подљутница, о	-	Мâлā пòдљӯтница, о
Мала лука, о, п, непл.	-	Мâлā лу́ка, п
Малкина долина, о	-	Ма́лкина дòлина, о
Марићевина, о	-	Мӑ̀рићевина, о
Мали понор, о	-	Мâлӣ пòнор, о
Маслешевина, о	-	Мӑ̀слешев пӧ̀д, п
Мехремина долина, о	-	Мехрѐмӣна дòлина,
Мемин дол, л	-	Ме́мин дӧ́, л
Мемићушина струшетина, о	-	Мемӣ́ћушина, о
Мекотица, о, л, п	-	Мекòтица, п
Милишића до, о	-	Мӣлишића дӧ́, о
Миришњак, п, о	-	Мӣ̀рӣшњӑ̄к, п
Мокри дол, о	-	Мӧ̀крӣ дӧ́, о
-	Мукићевац	Муки́ћевац, п

Намет, с, п	-	На́мет, њива
-	-	Но̀ва̄ ча̑трња
Нугло, л	-	Ну́гло, л
-	-	Ну́го̄, л
Њивица, п	-	Њи̑вица, п
Огорела долина, л	-	Ого̀рјела̄ до̀лина, п
Огорјела долина, о	-	Ого̀рјела̄ до̀лина, о
Одрта долина, п	-	О̑дрта̄ до̀лина, п
Ограда, п, л	-	О̑града, п
Ограда у Маричевини, п		- -
Омеђина, п	-	О̀међина, п
Орашица, п	-	О̀рашица, п
Османова долина, о	-	О̑сманова до̀лина, о
Осредак, п	Оштри врх (Концел)	О̑штрӣ вр̂х
Оплетена долина, о	-	Оплѐтена̄ до̀лина, о
Озидана долина, о	-	О̀зи̑да̄на̄ до̀лина, о
-	Папратни Долови	-
Паратак, о	-	-
Пећина, л	-	Пѐћина, п
Перина долина, л	-	Пе́рина до̀лина, п
Пиштета, о, п	-	Пѝштет, п
Пјешчаница, о	-	Пјѐшчаница, њива
Плоча, п	-	Пло̑ча, п
Плитара, о	-	-
Плитка долина, л	-	Плѝтка̄ до̀лина, п
Плитка магарчева долина, о	-	-
Плитки дол, о	-	-
Плитка долина, о	-	-
Плочни дол, о	-	Пло̑чнӣ до̑, о
Плочно гувно, о	-	Пло̑чно̄ гу́вно, о
-	-	Плѐтенӣ до̑, п
Положак, о	-	-
Повртине, ш, п, с	-	Повѝтине, л
Под, о	-	По̑д, о
Под више криваче, о	-	По̑д више крѝвачē, о
Под код голубњака, ш	-	По̑д код го̀лубњака̄, ш

Погуба долина, о	-	-
Попријека њива, о	-	Пȍпријȅкā њȉва, о
Понор, о	-	Пȍнори, л
Попријеки дол, о	-	Пȍпрȉјȅкӣ дȏ, о
Под куком, о	-	Пот кȕком, о
Под Стјепан-крстом, о	-	Под Шћȅпāн-крȍстом
Подови, л	-	Пȍда, л, о
Покошени под, о	-	Пȍкошенӣ пȏд, о
Прескакавац, п	-	Прескáкавац, п
Предрти дол, ш	-	Прȅдртӣ дȏ, ш
Процјепине, о, л	-	-
-	-	Прȉс'енак, п
-	-	Прȉшћенак
Пропланак, о	-	Прȍпланак, о
-	Просјеченица, шпиља	Прос'ечȅница
Пуцин дол, о	-	Пу́цин дȏ, о
-	-	Пудȁрица, њ
Путичина страна, л	-	Пȕтичина стрáна, п
Радолин дол, о	-	-
-	-	Рáспуће
-	-	Рȅпȉште, п
Рогина долина, о	-	-
-	Рио̄ч, громила	Рȉјоч, л
-	Росуље, потес	Рȍсуље, потес
Руда долина, л	-	-
Руда дола, л	-	-
Рујево гувно, п	-	Рȕјевō гу́вно, п
Руњева долина, о	-	Рȕњевā дȍлина, о
Рупа, о, л	-	Рȕпа, п
Рупица, п, л	-	-
Рушевина, непл.	-	Рȕшевина
Рушевине, непл.	-	-
Руже, л, о	-	-
Салчинуша долина, л, п	-	-

ANU BiH АНУ БиХ

Самоград, п, о	-	Самòград, п
Селина, л	-	Сèлина, л
-	-	Салмàнићи, непл.
Селиште у градини, л	-	Сèлӣште, п
Сјечевина, п	-	Сȅчевина, п
-	-	Сȉтнӣк, њива
Смајина долина, о	-	Смáјина дȍлина, о
Сламњача, л	-	Слâмњача, л
Сплавак, о	-	Спла́вак, о
Сплавна долина, п	-	Сплâвнē дȍлине, п
Сплавак у Маслешевини, о	-	Спла́вак у Мàслешевини, о
Стјепан крст, о	-	Шћȅпāн кр̄ст, п
-	-	Сȗшевина, о
Столови, о	-	-
Сулина долина, п	-	Сȗлина дȍлина, п
Шамија, о	-	-
-	Шабанов До	Шàбанов дȏ
-	Шабановића Долови	-
Шарина селина, л	-	Шáрина дȍлина, л
Шаруша, п	-	Шàруша, п
Шаховина долина, о	-	Шàховина, п
Шарина долина, о	-	Шáрина дȍлина, о
Шеховина, п	-	Шȅховина, п
Шехин дол, о	-	Шéхин дȏ, о
Шенишни дол, о	-	Шȅнишнӣ дȏ, о
Шенишна долина, о	-	Шȅнишнā дȍлина, о
Шемшића пећина, л	-	Шȅмшӣћа пȅћина, л
Шехин љесковац, л	-	Шéхин љȅсковац, л
Шиповац, ш, о, л	-	Шӣповац, п
Шијавица, о	-	-
Шиповица, ш, п	-	Шӣповица, њ
Шљива, о	-	-
Шушњара, о, л, п	-	Шȗшњара, п
Шушњар у грабовом кршу, о	-	Шȗшњāр у грàбовō̄м кр̄шу

Шушњар, п	-	Шȳшњā̀р, п
Тахранина долина, о	-	-
Тасовина, п, о, л	-	Та́совина, п
Телећа долина, о	-	-
Топла долина, о	-	Тȍплā дȍлина, о
Тор код Халиловца, непл.	-	Тȏр код Халѝлȍвца, п
Трнови дол, о	-	Тр̀новȉ дȏ, о
Трнова долина, о	-	Тр̀новē дȍлине
Тврди дол, о	-	Тврдȉ дȏ, о
Трње, о	-	-
Тулина кућетина, л	-	-
Трзивак, о	-	-
Узглавак, п	-	-
Ваљугина долина, о	-	-
Велики дол, о	-	Вȅликȉ дȏ, о
Велика пољетница, о	-	Вȅликā пȍдљетница, о
Вележ, ш	Вележ	Вȅлēж, ш, п
Вељуша, о	-	-
Велики миришњак, о	-	-
Велика ограда, л, п, о	-	Вȅликā ȍграда, п
Вељи, дол, л	-	Вȇљȉ дȏ, п
Видића долина, п	-	-
-	-	Вȉлȍвци, њива
Влак, ш, п	-	Влȁка, п
Влака, п, ш	-	-
Влаке, п	-	-
Вирага, о	-	Ви́рага, о
Врањевића њива, о, п	Врањевићи, село	Врȁњевићи, село
Вртлина, л	-	Вр̀тлина, локва
Вртлић, о	-	Вр̀тлȉћ, о
-	Врањевичко Брдо	Врȁњевичкō бр̀до
Врт, о	-	-
Вулин поток, непл.	Вулин Поток	Ву́лин пȍток
-	-	Вȳчјȉ пȏд, њива

ANU BiH АНУ БиХ

Зграда, о, п	-	-
Зидина, непл.	Заранова /Володерска/ гомила	Зàранова/Волòдерскā/ гòмила
-	-	Зèчијā дóла
Зубиħи, п	-	-
Зубиħа гај, п	-	-
-	Зубички Кланац	Зȳбичкӣ клáнац
-	Зубички Поток	Зȳбичкӣ пòток
Зујевиште, ш, л	-	Зȳјевӣште
Зујевиште Љубичино, ш		-
Живица, п	-	-
-	Жутуловац, о	Жȕтуловац/Жȕтиновац

Подвелешка микротопонимија, као и микротопонимија било које области, нуди подоста података о историји тла чија су имена у њој садржана. Да би се све то боље видјело, на страницама које слиједе указаће се на значајније њене особине. Тако ће се указати на то колико се у нашем списку микротопонима одсликава терен Подвележја, колико су ту заступљене фонетско-морфолошке особине подвелешког говора, колико се ту назиру трагови минулих дана овога подручја, колико се у овој ономастичкој ризници одражава флора и фауна Подвележја, и сл. Све су то чиниоци који имају значаја за цјелокупну ономастику, а самим тим и за топономастику. Овдје ће се дати и краћи осврт на податке које нам нуди Катастар и њихов однос према савременом стању. И летимичан поглед на претходни попис указује да ту има подоста несклада. Тај несклад може бити посљедица временске разлике. За минулих стотину година на овоме тлу смијенило се неколико друштвено-политичких система. У том временском периоду смијењене су и неколике генерације. Природно, све је то оставило својих трагова и на наше микротопониме. Чак и да није било оваквих смјена, нешто би се у фонетском и морфолошком склопу датих географских имена морало измијенити. Ако се има на уму да су у питању *микротопоними,* тј. имена везана за мање земљишне површине, а да се те површине лако уклапају у неке друге, да лако мијењају своје власнике, при чему може доћи и до промјене њиховог имена, биће нам јасне неке разлике између Катастра и савременог стања.

На крају овога рада указаће се и на поријекло неких микротопонима, колико то буде могуће.

ОДНОС ПОДАТАКА ИЗ КАТАСТРА И САВРЕМЕНОГ СТАЊА

Наши спискови подвелешких микротопонима указују на видан несклад између Катастра и савременог стања. Разлози за ову неподударност могу бити различити, основни су ови:

Катастарски попис је прављен крајем прошлога и почетком овога вијека. Није искључено да су многи називи које нам даје Катастар тада постојали и да су се до наших дана "загубили". За минуло стољеће много се промијенио и живот у Подвележју. Без сумње, многе катастарске јединице промијениле су своје власнике, ту је било и окрупњавања неких "парцела", више мањих се уклопило у једну већу и тако су нестали неки називи. Овакви поступци нама су познати и из наших скорашњих промјена, послије разних "арондација" ми остајемо без многих назива. Истина, Подвележје је далеко од таквих поступака, али ни ту нису искључене мање "арондације", макар било у питању имање једне породице. То је прво. Друго.

Када је аустроугарска власт пописивала земљишни посјед у овим крајевима, она је тежила ка максималној тачности. Од тога је зависио порез. Отуда у њеном попису називи и за путеве и за хареме и за неплодне кршеве. Данас више није тако. Тачно се зна шта је чије, а оно што није обрадиво, није толико ни значајно. Дакле, несклад који постоји између Катастра и савременог стања може бити и разумљив. Уосталом, и у овој области ономастике стално су присутне неке измјене. Има назива који истрајавају, вјековима, али има и таквих који уступају мјесто новим. То потврђује и подвелешка микротопонимија. Отуда ту и данас *Крстача, Крстине, Светигора, Ћирића долина, Ратина гомила* и сл, иако ту дуже времена живе скоро искључиво Муслимани.

Поређење података које нуди Катастар са оним које сам ја прикупио на терену јасно указује колико је у опасности и овај наш ономастички

фонд. Наше вријеме нема милости. Оно руши све што не одговара схватањима млађих нараштаја. Стара антропонимија уступа мјесто новој, стара лексика се повлачи пред новом, све се мијења, али, знатно брже него што је то било у минулим вјековима. На нама је да сачувамо за историју понешто од онога што нам је остало у насљеђе од наших претходника.

Да бих показао какве су све могуће измјене, (наравно, уколико је писана ријеч била вјерна слика говорног стања) у овој врсти измена за једно стољеће, навешћу један број микротопонима које биљежи и Катастар и које сам ја забиљежио:

	Катастар	*Савремено стање*
Г. Гњојнице.	Говеђак	Говеђачина
	Гребак	Гребље
	Кобилак	Кобиљаци
	Крч	Крчевина
	Лисковач	Љесковац
	Вртлине	Врто
Добрч:	Башћа	Башча
	Димњача	Димљаче
	Гладишница	Гладешница
	Грабова долина	Грабовина
	Криводол	Криводо
	Крушка	Крушкова продо
	Купењик	Купиник
	Љескова долина	Љесковац
	Ограда	Оградина
	Округљача	Округлача
	Прстењак	Прстенци
	Сјенина	Сенина
	Старац дол	Старац до
	Света гора	Светигора
	Тренсулове долине	Треслове долине
	Вељи љут	Вељa љут
	Вигљет	Виглед[T]

ANU ВіН АНУ БиХ

Свињарина:	Црни гост	Црни гоз(д)
	Добријевац	Добријевци
	Добри дол	Добри до
	Долина	Долови
	Доња ограда	Доње ограде
	Гај	Гаја
	Хржени дол	Хржени до
	Ибрин дол	Ибрине долине
	Јасенов окрајак	Јасенови до
	Каочевина	Каочина
	Крстача	Крстаче
	Крива долина	Кривуша
	Нећина њива	Нећина долина
	Ограда	Ограде
	Поратак	Паратак
	Патковина	Патковићи
	Плитки дол	Плитики до
	Подворница	Подворнице
	Под	Пода
	Рудин дол	Рудени до
	Студеница	Студенчина
	Свињарина	Свинарина
Бањдо:	Дубоки дол	Дубоки долови
	Грабовина	Грабовине
	Криводол	Криводо
	Љескова долина	Љескова дола
	Нуго	Нугли
	Пастушина	Постушина
	Пајин дол	Пајини долови
	Приштењак	Пришћенак (!)
	Преко долине	Пријеке долине
	Штирни дол	Штирни долови
	Тор	Торине
	Тренслови дол	Тресловац
	Зечева долина	Зечија дола

ANU BiH АНУ БиХ

Кружањ:	Бјелошевац	Бјелушавац
	Дубоки дол	Дубоки до
	Головрањски чаор	Головрањска ливода
	Глушац	Глушевац
	Грабови дол	Грабов до
	Грмњача	Грмљеча
	Хаџина ограда	Хаџин до
	Хафтова долина	Хаптова долина
	Криводол	Криви до
	Коприви дол	Коприни долови
	Купињак	Купиновац
	Купушњак	Купушњаци
	Продол	Продоли
	Присјенак	Прис'енак
	Прашина њива	Прашна њива
	Пузичевина (!)	Пузића њива
	Ривеница	Ревеница
	Репињак	Репиште
	Селине	Селина
	Селимановац	Сулимановци
	Табаково гувно	Табакова гувнина
Кокорина:	Криводол	Криводо
	Крстача	Крстаче
	Кривача	Криваче
	Лемешевац	Лемешевци
	Лука	Луке
	Повртине	Повитине
	Под Стјепан-крстом	Под Шћепан-крстом
	Сплавна долина	Сплавне долине
	Стјепан крст	Шћепан-крс(т)

Наведени примјери нуде различите закључке. Ту има неподударности у вокализму, уп. *Лисковач-Љесковац* (у питању је, свакако, писарска грешка. Подвележје је било и раније, као што је и данас, ијекавско подручје. Истина, ту би могао бити у питању посјед неког Муслимана из Мостара

који је говорио икавски. Данас је ту ијекавски облик), *Гладишница - Гљадешница* (може бити у питању творбени морфем *-ишница:-ешница*), *Купењик-Купиник* (у основи је *купина*), *Пастушина-Постушина* (у основи може бити *пастух,* пошто је данас мало пастуха, то је омогућило и вокалску деформацију), *Ривеница-Ревеница.*

Катастар има, редовно, сонант *-л* на крају именице дол. То је, свакако, писарски манир. Ту је и у прошлом вијеку, као и данас, ова именица гласила *до.* Ово вриједи и за све друге примјере са сонантом *-л* на крају ријечи.

Однос *Рудин дол: Рудени до* може упућивати на везу микротопонима са антропонимом, *Рудо,* што биљежи Катастар, и губљење те везе у савременом облику, гдје се доводи у везу са *руд,* или *руда.*

Однос *Свињарина* и *Свинарина* указује на свјесну интервенцију, да би се облик топонима "одлијепио" од основице везане за *свињу.*

Однос који имамо у *Грмњача: Грмљеча* упућује на дисимилационе процесе; два назала су се нашла у непосредном сусједству и дошло је до дисимилације. Умјесто назалног платала појавио се платални сонант без назалне артикулационе компоненте.

У примјерима типа *Присјенак-Прис'енак* имамо однос литерарне форме и облика који живи у народном говору, са јотовањем струјног с.

Има подоста примјера гдје постоји разлика у броју, однос једнине и множине. Савремено стање више нуди множинских облика него што их налазимо у Катастру.

Има разлике и у роду топонима: *Вели љут: Вељa љут.*

Бројна су неслагања и у творби, уп. Репињак: *Репиште, Патковина: Патковићи, Студеница: Студенчина, Зечева долина: Зечија долина* уп. и *Головрањски чаор* (ваљда чаир). *Головрањска ливода.*

Све ове разлике лако ће се схватити ако се има на уму да је прошао читав један вијек од времена пописивања ових "парцела" за Катастар и мојега биљежења. За једно стољеће много се ту измијенило, и власника ових "парцела" и њихових облика.

ФОНЕТСКО-МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ МИКРОТОПОНИМА

На почетку овога рада дата је општија слика подвелешког говора, каква је констатована прије тридесет година, и прије неколике године. Ту је указано и на неке уочене разлике. Општи је утисак да говор Подвележја поприма све више особине централнохерцеговачког говорног типа, мада су раније ту преовладавале особине источнохерцеговачког типа. Познато је да нам и топоними, поготово микротопоними, могу пружити драгоцјених података за утврђивање мјеста испитиваног подручја у неком већем говорном комплексу. А ево шта нам подвелешка микротопонимија о томе нуди:

Вокали

Основних пет вокала, који карактеришу херцеговачке говоре као цјелину, налазимо и у подвелешким микротопонимима, и то са особинама које карактеришу наш вокалски стандард:

Бајам, Ћаба, Бадовац, Гаја, Јарац, Хасанова дола, Камењак, Каочина, Лисац, Мечка, Бунар, Циганска долина;

Гребен, Дебела коса, Брегови, Јаребичка долина, Јасеновача, Медена главица, Мерцан-главица, Мећећа јама, Њиве;

Коњухе, Котловина, Овчине, Околишта, Врто, Брдо, Доњи бунари, Торине, Софина локва, Тисовац, Валовица, Водица;

Дубине, Голубинка, Хаћкуша, Куја, Дупиник, Љуљница, Кути, Бунар у с'енокосу, Бумбина чатрња, Фруља;

Криводо, Липова главица, Оградина, Пољица, Ривине, Дедићевина, Дивљакиња, Дивљакинац, Бисаге.

Свакако, сонант *-л* у финалној позицији слога редовно је супституисан вокалом *-о*: *До, Каочина* (Калчина), *Врто.* Истина, у Катастру се наилази, и не ријетко, и на дол. Али ће то бити писарски манир, а не особина коју су прије једнога вијека могли да пруже житељи Подвележја.

Р е ф л е к с и Ѣ

Једна од уочљивијих разлика између источнохерцеговачког и централнохерцеговачког говорног типа огледа се и у рефлексима старога вокала Ѣ. У источнохерцеговачком говорном типу имамо, по правилу, класичне рефлексе: *ије, је, е, и (дијете, дјеца; вријеме, времена; желио, волио),* наравно, и са јекавским јотовањима, карактеристичним, управо, за овај говорни тип: *с'едио, ђеца, ћерали.* У централнохерцеговачком ни рефлекси Ѣ, ни јекавска јотовања, нису тако досљедни. Ту имамо и: *дијете, млијеко,* иако: *ђеца, ђевојачки, с'енокос* и сл. Ево шта нам наш материјал нуди за ту фонетску област:

Дубравица ждријело, Бијела влака, Пријека њива, Црвене стијене, Котлена стијена, Сијерно брдо, Пријеке долине, Бријек (!) Горјели кук, Руњави хљеб[П], Ђевојачки гроб[П], Међећак, С'енине, Кљеновача, Прис'енак, Бјелушавци, Пјештаница, Шћепан-гомила, Под Шћепан-крстом, Прос'ечениса, Шћепан-крст;

тако и:

Брегови, Прекача, Репиште, Трешњевац, Дренова долина;

Као што видимо, микротопоними још увијек чувају двосложне рефлексе Ѣ, иако говорна ријеч ту не иде увијек са нашом класичном нормом. Истина, прозодијска компонента није ту, ни раније, а ни данас, увијек сагласна са нашом класичном нормом. Други слог у двосложним рефлексима, без обзира на његову интонациону компоненту, често је дуг.

Ако се упореде подаци које нам пружа Катастар, са онима који су сада прикупљени на терену, опазиће се да постоји несклад. Наиме, у катастарским подацима има неких "огрешења" о ијекавске рефлексе јата. Тамо, наиме, налазимо и: *Рипиште,* истина, уз *Репиште, Лисковач* уз *Љесковац.*

Савремено стање нуди само ијекавски лик: *Репиште* (наравно, овдје се иза сонанта *р* у секв. рЂ са Ѣ у кратком слогу не јавља јекавски рефлекс, него екавски, уп. *бријег: брегови, гријех: грехови, гријешити: грешка*). Икавски лик овога топонима забиљежен је, у Катастру, за подручје села Добрч. Пошто се у том селу, тј. у његовом Катастру, налази и *Рипиште,*

у питању може бити и писарска говорна особина, коју је он пренио на папир. Али постоји и још једно могуће објашњење: то је могло бити власништво некога из Мостара који је говорио икавски и тако називао овај наш микротопоним. Дакле, икавски лик нашега микротопонима може се двојако објашњавати, али је битно да ни раније, као ни данас, он није припадао подвелешкој говорној зони. Он је и раније ту чинио некакав изузетак. То вриједи и за други примјер - он није слика овога говора.

Из Кокорине, опет, имамо неједнаке рефлексе јата у секв. рЂ у примјерима *Огорела долина* и *Огорјела долина*. Оба лика овога топонима нуди нам Катастар. Савремено стање ту има очувану скупину -рје: *Огорјела*. Мислим да је и у катастарском податку у питању неподвелешка особина. Кокорина се налази на истуреном источном дијелу подвелешког атара. Ту је ијекавизам стабилан, а и мање је градских особина. Бар тако је било у вријеме мог бављења у Подвележју ради прикупљања дијалектолошке грађе за дипломски рад. Због тога сматрам да је основни лик р. придјева глагола *горјети: горио/горијо: горјела, горјели*. Према томе и *Огорјела долина*.

Из вокалске проблематике да укажем на двојаке ликове микротопонима *Кудрињача* и *Кадрињача*.

Катастар нуди оба лика, и са вокалом *-у* и са вокалом *-а* у првом слогу. Савремено стање, опет, зна само за овај посљедњи фонетски лик, *Кадрињача*. Мада замјене вокала у овој категорији ријечи нису необичне, наш примјер, чини ми се, може имати и некакво објашњење. А наиме, у питању је фонетски лик именице *кудра* за који се, у народној свијести, могао везати наш микротопоним.

У околини Мостара, а и шире, именица *кудра* може се јавити и у значењу именице *курва* (блудница). Оба ова лика, тј. и *курва* и *кудра*, за значење прве наведене именице, потврђује и Речник српскохрватског књижевног и народног језика, САНУ, s.v. кудра (исп. *кудра-... прамен кудраве, коврџаве косе или длаке, увојак, коврџа*. Под 2 стоји: погрд. еуф. в. *курва*. Потврде су из босанско-херцеговачких говора. Истина, у Речнику ова именица има дугоузлазни акценат *ку́дра*, у нашем говору, и иначе у Херцеговини, ова именица има дугосилазни акценат: *ку̑дра*).

Наш микротопоним могао је, исконски, бити везан за основно значење именице, кудра, тј. да именује земљиште на коме расте кудрава трава, кудраво шибље и сл. А када су се укрстиле семантичке варијанте: блудница и кудраво растиње, могло се свјесно интервенисати и овај микротопоним довести у везу са антропонимом *Кадра* и отуда *Кадрињача* (исп. о овоме облику и ниже).

Сонанти

За разлику од говора Муслимана централне Херцеговине, Муслимани Подвележја не знају за мијешање или супституцију једнога сонанта другим. Ту имамо:

Горњи бубруг, Црни пањ, Кричање, Руњави хљеб[п], Коњухе;

Кобиљаци, Кобиљача, Љесковац, Димљача, Љуљница, Кључанице, Крављак, Пољица, Росуље.

Истина, у топониму Свињарина јавиће се сонант -н умјесто очекиваног -њ. Али, ту није у питању појава неразликовања ових двају сонаната, као што се то јавља у говору Мостара и његове околине (*кенац, негов, кена*). Овдје је у питању свјесна интервенција како би се топоним, на семантичком плану, што више удаљио од своје етимолошке основе (*свињар-*).

За сонант *-л* у говору Подвележја вриједе исте констатације као и за остале говоре Херцеговине: на крају слога *-л* се досљедно мијења у *-о* (*до, Врто*), и наравно, ако за то постоје услови, долази до сажимања тих двају вокала (из скупине *-ал, ол*) у корист другога: *Дō, Вртō.*

Сонанти *-л* и *-н* чувају своје основне фонетске одлике, како испред вокала задњега реда, тако и испред вокала предњега реда: *Дебела коса, Долови, Ждријело, Голубинка; Лице, Околишта, Селимова њива, Синијица, Зејнине трнине.*

Катастар нам, опет, овдје нуди и једну особину која није потврђена у савременом говору Подвележја. То је очуван сонант *-л* у финалној позицији неких ријечи. У списку из Катастра имамо, и не ријетко: *Криводол, Дијел, Добри дол, Дол крч, Криви дол, Мали продол, Звјездачни дол, Грабови дол* и сл.

Наравно, наведени ликови ових именица никако нису вјерна слика говорног стања. И не само данас, него ни онога прије једнога вијека када је вршен попис, тј. када се прикупљала грађа за Катастар. А откуда, онда ова особина у Катастру? Одговор на постављено питање није тешко дати. У питању је писани документ који је радила аустроугарска администрација. Њени службеници могли су бити из различитих предјела сх језичке територије, а и са несрпскохрватског језичког подручја. Школе, које су они прошли, могле су им дати основа за такво писање именица *до, продо* и сл. Дакле, то су писарске особине, а не особине подвелешког говора. Истина, понекад се и у Катастру наиђе на облик *до,* уп.: *Плитки до, Грабови до,* из Кокорине.

То исто вриједи и за деминутив *долчић (Криви долчић).* Данас је само *дочић.* Без сумње, тако је било и прије сто година у овим крајевима.

Микротопоним *Дилка* (Опине) могао би се доводити у везу са особином мостарског говора, управо говора Муслимана Мостара и ближе околине гдје се сонант *љ* може замјењивати сонантом л; уз његову замјену сонантом *ј*. У Бањдолу налазимо облик *Диљка*. Можда је и у Опинама у питању иста ријеч, али са наведеном фонетском специфичношћу.

Африкате

Оба африкатска пара чувају у подвелешком говору своја основна фонетска обележја, тј. другачије речено, овај говор не зна за замјену ових сугласничких парова, нити, пак, за њихово свођење на један пар, као што се то јавља у говору Мостара. Ту, значи имамо:

Ћаба, Ћора, Ћурковина, Ћуков кук, Домаћевина, Кућиште;

Јеловчевина, Јаребичка долина, Кобиљача, Овчине, Пијуковача, Башча, Добрчки поток, Челињак, Кадрињача, Кусињача;

Ћузелов под, Говеђачина, Ћевојачки гроб[п]*;*

Мерцан главица, Хацин до, Њивица код хоцина бунара.

Истина, из Г. Опина имам топоним: *Пишћенци*, што би могло упућивати и на основу *писак - пијесак*, јер у Кокорини налазимо: *Пјешчаница*, а у Кружњу: *Пјештаница*. Скок у Етимол. рјечнику нуди облик: *Пишћена* за морске увале у Далмацији, наравно, уз *пјешчан, пјешчаник*. С обзиром на мјесто у коме се јавља овај топоним, није искључено да се ту огледа облик који су носили у своме говору грађани Мостара, а гдје је секвенца *-шч* могла имати форму - *шћ*, као у: *бошћалук, башћине* и сл. (в. ниже).

Катастарски материјал зна и за нека одступања од правилне употребе наших африкатских парова. Ту, наиме, наилазимо и на појаву африкате ч умј. *ћ*, (уп. *Кучерица*, Свињарина). Од раније нам је познато да говор градског становништва, и не искључиво Муслимана, нема у своме фонетском инвентару издиференцирану употребу ових двају наших сугласничких парова. Поред појаве африкате *ћ* умј. очекиваног *ч*, јављају се и примјери са *ч* мј. *ћ*. Та је појава, макар и у мањој мјери, позната и неким приградским селима. Овдје, првенствено у говору Муслимана који су тјешње повезани са градом. Подвележје, бар до наших дана, није било подложно овом утицају. Оно што се може срести у катастарским подацима иде "на душу" онога који је писао овај катастарски списак.

Када је у питању секв. - *шч* у облику именице *башча*, поред кога лика се јавља и онај са секв. *шћ: башћа*, могли бисмо и ове примјере повезати са онима из претходне групе, тј. и ту је дошло до супституције африкате *ч* африкатом *ћ* под утицајем говора Мостара. Данашња говорна слика не

потврђује овакве дублете. Ту је, као и иначе у подвелешком говору, јасно издиференцирана вриједност африкатских парова *ћ-ч, ђ-џ*. И ту се не гријеши.

На нашем списку нашао се и микротопоним Јуревићи. Код проф. Канаета *Јурјевци,* за означавање једног извора. Антропоним *Јуре* није необичан у околини Мостара. С обзиром на деклинациони образац којем припада ово лично име, ми бисмо очекивали присвојни придјев *Јурин* и изведеницу *Јуринци*, и сл. То би говорило да наш микротопоним није настао тим путем, од присвојног придјева *Јурин*. Лик који нам даје проф. Канает у монографији о Подвележју, *Јурјевци,* упућује на претпоставку да имамо у основи придјев *Јурјев*. Такав облик још увијек живи у говору Муслимана ове зоне, и шире, за означавање прољећног празника: *Јурјевдан-Ђурђевдан*. То би, опет, говорило да је овај микрохидроним на неки начин повезан са прољећем и прољећним празником. Свакако, и лично име *Јуре*, уз које, и код католичког становништва, постоји и лично име *Ђуро* (нпр. у хутовској регији) јасно говори да је такав фонетски лик овога имена преузет из оних говора који, иначе, знају за фонему *ј* у примјерима типа *меја, преја* и сл.

Однос *Јурјевци* и *Јуревићи* могао би се различито тумачити. Проф. Канает је сакупљао грађу прије мене, и знатно прије мене. Тада су још били живи старији људи који су памтили "стари вакат и земан" и који су могли чувати у свом лексичком благу изворније ликове многих микротопонима. То је проф. Канает и забиљежио. И овај лик ту је могао да буде вјернија слика изворног стања. Када сам ја прикупљао грађу, дошло је до знатне смјене генерација. Ја сам на то указао у краћем опису подвелешког говора. Стање које сам ја нашао прошлих година, није било идентично ономе које сам могао да констатујем прије 30 година, када сам прикупљао грађу за свој дипломски рад. Значи, смјена генерација условила је и смјену говора. Старије генерације односиле су са собом и понеку особину која је раније карактерисала овај говор. То је животна реалност која вриједи за сва времена и за све говоре. Ако је Канаетов примјер био вјерна слика изворног стања, мој примјер одражава свјесну тежњу да се и ту утиче на фонетски лик топонима који носи у себи и некакво семантичко помјерање, удаљавање од основног антропонима. Јер, *Јурјевци* ипак, упућују на антропоним *Јурај*. *Јуревићи,* с обзиром на деклинационе обрасце у овоме говору (в. ниже), мало подсјећају на то лично име. Таквих примјера, видјећемо, има на овом тлу још.

Секвенце -шт, - жд

С обзиром на свој положај, Подвележје припада групи херцеговачких штакавских говора. Ту, према томе, треба очекивати секвенце *-шт* и *-жд* свуда тамо гдје их налазимо у нашем језичком стандарду. И савремени говор Подвележја, и његова микротопонимија, потврђују такво мишљење:

Игралиште, Кућиште, Униште, Двориште, Јарчиште, Гариште, Кртолиште, Катуниште, Хржиште, Дајиндиште, Овчиште, Пландиште, Репиште, Трепетљиште, Штирни до.

Потврда за секв. *-жд* у микротопонимији нисам нашао.

Из Добрча имам *Пришћијенци*, из Бањдола *Пришћенак*, а из Опина *Пишћенци.*

За прва два примјера могло би се помишљати да је у основи *стијена-пристјенак, пристјенци,* што би на овом тлу у процесу јекавског јотовања дало - *присћенак, присћенци*, и асимилацијом - *пришћенак, пришћенци.* С обзиром на положај тих микротопонима, овакво закључивање није без основа. Тешко је овдје и помишљати на шћакавски утицај. А тај утицај је искључен и због тога што ово говорно подручје није никада било у тјешњим везама са шћакавским говорима.

Трећи примјер, *Пишћенци,* ако се веже за основу *пијесак,* може одражавати "градски" изговор секвенце *-шч.* Пошто су у питању Опине, такво закључивање није без основа, али не и једино могуће објашњење овога микротопонима (в. ниже).

Истина, овај микротопоним својим фонетским ликом упућује на исти облик који нам даје RJA s.v. *пишћанац, пишће, пишћенац.* Према Т. Маретићу, који је обрадио овај дио Рјечника, у основи је: *писк- пискати* -пиле "jer pišti". А и Маретић констатује за топоним: *Пишћеница* да би требало: "U jeziku, kojim se ovaj rječnik (tj. RJA, A.P.) piše, (da bude) *Pješćenica* (ili *Pješčenica*) od pijesak" (s.v. Pišćenica). И за наш примјер може се помишљати на основу *писк-, мјесто гдје пишти вода,* уп. у Црној Гори село Пишче "село под планином на десној страни ријеке Пиве". Дакле, ако бисмо жељели овај микротопоним саобразити са подвелешким говором, требало би да он ту гласи *Пишченица* односно *Пишченци.* Наравно, све врсте топонима, као и других имена, за званичну употребу могу задржавати своје изворне фонетске ликове. Према томе, и наши микротопоними задржавају своју секвенцу *шћ,* без обзира на то што није особина говора на чијем се тлу они налазе да супституише африкате *ч* и *џ* африкатама *ћ* и *ђ.*

Са овим примјерима не треба доводити у везу примјере као: *Бишћева њива, Бишћева рупа, Бишћево трње* (Кокорина) у којима, такође, имамо секв. *шћ*, а то због тога што се поље ниже Мостара назива *Бишће поље*

(јавља се од XIV в.), што, затим, у Мостару има патроним *Бишћевић*, који се доводи у везу са топонимом *Бихаћ*, у западној Босни (уп. *Бихаћ-Бихћа-Бишћа* и *Бишће* према *Бихаћ-Бихћа- Бихаћа*). У вези са овим примјерима треба указати на чињеницу да су они узети из Катастра, да нису данас потврђени, и да катастарски њихови ликови могу бити везани за топоним *Бишће*, који је могао бити и у служби патронима и етника, уп. данас патрониме типа: *Велебит, Дрина* и сл.

Ф е н е м а х

У савременом подвелешком говору фонема *х* чини саставни дио консонантизма. Истина, његове фонетске одлике нису у свим позицијама идентичне. Иницијални и медијални положај знају за стабилну и јасно артикулисану ову фонему. Финална позиција, нарочито у домаћим ријечима, и ту зна за врло лабилну артикулацију овога констриктива. Тако имамо: *хоћу, храна, хиљада, Херцеговина, хладовина; хак, хендек, хуђумет, Хикмета; плахо, полахко, прехранили, помахнитали, пуха, пухар; рахмет, махрама, мерхаба, махсуз*^{с}*, михраб*^{п}*, мухур;*

али: *ја му то дадо*^{х}*, одо*^{х}*, ја мишља*^{х}*, реко ли ти ја, на вр Вележи,*

иако: *Алах, валах, билах, сабах, Абдулах, Шех.*

То би говорило да је фонема *-х* у домаћем лексичком фонду већ била почела да губи своје фонетске одлике, почела се губити из финалне позиције ријечи, када је оријентални лексички фонд почео да се устаљује и у овоме говору. То је могло зауставити даље губљење овога констриктива и из наших ријечи, а, природно, под утицајем свакодневних молитава, у туђицама је тај глас задржао своје раније мјесто. Могуће је да је и његова фонетска природа тада била нешто другачија од наше. То су, управо, разлози зашто се овај констриктив задржао, до наших дана, у свим муслиманским говорима Босне и Херцеговине. Његово присуство потврђују и подвелешки микротопоними:

Хасанова дола, Халимића врт, Ханкуша, Хендек, Хацина ограда, Хадровића долина, Хацин до, Хусића њиве, Хаптовача, Хрсовац, Руњави хљеб^{п}*, Харем, Хаћкуша, Хржиште, Хуснића долови, Хаптова долина;*

Шехина дола, Шехов до, Михрићевина, Пуцина махала, Крханова бара, Плаховина, Мехка дола, Бехин купиновац.

Немам ни један топоним са фонемом *-х* у финалној позицији ријечи. Истина, у Катастру налазимо *Доњи врх, Горњи врх* (Добрч), *Црни врх* (Свињарина).

Наш материјал нуди неколико потврда са секундарним констриктивом *х*. То су: *Хопине*. Такав облик чује се и у Мостарском пољу за ово село. Ту, затим имамо: *Хавтова рупа* (Бањдо), *Хаптова долина* (Кружањ), *Хафтова долина* (Кокорина). Истина, Катастар за Кокорину даје: *Афтова долина* и *Афтовац*, али ће то бити облик који је записивач дао, а не онај који је он могао чути од Подвележаца. Као што се зна, овај фитоним је грчкога поријекла (исп. у Речнику сх књижевног и народног језика, САНУ, s.v. апта, од грч. акте). Иначе је овај назив у херцеговачким предјелима чест, а неријетко се јавља и у топономастици.

У Катастру, из Свињарине, имамо: *Доња умкиња*. Пошто је ту, сасвим обична ријеч, *хум* и сл, мора се овај облик приписати записивачу.

У Добрчу, управо у Катастру за то село, налазимо: *Глувнине*. Ако је у основи придјев *глух*, како се данас једино чује у овом говору, и ту се мора помишљати на писарску "прераду" овога микротопонима: *Глухнина-Глувнина*.

Поред *Мехки грм* (Катастар, Добрч), у истом селу и Катастар, и Канает, а и ја, биљежили смо: *Мекота/Мекоте*. Такви ликови познати су и другим селима ове зоне, а основни придјев је, по правилу: *мехак, мехка* (Код Скока налазимо: *тек* < *тęкъкъ*).

Неколико пута се јављају и облици типа: *Хржана, Хржени дол, Хржани до, Хржиште* (и у Катастру, и данас, Свињарина). За основу је могуће помишљати на врсту житарице: *раж*, за коју се уз наведени облик, јављају још и облици: *рж, хрж* (Skok, Etimologijski rječnik). На овом подручју сасвим је обична појава сек. *х* у иницијалном положају ријечи са сугл. скупом, (р+сугл), уп. *хрзати, хрђа, хрсуз, хрвати се*, и сл. Отуда и у нашим микротопонимима ова појава.

Јотовање

Међу нашим примјерима има потврда и за различита јотовања која су позната историји сх језика. Тако у Свињарини имамо: *Телећа лества* и *Кошућа стопа*. Придјев *телећи* је обичан, а *кошући*, од кошуте, није. Овај наш микротопоним свједочи да је и такав придјев могућ. Наравно, тамо гдје има, или је било, и кошута.

За јекавска јотовања, која се иначе у овом говору скоро досљедно врше, навешћу неколико потврда:

Љесковац, чест облик у овом крају: *Мећећак* (Добрч), *Мећећа јама* (Свињарина), *Ђевојачки гроб*[П] (Добрч), *Шћепан-кук, Шћепан-гомила* (Кружањ), *Нећина долина* (Свињарина).

У савременом говору има потврда и за јотовање у секв. сЂ: *С'енина* (Добрч), *С'ењак* (Бањдо), *Доња с'ена долина* (Кружањ), уп. и *Коз'ак, Коз'и тор* (Кокорина).

У моме материјалу није се нашло потврда за јотовања у секв. пЂ, бЂ, мЂ, вЂ. Истина, измјене у тим гласовним скупинама нису данас обичне у подвелешком говору. Сигурно је да ни раније ово јотовање није било сасвим обично у овом говору. Као што је познато, измјене у наведеним гласовним скупинама чешће се јављају у источнохерцеговачком говору. Централнохерцеговачки говорни тип скоро да и не зна за ту појаву. Пошто се Подвележје налази на размеђу ових двају говорних типова, а под јачим је утицајем Мостара и околине, та гласовна промјена овдје није хватала дубље коријене.

АСИМИЛАЦИОНО-ДИСИМИЛАЦИОНИ ПРОЦЕСИ

Као и у свакодневном говору, тако и у микротопонимији овога краја, унутар неких сугласничких скупова врше се промјене чији је циљ олакшавање говорног процеса. Те су промјене негдје више, а негдје мање дошле до изражаја. Међу примјере у којима имамо те промјене, а присутне у савременој микротопонимији Подвележја, могу се убројити и ови:

Димљацка главица (Добрч). У основи је *дим (димни-димњак), Грмлеђа, Грмњача, Грмеђа* (Катастар): *Грмљеча* (сада, Кружањ). Различити облици могу бити посљедица и различитог начина творбе, различитих творбених морфема, али и извјесних међугласовних усаглашавања.

У ову врсту међугласовних промјена спадају и оне које су се извршиле у примјерима као: *Шенишна долина* (Катастар и савремено стање, Бањдо, Кокорина). Иначе је особина и овога говора да се иницијални скупови *пс-* и *пш-*, као и *пт-* упрошћавају: *шеница, сето, тица*. Истина, у Катастру ће се наићи и на *Шенична долина* (Свињарина). Савремени говори цијелога овога подручја имају у овом придјеву, према морфеми *-ица* основне именице у облицима придјева *-шни: шенишни хљеб, шенишна слама, шенишно брашно*. То је нашло одраза и у ономастици. Катастарски облик на *-чна* не иде у особине овога говора. Бар данас. Тешко је вјеровати да је и прије сто година било ту другачије. А и ова особина спада међу дисимилационе процесе, *чн-шн,* отклањање једне од двију преграда и умјесто африкате *ч* јавља се њен саставни артикулациони елеменат - констриктив *ш*.

Неке напомене о облицима

Као што наши примјери показују, велики број подвелешких микротопонима има множински облик. Тако имамо:

Брегови, Долови, Гајине, Говеђачине, Гувнине, Греде, Кобиљаци, Кичини, Овчине, Орашине, Пишћеници, Приторци, Пољица, Рупе, Саставци, Сливе (Г. Гњојнице);

Близанци, Дубине, Греде, Јабуке, Кланци, Крушке, Лазине, Љиљнице, Росуље, Стублине, Треслове долине, Већиновци, Зборне главице (Добрч);

Блиње, Баре, Црвене стијене, Добријевци, Долови, Долине, Доње ограде, Феризови бунари, Јањила, Јарчишта, Крстине, Крстаче, Млаке, Мандине долине у Гоздима, Милијеваче (у Ортијешу имамо Миљеваче, предио састављен од меког камена), Оградине, Ограде, Росуље, Седла, Таловине, Торине, Воденe долине (Свињарина);

Бркановi долови, Дубоки долови, Дубине, Добри долови, Грабовине, Горње траве, Јаметине, Кућишта, Косе, Крчевине, Камените главице, Хуснића долови, Нугли, Њиве, Њиветине, Ограде испод Вележи, Ограде испод Лиса, Пајини долови, Пријеке долине, Репишта, Штирни долови, Трновити долови (Бањдо);

Бисаге, Горње торине, Купушњаци, Кућетине, Продоли, Припишала, Сулимановци, Торине, Велагића њиве (Кружањ);

Корита, Крстаче, Криваче, Луке, Љупчине, Повитине, Побори, Подови, Процјепине, Селиманићи, Сплавне долине, Столови, Влаке, Зубићи, Виловци, Врањевићи (Кокорина).

Овакве микротопонимске облике налазимо и у Бишћу пољу. Тако, на примјер, у моме родном селу, Ортијешу, имамо: *Подворнице, Башчине, Хартиковине, Бјелише, Ступе, Стране, Президе, Крчевине, Јазавчине, Винине, Миљеваче, Криваче.*

Свакако, у питању је више мањих цјелина које се именују једним називом. Има случајева да у истом предјелу постоји и више назива. Чак и да се двије сусједне њиве различито именују. Постоји више разлога и за овај несклад.

У вези са овом проблематиком вриједно је указати и на примјере у којима имамо "duale-tantum masculinum", То су:

Гаја (Г. Гњојнице), *Гаја* (Добрч), *Гозда* (Свињарина), *Пода* (Свињарина).

На овакве облике у топономастици већ је скретана пажња (уп. код Р. Маројевића у Ономатолошким прилозима, II, 1981, 153-154, о топониму Кута). Њихово објашњење је јасно. Стари облик НАВ дуала од именица м. р. на сугласник (старе *-о* и *-јо* основе) имао је облички завршетак на

-а: града, мужа. Када се изгубила двојина, као категорија броја, ови дуалски облици могли су се задржати у одређеним случајевима, као, рецимо, у топонимији. Пошто је њихов облик "искакао" из категорије Нпл именица м.р. на сугласник, ти су облици почели да се сврставају у множинске облике именица средњег рода, пошто је њихов Нпл имао исто морфолошко обиљежје: села, поља. Отуда и овдје данас *Гȁја- Гȁјā-Гȁјима, Пòда-Пóдā-Пòдима, Г(в)óздā - Г(в)òздима,* дакле, по обрасцу: *сѐла-сéлā - сѐлима.* Наравно, заједно са деклинационом измјеном дошло је и до промјене рода. Тако ови микротопоними имају данас у синг. мушки род, а у пл. средњи род (уп.: То су *наша Пода*).

Међу нашим примјерима има неколико који привлаче пажњу због неједнаког образовања присвојног придјева који се налази у основи наших микротопонима. Наиме, на нашем списку имамо поред примјера типа: *Јахин до, Лехина долина* (Кокорина), *Пуцина махала* (Опине), *Гостина ластва* (Добрч), *Бумбина чатрња* (ако је од патронима Бумбо) *Чулин камен, Ибрине долине* (Свињарина);

још и примјере типа: *Шарова долина, Шањева долина* (Добрч), *Шпаговина, Ћурковина* (ако је од Ћурко, Опине), *Котловина* (Добрч), *Садовац* уз Сладовац (Добрч).

Ови примјери су интересантни због тога што и данас, а тако је било и у вријеме мога прикупљања грађе за опис говора Подвележја, на овом подручју мушка лична имена и презимена типа *Југо, Шпаго, Лехо, Пецо* имају само промјену по обрасцу именица ж. р. на *-а.* Дакле, ту је увијек: *Шпаго-Шпаге-Шпаги, Лехо-Лехе-Лехи* Присвојни придјев је само по обрасцу именица ж. р. на *-а: Шпагин, Лехин, Пецин.* Према томе, овдје бисмо очекивали такав начин творбе присвојних придјева, па према њима и такав начин творбе од њих изведених именица *Ибро-Ибре-Ибрин-Ибриница,* и сл.

На нашем списку, како смо видјели, има и другачијег начина промјене ових именица, тј. има потврда и за промјену по обрасцу им. м. р. *Лехо-Леха-Лехов, Котло-Котла-Котлов-Котловина.* Овај деклинациони тип још увијек карактерише говоре источнохерцеговачког типа, оне који се налазе са другу страну Вележи, невесињски крај и даље.

Пошто је Подвележје и раније, као и данас, било једна оаза са много својих специфичности, мора се претпоставити да је прије неколико вјекова овдје био заступљенији источнохерцеговачки говорни тип. У опису подвелешког говора је констатовано да се на том тлу сучељавају два говорна типа: централнохерцеговачки, који је данас у експанзији, и источнохерцеговачки, који се, данас, повлачи пред мостарским говорним обрасцем. Наши микротопоними показују да је раније на овом подручју била заступљена и деклинација двосложних личних имена и презимена типа Шпаго, Ибро по обрасцу именица м.р. на сугласник. Отуда још увијек

у овом ономастикону примјера као: *Шпаговина, Котловина.* Ако таквих придјева нема више у употреби, тј. нема у данашњем говору придјева типа *Шпагов, Котлов,* на некадашње њихово постојање и у овом говору упућују нас очувани микротопоними. Истина, некада се оваквом закључивању може супротставити акценат. Али ни у овој области језичке структуре не мора све да остане неизмијењено, тј. током времена може се промијенити и акценат. Поготово тамо гдје то изискују и неки други разлози.

У примијерима као *Крушкова п'родо, Крушкова љут, Крушкова долина* имамо у основи именицу *крушка* . Придјев је, свакако *крушкин* уп. *крушкин хлад, смоквин лист* и *вишњино дебло* и сл. Али, уз овакав начин творбе придјева од ових фитонима, имамо и образовања морфемом - *ов.* Ми данас имамо у свакодневној употреби: *јабуково сирће, крушков сок, смоков пекмез (смоквов пекмез,* дисимилацијом: *смоков).* Као што наши микротопоними показују, овакав начин творбе придјева није нов, ни необичан у народним говорима.

У вези са овим проблемом да укажем, још једном, на деклинацију патронима типа *Пуце, Туце* које налазимо у херцеговачком ономастикону. Сва та и таква презимена, као уосталом и сва таква лична имена у херцеговачким говорима, склањају се или по обрасцу именица м.р. на консонант или по обрасцу именица ж.р. на *-а.* Први деклинациони тип својствен је источнохерцеговачком говорном типу. Тамо је, значи: *Туце-Туца-Туцу,* придјев је *Туцов.* Исто као и: *Пецо-Пеца-Пецу,* придјев: *Пецов.* У Централнохерцеговачком говорном типу, то значи и у говору Мостара и његове околине, та презимена имају промјену по обрасцу именица ж.р. на *-а.* Отуда је ту само: *Ту́це-Ту́цē-Ту́ци,* присвојни придјев је *Ту́цин.* И увијек тако. То вриједи и за моје презиме. Пе́цо-Пе́цē-Пе́ци, Пе́цин. Нажалост, наши новинари никако не могу да се навикну на тај деклинациони образац, због чега нам нуде од патронима *Туце* неку необичну и за херцеговачке прилике неприхватљиву промјену: *Тӯце-Туцѐа-Туцѐу* и сл. Истина, на херцеговачким говорним просторима прозодијска компонента има значајну улогу. Ту, наиме, код патронима *Ту́це,* или антропонима *Ју́ре, Ду́ле, Су́ле,* квантитативна компонента финалног самогласника *-е* у Нсг и Гсг има фонолошко обиљежје, носи у себи диференцијалну компоненту између ових двају парадигматских облика. То јест, у Нсг имамо кратак тај самогласник, у ГСг, опет, он је редовно дуг. У овим говорима и због тога ту не може да дође до неспоразума у говорном процесу.

АКЦЕНАТСКЕ ОДЛИКЕ НАШИХ МИКРОТОПОНИМА

Подвележје припада херцеговачкој говорној зони, и то оном централном њеном дијелу, или - прецизније - налази се на размеђу двају херцеговачких говорних типова: централнохерцеговачког и источнохерцеговачког говорног типа. Овдје је већ речено да је у ранијим временима била јача говорна повезаност подвелешког говора са говором невесињског подручја, а да је у наше вријеме све више особина, и у овоме говору, које су карактеристичне за централнохерцеговачки говорни тип. То је сасвим разумљиво ако се зна да многи Подвелешци данас раде у Мостару, а тај животни чин оставља трагова и на обичајима, и на ношњи, па и на говору.

Овај моменат, без сумње, има одраза и на прозодијску компоненту подвелешког говора, па и подвелешке микротопонимије. Јесте, цијела херцеговачка зона зна за новоштокавску акцентуацију, тј. зна за сва четири наша стандардна акцента, и, уз њих, за постакценатске дужине. То вриједи и за мостарски говор, и за централнохерцеговачки говорни тип као дијалекатску цјелину, то вриједи и за подвелешки говор. То нам потврђује и списак подвелешких микротопонима.

Једна од одлика прозодије и централнохерцеговачке говорне зоне, и подвелешког говора, јесте чување постакценатских дужина. То нам потврђују и наши микротопоними, уп. *Бо̀тӣн, Бе̏говӣште, Бо̀вӑн, Дѐбелӑ ко̀са, Го̀рњӑ њӣва, Го̀рјелӣ кӯк* и сл.

Нама су данас познате тенденције, које карактеришу и наш језички стандард, да се постакценатске дужине све више редукују. Тешко је данас срести и онога коме је језик насушни хљеб, који, значи, или предаје језик, или му језик служи као "радно средство", а који обраћа пажњу на ову говорну компоненту. Управо због тога је све мање оних који његују

ову прозодијску компоненту у своме говору. Херцеговина, па и Подвележје, није још тако јако изложена овој појави, мада се не може рећи ни да је посве имуна на њу.

На нашем списку има примјера чији акценат не одговара очекиваном, с обзиром на могуће поријекло микротопонима. Тако, рецимо, имамо у Г. Гњојницама (Опине): *Катлòвина, Котлòвина, Орàшине, Òрловā плòча.* Ми бисмо данас код тих имена очекивали другачији акценат. Тако бисмо код прва два микротопонима, ако имају у основи патроним *Кóтло*, очекивали дугоузлазни акценат на иницијалном слогу. А, видјели смо, тако није. Исто тако бисмо мј. *Орàшине* очекивали *Òрашине*, мјесто *Òрловā плòча - Óрлова плоча.* Или бисмо према *Кључàница* (Добрч), *Талòвина* (Свињарина), очекивали *Кључàница, Тáловина.* Што није онако како бисмо очекивали, може се објашњавати чињеницом да топоними могу да стрше из фонетско- морфолошке структуре савременог говора. Та имена, као и многа друга имена, могу чувати старије стање. Управо, топоними знатно дуже чувају неку језичку особину него било која друга област језика. То су потврдили и подвелешки микротопоними са немуслиманским антропонимима или патронимима у основи. То би, даље, значило да су наведени акценти резултат неких унутарговорних уједначавања. Тако би, нпр., микротопоними као *Талòвина, Котлòвина*, са акцентом на морфему *-òвина*, чинили засебну акценатску групу која има везан акценат. Наравно, овакво стање не мора бити и опште за цијело ово подручје. Аналошка уопштавања нигдје нису искључена. Поготово данас.

Преношење акцената на проклитику жива је прозодијска појава у савременим херцеговачким говорима, па и у говору Подвележја. То могу да потврде и неки наши микротопоними: *Испòт кућē* (Свињарина), *Ограде испòд Вележи, Ограде испòд лйса* (Бањдо), *Крáј кућē (Кокорина).*

Пошто наш језички стандард, поготово његова екавска варијанта, скоро да и не зна за ову прозодијску особину, а екавска ријеч је свакодневно присутна у многим домовима и ван екавске територије, није искључено да ће се и на овом подручју ускоро осјетити знатне редукције дужина у постакценатским позицијама. Нарочито оних које су даље од акцента. Колико је то корисно, или некорисно, колико то умањује љепоту говорне ријечи, то је друго питање. Тек је чињеница да ова особина, која све више постаје обиљежје екавског стандарда, постаје обична и у ијекавским говорима, и то оним који су до јуче знали и за по три постакценатске дужине. Ја сам за вријеме прикупљања ове грађе наилазио на појаву редукције постакценатских дужина знатно чешће него што сам то запажао прије 30 година када сам прикупљао грађу за дипломски рад. То би се, исто тако, могло рећи и за говоре околине Мостара. Дужине су данас све више изложене редукцији. Наше интервенције у ову језичку област

остају без одјека. Ма колико се ми томе одупирали, у времену које долази дужине ће се све више губити. Тешко је рећи докле ће се та појава ширити, али је сигурно да више неће бити оне позанате херцеговачке распјеваности, а сигурно је и то да ћемо на овим просторима још дуго имати присутне постакценатске дужине, да ћемо још дуго моћи да на подлози тога говорног обрасца бранимо дужине и у нашем језичком стандарду. Без обзира на то ко се све против њих бунио и којим се све средствима при томе служио. Све дотле док нам за језички узор, макар и у начелу, буде служио Вуков језички образац, ми ћемо моћи да се боримо и за опстанак дужина у језичком стандарду, односно, моћи ћемо да бранимо њихово постојање у језичком стандарду, иако смо свјесни да се нећемо моћи изборити за њихову обавезност и у свим позицијама које им дијахронијски припадају.

ANU
ВіН
АНУ
БиХ

МИКРОТОПОНИМИ И ГЕОМОРФОЛОШКА СЛИКА ТЛА

Ономастика једнога подручја често пружа подоста података и о историји земље и народа тога подручја. Тако се, рецимо, у нашој антропонимији може пратити не само историја народа који настањује поједине области нашега језика него и историја друштвених односа. Из ономастичке литературе, које, на нашу срећу, у посљедње вријеме има подоста, лако се долази до закључка о утицају друштвених промјена на промјене у антропонимији, чак би се могло рећи да се могу пратити и смјене владајућих снага. А да религија ту има врло значајну улогу, то је ван сваке сумње. Управо, све до наших дана религиозна припадност често је одређивала и групу антропонима који ће се негдје јавити.

Оно што вриједи за антропонимију, не вриједи у подједнакој мјери и за топонимију. Мада ни топоними нису лишени веза са свакидашњим животом, они су истрајнији од антропонима, дуже су у употреби и као такви више нам говоре о прошлости краја у коме се налазе. То вриједи и за микротопонимију Подвележја.

Подвележје је изразито кршевит предио Херцеговине. О томе говори монографија проф. Канаета. Ту налазимо подоста података и о историји и о географији овога краја. Све то потврђује и микротопонимија.

Пошто је ово подручје без поља и плодних равница, уз то и безводно, његови микротопоними најчешће су везани за брдо и камен. Тако ту имамо:

Дебела коса, Гребен коса, Кобиљача коса (Г. Гњојнице), *Церова коса, Старачка коса* (Добрч), *Хрома љут, Горјели кук, Јарац кук, Крч, Крчевина* (Г. Г.), *Ћуков кук, Вељa љут* (Добрч), *Црвене стијене, Котлена стијена, Чулин камен, Мећења јама, Орлова плоча, Оштри кук, Туцин кук, Равно брдо, Сијерно брдо* (Свињарина), *Плочни чаир, Плочница, Мећења*

долина (Кружањ), *Камењак, Јаметина, Крч, Крчевине, Међеђа јама, Вучји под* (Кокорина),

као и: *Трњак, Трновача* (Г. Г.), *Трнова долина* (Добрч), *Грабовик, Грабово поље, Клек, Кљеновача, Црни гоз(д), Клачна долина, Трнова долина* (Свињарина), *Грабови до, Грабова дола, Грабовина, Јасенова долина, Љескова долина, Трнова долина* (Кружањ), *Букова дола, Грабовик, Грабовина, Љескова дола, Јасен* (махала) (Бањдо), *Трнова долина* (Кокорина);

или:

Плитки до (Св.), *Плитки до, Плитка долина* (Кр.), *Дубоки до, Штирни долови* (Бањдо).

У моме материјалу врло ријетко се јављају топоними типа *Шенишни до* (Бањдо), *Шенишна долина* (Кокорина).

Наведени примјери јасно говоре о каквом је геоморфолошком подручју ријеч, и какво дрвеће се ту најчешће јавља. Уз *крш, камен и плочу* често имамо *косу, главицу, до,* и *долину.* Не треба заборавити да су, почесто, предјели који носе таква имена врло мали, од неколико ари. То нарочито вриједи за обрадиво земљиште. Неплодно земљиште, овдје је означено као пашњаци или шуме, може заузимати и веће површине, али и ту су чести називи *трњак, камењак, брдо.* Тамо гдје има другог растиња, имамо и друге називе: *Буквик, Грабовик, Јасенова долина* и сл.

Пошто нема текућих вода, нема ни хидронима те врсте. Постоје неки поточићи и бунари. То показују и наши микротопоними.

Када би се правило неко поређење подвелешких микротопонима са истом врстом имена из неког села у долини Неретве, лако би се уочиле велике разлике. Док у Подвележју преовладавају брдо, камен и неко шумско дрвеће у основици микротопонима, у Бишћу пољу, пољу које се налази јужно од Мостара, топоними те врсте изостају. Мада и тамо имамо букава, грабова, јасена, ти називи се рјеђе јављају у микротопонимији.

МИКРОТОПОНИМИ КАО СЛИКА ДРУШТВЕНИХ ОДНОСА

Топонимија нам, почесто, пружа слику међудруштвених односа у неком крају. То нарочито вриједи за подручја у којима ова ономастичка категорија није трпјела насилне измјене, тј. у којима ономастика зна за нормални развитак. То нарочито вриједи за микротопонимију. Јер, ако се у макротопонимима и могу вршити свјесне интервенције, у микротопонимији је такав подухват вишеструко отежан. Наиме, за имена већих насељених мјеста, за имена већих земљишних површина, лакше се устаљује нови назив него што је то случај за мање површине. Истина је и то да географска имена са дужом историјом тешко доживљавају промјене. Потврда за то има подоста и из наше савремене ономастике. Тако, рецимо, град и лука на ушћу Неретве већ дужи низ година носи име везано за презиме Едварда Кардеља - Кардељево. Па, ипак, и поред тога што сви званични документи знају искључиво за то ново име, и оно старо још је живо, бар у свијести и говору старијих житеља и долине Неретве и цијеле Херцеговине. И, све је то схватљиво и разумљиво. Разумљиво је, исто тако, што у крајевима са искључиво, или претежно, муслиманским становништвом у Босни и Херцеговини још и данас има топонима који упућују на житеље ових предјела из предисламског периода. То потврђују и микротопоними Подвележја. Ту, наиме, налазимо:

а) Микротопониме који упућују на период када су житељи ових мјеста били хришћани/кршћани:

Крстаче, Крстине, Мандуша, Нећина дола, Рајкуша, Радулова главица (Свињарина). Ту долази и име села - *Свин(њ)арина.*

По једноме предању ту су живјели свињари Херцега Стјепана; дакле, прије него што су житељи овога села примили ислам,

Крстача, Шћепан-гомила, Стјепанова/Шћепанова долина, Милићевина, Милићевића златарица, Мишин тор, Миличино гувно, (Кружањ);

Крстине, Крстати долац, Пајин до, Пајини долови (Бањдо);

Истина, прва два топонима не морају бити везана за припаднике хришћанске/кршћанске вјере. Такве топониме могу имати и муслимани, као што имају раскрснице, раскршћа и сл. Али, није искључено да су и ти топоними наслијеђе из предисламског периода, из периода прије исламизације Подвележја.

Крстаче, Љубичино, Љупчино, Под Шћепан-крстом, Путичина страна, Перина долина, Шћепан-крст, Вулин поток (Кокорина);

Гребље, Јуревићи, Радулова главица, Светигора (Горње Гњојнице).

Први овдје наведени микротопоним - *Гребље* изискује посебно објашњење. Наиме, код муслимана Херцеговине простор гдје се сахрањују мртви има заједничко име: *харем.* И само тако. За такав простор који користе припадници других вјера, муслимани почесто имају облик *гребље*, али и *гробље.* Овај први облик понекад се доводи у везу са икавским утицајем, што није искључено, али не и једино могуће објашњење (исп. о томе код мене: Говор источне Херцеговине, СДЗб 14, стр. 37). И православни и католици у овом дијелу Херцеговине имају облик *гробље.* Пошто је у питању микротопоним са измијењеном намјеном земљишта, сигурно ће бити у питању наслијеђено име из предисламског периода. Муслимани и Подвележја и цијеле централне Херцеговине, а и иначе, да то и поновим, своје мртве сахрањују у хареме.

Други, напријед наведени микротопоним, *Јуревићи* могао би да упућује на антропоним *Јуре.* Тај антропоним још увијек је жив у ономастикону католика, и централне Херцеговине. Није искључено да и тај микротопоним потиче из старијих времена.

Крстина, Ратина гомила, Светигора/Светогора (брдо, био некада манастир, Добрч).

У вези са топонимом Светигора/Светогора потребно је рећи сљедеће. У катастру имамо *Света гора.* Код Канаета је *Светигора.* По предању ту је некада био манастир. Дакле, топоним је из далеких времена. Проф. Т. Канает истиче да је у Подвележју трагао за зидинама старих хришћанских богомоља. Он каже да су *Крстине,* у Свињарини, могле добити име "по некрополи стећака и крстовима" (163). Ту, такође, читамо и ове ретке из пера проф. Канаета: "Трагао сам...за остацима зидина цркве св. Петра, коју спомиње бискуп Андријашевић у свом извјештају" и наишао је на старе сухозиде, које су могле служити и као утврђење (исто). У сваком случају и овај микротопоним упућује на ономастички слој који је претходио исламизацији Подвележја.

Марина долина, Литин греб (Бањдо).

Ако се зна да је исламизација Подвележја извршена још у 17. вијеку, да је, већ тада, умјесто старе антропонимије долазила нова, са оријенталним основама, јасно је да и ови, сачувани, топоними, са немуслиманском лексиком у основи, указују на њихову упорност у трајању. То лијепо илуструје и микротопоним из Кружња: *Лулића Мишин-торина*. Основни топоним је, без сумње, Мишин-торина. Пошто је та торина одавно престала бити Мишина, а пошто је њен нови власник био неки Подвележац *Лулић*, отуда ново њено име: *Лулића Мишин-торина*.

б) Микротопоними који су везани за период послије исламизације Подвележја

Доста је потврда и у микротопонимији које упућују на период послије исламизације. Ту могу бити у питању општи називи везани, бар у овим крајевима, најчешће за припаднике исламске вјере, а нису ријетки ни муслимански антропоними у основи. Тако имамо:

Беговиште, Ћаба, Ћузелов под, Гадарушина дола (Гадара, презиме), *Гостина шума* (Госто, муслиманско презиме), *Хасанова дола, Исића до* (махала), *Јеловчевина* (Јеловац, муслиманско презиме), *Котловина* (Котло, муслим. презиме), *Пуце, Пуцина махала, Селимова њива, Зејнина трнина* (Г. Гњојнице);

Беговиште, Бркан-долина (Бркан, муслим. презиме), *Ћуков кук* (Ћук и муслим. презиме), *Гостина ласта* (Госто, муслим. презиме) Вејзовац (уп. презиме Вејзовић, Добрч);

Феризови бунари, Харем, Ибрине долине, Исића до, Јеловчев поток, Крханова бара, Смајкића бара, Ступчева бара (Ступац, муслим. презиме), *Туцин кук* (Туце, муслим. презиме), *Вољевчина бара* (Свињарина);

Бркановi долови (Бркан, муслим. презиме), *Софина локва* (Софо, муслим. презиме), *Удовичића чатрња* (Удовичић, муслим. презиме), (Бањдо);

Бехин купиновац (Беха, муслим. презиме), *Дедићевина* (има муслим. презиме Дедић), *Хацин до*, Хоџин до, Хусића њиве, Ибрукића поље, Хусића поље, Кајанова локва (Кајан, муслим. презиме), Лулића Мишин-торина, Велагића њиве, Максумића шума, Мемића чатрња, Пода Хусића, Шарићевина (Шарић, муслим. презиме), Шарића кук, Табакова гувнина (Кружањ);

Османова долина, Пуцин до, Смајина долина, Сулина долина, Шаховина, Шеховина, Шехин до, Шехин љесковац (Кокорина).

Број микротопонима овога типа знатно је већи од оних из прве скупине. И то је разумљиво. Подвележје је исламизирано прије читава три вијека. То је био сасвим довољан период да се и у микротопонимију укључе нови називи, посебно они који се ослањају на антропониме. У вези са овим вриједно је указати и на сљедећу чињеницу: на нашем списку нема

микротопонима са основом кнез, паша, везир и сл. И то је схватљиво. Положај Подвележја и састав његовог тла никада нису били привлачни за "елиту". То је одувијек било сточарско подручје. По легенди, видјели смо, ту су живјели сточари, свињари, Херцега Стјепана. Па и послије Херцегових времена живот ових села није се богзна како измијенио. Могуће је да су свиње замијењене овцама, коњима или неком другом врстом домаћих животиња. Тако је остало до наших дана.

На нашем посљедњем списку имамо микротопониме са основом: *хаџија, хоџа, шах, шех.* По моме мишљењу све су то домаћи топоними. Настали су на основу реалне подлоге. Наиме, у протекла три вијека, од исламизације, могао је неко и из Подвележја да оде на Ћабу и да постане хаџија. То није искључено. Али, више је вјероватно да је тај до, *Хаџин до*, био у власништву некога хаџије из Мостара и да је по своме власнику добио име. Онај други до, *Хоџин до*, може бити власништво неког подвелешког хоџе; у Подвележју је било, а има и данас, хбџā. *Шаховина и Шеховина* могу бити везане за антропониме - *Шахо, Шехо,* али и за апелативе шах и шех. Ова посљедња именица могла је живјети и у подвелешком говору. Према Шкаљићу, шех означава "старјешину текије, првака дервишког реда". Истина, у овом крају није никада било ни текија ни дервишког реда, али је таквих било и у Мостару, и у Благају. То би говорило, ако је у основи општа именица, да је то било власништво неког шеха са стране.

Наши примјери упућују и на овај закључак: у првој скупини подвелешких микротопонима, поред оних у чијој основи се налази лично име: *Нејина дола, Радулова главица,* има и таквих који чувају у основи апелатив: крст, *греб (Крстаче, Крстине, Гребље*); у оној другој скупини скоро сви наведени микротопоними везани су за антропониме. Па и они као *Беговиште, Хаџин до, Хоџин до или Шаховина, Шеховина* везане су за личности које су носиле звања која се налазе у основици наших микротопонима. То говори да се туђице, уколико нису биле везане за одређене личности, нису овдје могле укључити у микротопонимијски рјечник. Чини ми се да и за то постоји прихватљиво рјешење, прихватљив одговор. А наиме, ово је изразито брдски и сточарски крај. Ислам је ту споро хватао коријење. Са њим, свакако, и оријентална лексика. Ријечи овога поријекла, и данас, углавном се односе на вјеру и породицу. Ван тих области лексички фонд овога поријекла је знатно рјеђи. Разлоге за ово, без сумње, треба тражити и у чињеници да турска власт, турска администрација, није била сувише заинтересована за овај дио мостарске околине. Подвелешци су вјековима живјели на исти начин. То је лијепо показао проф. Т. Канает у својој монографији о Подвележју. Ово је било и остало типично сточарско подручје. Оно мало обрадиве земље било је власништво, најчешће, ага и бегова из Мостара, а ови су били заинтере-

совани за Подвележје само онолико колико је било потребно да се убере "хак", да се покупи сир, кајмак, вуна и масло. Због тога је Подвележје, како сам ја то на другом мјесту констатовао, било изразито заостао крај Херцеговине, иако га није одвајало од Мостара, тог културног и просвјетног центра Херцеговине, више од неколико километара ваздушне линије. Али, и ту је наше вријеме унијело изузетно велике измјене.

Наши микротопоними нуде, исто тако, података и за размишљања о томе ко су били становници ових села прије исламизације. Овдје је већ речено да су то били хришћани или кршћани. Ако пођемо од онога што нам нуде ови микротопоними, доћи ћемо до закључка да су то били они који су у своме говору имали *крст*, а не *крижс*. Ту су само *Крстача*, Шћепан-*крст*, и сл. Истина, у централнохерцеговачкој зони може се и код католика срести *крст*, али не и једино тај облик.

И још нешто. Антропоним *Манда*, према коме је *Мандуша*, припада католичком ономастикону у савременим херцеговачким говорима. Али, то одмах треба истаћи, у Херцеговини, и то оној источној, имамо често презиме код православаца *Мандић*. То би говорило да антропоними нису увијек сигурни водичи кроз нашу историју. За ово нам може послужити и још један доказ. У херцеговачким предјелима, гдје живе у непосредном сусједству представници различитих религија, тешко је наићи на имена као *Иван, Мате/Мато, Ката* код православаца. С друге стране католички ономастикон не зна за имена као *Ђуро, Ђорђе* и сл. Тамо, пак, гдје нема мијешаног становништва, гдје су компактније цјелине једновјерника, могуће је срести и имена која могу имати обиљежје друге вјере. Отуда, нпр., у Београду и код православаца *Иван, Ката* и сл., а у црногорском ономастикону имамо *Мато*. Има, истина, и у херцеговачким предјелима имена која су својствена и католичком и православном ономастикону, али само једном дијелу херцеговачког подручја. То су имена као *Ђуро, Шћепо* и сл. Мада ова имена чешће срећемо код православаца, она се јављају и код католика. Свакако, новије вријеме и у ову област језика уноси знатне измјене. Неријетко, наиме, данас код представника различитих религија, или - нација, могу се срести иста имена. И то не само она типа *Горан и Зоран*.

Ови подаци, без сумње, биће корисни будућим истраживачима наше ономастике. Али, то треба и посебно истаћи, подвелешка антропонимија друге половине двадесетог вијека неће много одступати од стања које је карактерисало ову говорну зону прије сто и више година. Ту, наиме, још увијек вриједе правила да се новорођенчадима дају искључиво муслиманска имена. Бар тако је било у вријеме када сам ја прикупљао дијалектолошку грађу. Није искључено да се и ту, временом, нешто мијења.

И подвелешка микротопонимија, као и микротопонимија било кога краја у Херцеговини, јасно нам доказује гдје су коријени житеља Хер-

цеговине. Они су ту, на том тлу. И тамо гдје данас преовладава муслиманско становништво, овај дио језичког блага јасно говори да је то становништво стариначко, да је оно своје на свом, а да је историја крива што су међу браћом настала подвајања. На те старе заједничке изворе упућују и многа презимена која су заједничка, или која могу бити заједничка, и Србима и Муслиманима и Хрватима. Разлике на које наилазимо данас, и у животу и у обичајима, па понегдје и у говору, нису одвећ старе. Оне сежу само неколика вијека назад, сежу до исламизације, или нешто мало касније од тога историјског чина. Мада је тешко бити пророк, поготово на нашим језичким просторима, али, ако имамо на уму оно што је било раније, могло би се рећи да ће за један одређен временски период, рецимо за вијек или два, бити мање разлика међу припадницима различитих вјера или нација него што их је данас. Наравно, ово све ако животни токови буду текли нормално, ако не буде потреса који те токове ремете. Нама данас могу изгледати необичне неке појаве на које нам указују писци из прошлог вијека. Сходно томе, може се очекивати да ће и нашим потомцима бити необичне многе појаве са којима се ми данас, и скоро свакодневно, сукобљавамо. Али, и ту ће нам језичка грађа бити драгоцјена, као вјерна слика прошлих дана.

ANU BiH АНУ БиХ

Из онога што је до сада овдје речено добија се слика и о говору и о становницима ових села. Овдје ће се указати колико су антропоними послужили за именовање појединих микротопонима Подвележја. А ту можемо разликовати два слоја антропонима: хришћански и муслимански. Онај први је хронолошки старији и као такав малобројнији. Да то и покажемо на примјерима:

а) Хришћански антропонимијски слој у подвелешкој микротопонимији

Г. Гњојнице:

Бо̀ва̄н (у RJA имамо: bovan, исто што и балван "ime mjestima i kamen". Као топоним јавља се од XIV и XV вијека, а као камен "od prošlog vijeka" у значењу "kamen stanac". Налазимо га код Стулија. У Ходбини, село у дну Мостарског поља, има презиме Бо̀ва̄н, што се веже за ово друго значење); *Ју̀ревӣћи, Мѐрцӣан гла̀вица* (Мерцан - презиме), *Шѝповац* (презиме), *Бо̀довац* (у Свињ. *Бодовац*)

Добрч:

Ћи́рића долина (Ћирић, презиме), *Просина долина* (Про́со?), *Ра̀тина го̀мила* (Ра́то, Ра̀та?).

Свињарина:

Бо̀ва̄н, Бо̀довац, Брајà куша, Чу́лин ка̀мӗн (Чу́ле, презиме), *Мала мандуша, Ма́ндине до̀лине, Не́ћина до̀лина, Пе́ринац/Пѐренац, Периновац, Рајкуша, Рићà нуша* (има и данас и муслиманско презиме

Ри̏ђановић) у Ортијешу и микротопоним Ри̏ђа̀нуша, земљиште које је било власништво Ри̏ђановића), Ра̀дулова гла̀вица, Рудин дол/Ру̀денӣ до̄ (Ру́до, м. л. име и код Срба и код Муслимана), Вуки́ћевача (Вуки́ћевић, презиме).

Бањдо:

Бо̀жетовица (Божета?), *Јѐлача* (било презиме у Мостару), *Литин гре̏б* (Лито?), *Марина долина, Пајин дол/Па́јини до̀лови, Со̀фӣна лòква* (уколико је у основи антропоним *Со̀фија-Софијин-Со̀фӣн*. Акценат упућује на женско име *Софија*).

Кружањ:

Бјелошевац (ако је од *Бјелош-Белош*) данас *Бјелу́шавац, Бр̀кашића до̀лина, Булића торина* (у сусједним Гњојницама има презиме *Булић*, Срби), *Ћукова долина* (презиме *Ћук* може бити и српско и муслиманско), *Дедићевина* (презиме Дѐдић може бити и српско и муслиманско) *Глушац под, Лулића Мишин-торина* (*Лулић* је муслиманско презиме, Мишо хипокористик од Милош, дакле, удвојени су називи), *Љупчина* (од *Љубичина*), *Милићевића златарица, Милићевина, Мишин тор, Миличино гувно, Стјепанова долина, Шћепан гомила.*

Кокорина:

Ба̏лтићевина (ако је од *Балтић*), *Балтићеви долови, Батин до̀л* (могло би бити и од *бато*, хипокор. од брат), *Брстановац, Бристиновац* (можда од патронима *Бр̀стина*), *Ћукуша, Долина код Иванове локве, Дурисовина/Дурусовина* (има патронима *Дӯрсум*, а није искључено и да је од антропонима *Ду́рис*), *Цебина долина* (*Цѐба*, патроним на Буни, Хрват.), *Горњи зоринци* (од *Зора*?), *Иван дол, Јелачина долина* (било је у Мостару презиме *Јѐлача*), *Корићуша* (од *Корић*?), *Кршића торина, Лука у Вулину потоку, Љубичина/Љупчина, Марићевина* (*Марић*, презиме и код Срба и код Муслимана), *Маслешевина* (ако је од *Маслеша*, презиме), *Милишића до, Перина долина, Под Стјепан-крстом/Под Шћепан-крстом, Путићина страна, Радолин дол, Рогина долина, Сплавак у Маслешевини, Стјепан-крст/Шћепан-крст, Тахранина долина* (има презиме *Тара̀на* - *-Тахрана*) *Тасовина* (ако је од *Тасо*, истина, данас у Мостару има муслиманско презиме *Та́со*), *Ту́лина кућѐтина* (има презиме *Ту́ле*), *Ви̏дића до̀лина, Врањевића њи̏ва* (*Врањевићи*, данас топоним), *Вулин поток.*

Напоминьем да највећи број ових микротопонима налазимо у катастарском попису. Савремено стање их није потврдило. И овдје, као и иначе, у овој скупини микротопонима, наилази се на свјесне фонетске деформације, како би се затро траг изворном имену.

б) Муслимански патронимијско-антропонимијски слој у подвелешкој микротопонимији

Број ових микротопонима је нешто већи од оних из претходне групе. Да то покажемо на примјерима:

Г. Гњојнице:

Ђȕзелов пòтес/Ђȕзелов пòд, Гадàрушина дóла (*Гадáра-* презиме), *Гóстин пòток, Гóстина шȕма* (*Гóсто*, презиме), *Хàсанова дóла, Исића дȏ, Јèлȏвчевина* (има презиме *Јèловац*, м.), *Котлòвина* (има презиме *Кóтло*, м.), *Мȉхрић* (презиме?), *Пȕце* (презиме и назив махале), *Селúмова њȉва, Шпáге* (презиме *Шпáго*), *Шпáговина, Сулиновац* (из Катастра, има *Сȕле*, хипокористик од Сулејман, придјев је *Сулин*), *Зéјнина трнина.*

Добрч:

Бèхин бȕнāр (презиме, *Бèха*), *Брκан-дòлина* (има презиме *Брκан*, м.), *Ђȕков кȕк* (*Ђȕк* може бити и муслиманско презиме у овим крајевима), *Гóстина лàства* (*Гóсто*, муслиманско презиме у овим крајевима), *Тàлуша* (од *Тáле*, лично име), *Вȇјзовац* (има мусл. презиме *Вȇјзовић*).

Свињарина:

Бèћуша (хипокор. од *Бèћир-Бéћо*), *Дурмишевац* (од *Дȕрмȉш*, лично име), *Ферúзови бȕнāри* (*Фèрȉз*, презиме), *Халимића врт, Ибрин до/Ибрине дòлине, Исића дȏ, Јèлȏвчев пòток, Кутурина долина* (Катастар, има презиме *Кȏтȕр*, придјев би био, и овдје, Котурова, ев. Кутурова), *Крχанова бȁра* (*Крχан*, презиме), *Оручева долúна* (*Орȕч*, презиме), *Патковина/Патковићи* (*Пáтак*, презиме), *Прохин дȏл* (Катастар, *Прóхо*, презиме), *Рићàнуша* (овдје је већ речено да има презиме *Рȉћановић*, Муслиман, у Мостару, и да у Ортијешу има топоним *Рићàнуша* од тога презимена), *Скендéровац, Селимовац, Смáјкића бȁра, Смајкића махала, Ступчева бара,* (*Ступац*, презиме), *Талòвина* (од *Тáле*), *Тȕцин кȕк* (*Тȕце*, презиме), *Вȏљевичина бȁра* (*Вȏљевица*, презиме).

Бањдо:

Брканови дòлови (*Брκан*, презиме), *Дурмúшевац* (*Дȕрмȉш*, лично име), *Хȕсниħа дòлови, Код Попина дола* (*Пóпо*, муслиманско презиме), *Сòфȉна лòква* (ту се јавља и као *Сáфина локва*; *Сáфа, Сафúја*, муслиманско лично име), *Удòвичића чȁтрња* (*Удòвичић*, у Мостару муслиманско презиме).

Кружањ:

Бèхин кȕпиновац (*Бèха*, муслим.презиме), *Бумбића* ограда, *Бȕмбина чȁтрња* (има у Мостару муслиманско презиме *Бȕбић*), *Дèдићевина* (муслим. презиме *Дèдић*), *Гòстовац* (*Гóсто*, презиме, може у овом крају да има двојаку промјену: по обрасцу им. м. р. *Госто-Госта*, и по обрасцу

им. ж. р. *Госто-Госте*), *Хадровића долина* (Катастар, *Хȁдровић*, муслим. презиме у Мостару), *Хȁсанова дȍлина*, *Хȕсића чȁтрња*, *Хȕсића њȉве*, *Хȕсића ȍграда*, *Ибрукића пȍље*, *Ибрукића њȉве*, *Јáхина дȍлина* (*Јáхо*, лично име), *Кȁјанова ȍграда*, *Кȁјанова лȍква* (*Кȁјан*, презиме), *Кáрића кривдȏ* (*Кáрић*, муслим. презиме у Херцеговини), *Лȕлића Мȉшин тȍрина* (*Лȕлић*, муслим. презиме), *Максȕмића шȕма* (*Максȕмић*, муслим. презиме), *Мȕјина злàтарица*, *Мустафин под* (Катастар), *Мȕмића ȍграда*, *Нȍвā Бȅхина ȍграда*, *Пȍда Хȕсића*, *Пȕзићевина*/*Пȕзића ограда* (*Пȕзић*, презиме), *Селимановац*/*Сулимановац*, *Стрâне Максȕмића*, *Шȁрића кȕк* (*Шȁрић*, муслим. презиме у Мостару), *Тȁбакова гувнина* (*Тȁбак*, муслим. презиме), *Вȅлагића њȉве*, *Зȁклāнов бȕнар* (*Зȁклāн*, муслиманско презиме).

Кокорина:

Аȉшина дȍлина, *Алаговина* (Алага, хипокор. од Алија), *Алājбеговина*, *Алин пȍд*, *Алин тȏр*, *Алȉћевина*, *Бȁцакова дȍлина* (*Бацак*, презиме у Мостару и на Буни), *Бехрȁмуша* (Бехрам, презиме у Мостару), *Бȅговића дȏ(л)*, *Бȉшћева њȉва*, *Бȉшћева рȕпа*, *Бȉшћево трȍње* (*Бишћевић*, презиме у Мостару, Муслимани), *Челȅбȉћа долина* (*Челебић*, муслим. презиме у Мостару), *Чȅнгића ȍграда*, *Чолȁкушина дȍлина* (*Чȍлак*, муслим. презиме у Мостару), *Ћéхина дȍлина* (*Ћéхић*, муслим. презиме), *Ћемáловина* (*Ћȅмāл*, муслиманско презиме у Мостару), *Делȁхметōвца*, *Делȁхметовача*, *Дéдина дȍлина* (код Муслимана је у овим крајевима дедо, код Срба - ђед/дјед), *Дȍлић више Чóлића глàвицē* (*Чóлић*, муслим. презиме и у сусједним Врањевићима, и у Мостару, и у Ортијешу), *Цáферовина*, *Цáфина дȍлина*, *Гаврȁнуша* (ако је од патронима *Гавран*, који овдје може бити и муслим.), *Гȍлошева дȍлина* (*Гȍлош*, муслим. презиме у сусједном Благају), *Халȉловац*, *Хȁсанов дȏ(л)*, *Хáтина дȍлина* (*Хáта*, хипокор. од *Хатица*), *Ибрина дȍлина*, *Јáхин дȏ(л)*, *Кȁлемов дȏ(л)* (*Кȁлем*, муслим. презиме у Мостару), *Кȁмерина дȍлина*, (*Кȁмерић*, муслим. презиме у сусједном Благају), *Карамȅмића дȏ(л)*, *Лéхина дȍлина* (*Лéхо*, муслим. презиме у Благају), *Лȅхуша*, *Мȁлā челȅбуша* (*Чȅлебић*, муслим. презиме у Мостару), *Мехрȅмића дȍлина*, *Мемȉћушина струшȅтина*, *Османова дȍлина*, *Пȕцин дȏ(л)* (*Пȕце*, муслим. презиме и у Подвележју), *Салчȉнуша дȍлина*, *Смáјина дȍлина*, *Сȕлина дȍлина*, *Сȅлманићи*, *Шȁбанов дȏ*, *Шȁбановића дȍлови*, *Шáховина (долина)*, *Шéховина*, *Шéхин дȏ(л)*, *Шȅмшића пȅћина*, *Шéхин љȅсковац*, *Тáсовина* (већ је речено да у Мостару има муслим. презиме *Тáсо*), *Тȏр код Халȉловца*, *Зȗбићи*, *Зȗбића гâј*, *Зȗбичкī клáнац*.

И овдје постоји велики несклад између Катастра и савременог стања. Свакако, временом се мијењају и власници појединих дијелова земљишта, а самим тим могу се мијењати и називи тих микротопонима. Већ је и овдје речено да се почесто у ову врсту топонимије и свјесно интервенише. Разлози могу бити вишеструки: од класних до вјерско-националних.

Наведени подаци упућују на закључак да је број микротопонима са муслиманским презименом, данас, или именом у основи, прилично велик. Али, уз то, и на спознају да већина овдје наведених породичних имена није са овога тла, нису у питању подвелешка презимена, него презимена која и данас налазимо, углавном, у Мостару, као: *Ступац, Туце, Вољевица, Попо, Софо, Бубић, Хадровић, Пузић, Шарић, Табак, Велагић, Тасо, Шабановић*. То би, даље, говорило да су и ове њиве и ограде доскора биле власништво неподвелешког становништва. Из онога што нам је познато о прошлости овога подручја, то је и било тако. Подвелешци су били кметови мостарских ага и бегова. Отуда још и данас у њиховој микротопонимији трагови тих минулих времена.

Истина, подоста овдје наведених података понудио нам је Катастар. Савремено стање није то потврдило. Значи, за протеклих стотинак година вео заборава је прекрио и неки дојучерашњи траг и ту врсту ономастикона Подвележја "осавременио".

А ако бисмо се сада запитали: зашто нема више трагова из предисламског периода, одговор би могао бити двојак: 1. Неки дијелови подвелешког атара могли су бити "ничија земља", без господара, али и без имена, и 2. Мање честа имена су уступила мјесто новим, која су била ближа животној стварности. То нарочито у оним случајевима у којима се микротопонимом указивало на власника који није из истог "вјерског" јата. Тај моменат, религиозни, да не кажем национални, у оваквим случајевима може бити и те како значајан. Поготово у овако компактним националним регионима. Катастарски подаци, макар понекад били и несигурни, много више причају о историји Подвележја него што нам то казују савремени микротопоними. И ово је податак који обавезује, обавезује на организованији рад у овој области "језичке археологије". Уколико наша генерација не покупи овакве податке, наредне генерације могу бити лишене драгоцјених података из многих крајева наше језичке територије.

Ови наши микротопоними пружају могућности и за још нека закључивања. Наиме, ако погледамо микротопониме из прве скупине, уочићемо да ту има имена/презимена која данас никако нису присутна на овим говорним просторима. Тако ту имамо: *Радулова главица, Божетовица, Бјелошевац/Бјелушавац, Брстановац/Бристиновац, Балтићевина, Дурисовина/Дурусовина, Корићуша, Маслешевина, Радолин дол, Рогина долина.*

Ако сада погледамо списак имена које нам дају историчари за предгурски период, констатоваћемо да су управо таква имена била обична у том периоду у Херцеговини. У моме раду: Из херцеговачке ономастике предтурског периода (в. у мојој књизи: Из језичке теорије и праксе, Научна књига, Београд 1987, стр. 142-168), а који је заснован на грађи коју је прикупио проф. Марко Вего, налазимо имена као: *Богавац, Божићко,*

Јурај; из Зборника средњовјековних натписа из Босне и Херцеговине, издао М. Вего, указујем на имена као: *Дражета, Ђурен/Ђурен, Виган*; из рада проф. М. Динића: Хумско-требињска властела наводим и ова имена: *Бјелослав, Богавац, Јурај, Радун, Рохан*. Ово би говорило да су сва та и таква имена могла живјети и на овом подручју у том периоду. И још нешто. То би нам давало за право да претпоставимо да је у том давном времену на овом подручју могло бити и имена као: *Божета, Брстан, Дурус/Дурис, Корић, Маслеша* и сл. и да су наши микротопоними трагови тих и таквих имена. Не треба заборавити ни чињеницу, на коју је и овдје указано, да је ово подручје релативно касно исламизирано и да су трагови предисламског живота видљиви и у неким другим областима живота.

Па и микротопоними који су везани за новији период, тј. за период послије исламизације, нуде подоста примјера који нас, опет, воде у вријеме прије исламизације. У тој скупини, како је показано, имамо антропониме/патрониме као: *Госто, Јеловац, Шпаго, Пуце, Беха, Бркан, Ћук, Котур/Кутур, Крхан, Патак, Прохо, Рињан, Ступац, Туце*. Сви ови патроними могу припадати било којој вјери на овим просторима и као такви могу ту бити врло стари. И ово говори да на овим просторима промјена религије, макар које, није морала за собом да повлачи и промјену породичног имена. Отуда данас у Херцеговини, чак у два сусједна села, исто презиме носе припадници православне и муслиманске вјере.

За наша разматрања није неважна ни чињеница да се на овоме списку не налазе ријечи, или их је врло мало, које не припадају нашем лексичком фонду, тј., другачије казано, на овоме списку нема турцизама, ако се изузму антропоними. А укључивање ових антропонима, антропонима који су ишли са исламизацијом, свакако је новијег датума.

МИКРОТОПОНИМИ КАО СЛИКА ПОДВЕЛЕШКЕ ФЛОРЕ И ФАУНЕ

У поглављу Микротопоними и геоморфолошка слика тла указано је на неке типичније називе који су везани за ово подручје и његово шумско растиње. Овдје ћу указати на значај флоре и фауне за подвелешку микротопонимију.

а) Флора (фитоними)

Љесковац, Орашина, Сливе (Г. Гњојнице);

Дубине (у основи је *дуб/храст*, од придјева дубок имамо именицу *дубйна*, са акцентом на другом слогу), *Грабовина, Грабовик, Јабуке, Јасенак, Јасеновача, Јаворак, Крушкова продо, Крушкова љут, Купиник, Крушке, Липова главица, Љесковац, Репиште, Треслова долина, Трепетљиковац* (постоји неко растиње које се зове *трепетљика*), *Трешњевац, Трнова долина* (Добрч);

Буковац, Церова коса, Дрвеник, Дубина, Грабово поље, Грабовик, Грабовине, Јагодина, Клек, Клечењача, Кљеновача, Повите (ако је од *павита*, а у овим крајевима те врсте растиња има доста), *Штирни до, Трнова долина, Врбовац* (Свињарина); *Букова дола, Дубине, Грабовик, Грабовине, Горње траве, Јасен махала, Купиновац, Љесков до, Шенишни до, Штирни долови, Тисовац, Тресловац* (Бањдо);

Дивљакиња, Дивљакинац, Дренова долина, Хаптова долина, Јабуковац, Јасенова долина, Јасеновина, Јасенови пот, Копини до (Копривни до? или Купини до? У Ортијешу имамо капина - купина, уколико је у основи ово растиње, супституција ових самогласника није необјашњива: *у-о-а*), *Купиновац, Крушкова долина, Кртолиште, Љескова долина, Љесковац,*

Репиште, С'енак, С'енокоси, Сливе, Шепурик, Трепетљиште, Тренсловац, Трњак, Трнова долина (Кружањ);

Љесковац, Трнове долине (Кокорина).

Као што наш списак показује, нема на овом подручју много различитих врста растиња које је послужило за именовање земљишта на коме оно расте. Најчешћи су називи са основом *буква, граб, јасен, љеска*. То дрвеће и покрива ову земљу. Међу нашим називима нашла су се и она са основом *јабука и трешња*. Ове воћке нису ту честе, а ако их и има, не спадају у племените врсте. Ипак, ово је подручје изнад кога се диже Вележ, а Вележ зна бити до Петрова дана огрнута снијежним покривачем. Трешња, она племенитије врсте, као што се зна, тражи топлију климу.

Наши примјери указују и на појаву уопштавања једнога типа микротопонима на ширем подручју Подвележја, уп. изведенице од основе: *граб, дуб, јасен, љеска* и сл. И то је схватљиво. Пошто цијело Подвележје обилује том врстом растиња, разумљиво је што се ту понављају имена истог начина творбе.

Интересантно је да међу наведеним микротопонимима, са основицом од назива неке врсте растиња, имамо и оне у чијој основи се налази врста житарице: *Шенишни до*, уп. и *Репиште*. Подвелешци сију жито. Мада нема много погодне земље за то, али више *јечам* и *зоб* него *пшеницу*. Пшеница је осјетљивија на зиму. Назив *репиште* може бити мало необичан. Репа није чест усјев који се сије у овим крајевима. Ни у Котлини. Бар тако је данас. Није искључено да је раније и она била чешће сијана у овим крајевима. Свакако, постоји неколико врста репе. Овдје се сије "кравља репа", а та врста репе се за вријеме другог свјетског рата и јела. Тога се и ја добро сјећам. Пошто Подвележје има довољно ђубрива, ова врста усјева може да се његује, макар и на мањим површинама.

На нашем списку налази се неколико назива везаних за *крушку*. Оно што вриједи за јабуку и трешњу, вриједи и за крушку, тј. на овим просторима расту крушке, али оне дивљаке. За племенитије врсте тога воћа подвелешка земља и клима нису погодне. Али, када је у питању микротопонимија, ти моменти нису битни.

Интересантно је да у Бишћу пољу, које је изразито плодно и погодно за узгој разног воћа, има мало микротопонима који би упућивали на воће које је ту узгајано. Тако рецимо, да се и тога присјетим, у мом родном Ортијешу, у којем може да успијева различито воће и поврће, скоро да и нема микротопонима типа Јабуковац, Крушковац. Тамо налазимо називе као: *Президе, Странчине, Бјелише, Старина, Башчине, Подворнице, Миљеваче, Хартиковине* и сл. Дакле, све су то називи који имају у основи неки други апелатив: *зид-зидање-презиђивање, страна, башча, миљевина* - врста камена и сл. А на свим тим њивама, ливадама или башчама могло

је и раније, као што може и данас, да се гаји различито и воће и поврће. Друго је питање зашто је то тако. Ако би се на то питање тражио одговор, он би могао да гласи и овако: у овим хумнијим предјелима сваки земљишни простор погодан је за разно воће и поврће, или је по правилу тако. Због тога се ту не јавља једно одређено воће или поврће, нити једно одређено име које би нас упућивало на то одређено воће или поврће, везано за један посјед. У планинским предјелима, какво је Подвележје, није тако. Тамо је мало плодне земље, и оно што је има, најчешће је одређено управо за узгој једне културе. Отуда и везивање имена те културе за то земљиште.

б) Фауна (зооними)

Говеђачина, Голубинка, Јарац-кук, Јаребичка долина, Кобиљаци, Кобиљача, Крављак, Овчине, Овчиште, Орлова плоча (Г. Гњојнице);

Ћуков кук (као што је познато, и у патронимима има подоста ове врсте именица и зато није увијек лако одредити шта је ту примарно: апелатив или патроним. Биће да је ова посљедња категорија продуктивнија од прве, тј. да се микротопоними чешће творе према патронимима него према апелативима који им се налазе у основи), *Ћукота, Голубинка, Крављак, Куја долина, Мећећак, Рисова плоча* (данас у овим крајевима нема рисова. Не знам ни када их је било, али овај микротопоним као да указује на њихове трагове), Шарова долина (шаро - пас), *Вучија главица, Вучија грла* (Добрч);

Кобиљаци, Мећећа јама, Орлова плоча, Телећа ласта, Вучија главица, Ждралов до (Свињарина);

Лисац, Мечка, Мећећа јама, Зечја дола (Бањдо);

Јарчиште, Мећећа долина, Орјача (уп. Орја Лука у Црној Гори), *Овчиште* (Кружањ);

Јарчиште (Кокорина).

Овај списак јасно говори у ком односу у Подвележју стоји флора и фауна. Број микротопонима са називом неког растиња у основи знатно је већи од овога у чијој се основи налази име неке животиње. Уз то, број ових посљедњих као да није имао велики избор на располагању. Ту имамо неколике домаће животиње: *овца, крава, јарац, кобила, теле*; затим неколике дивље зивотиње: *медвјед, вук, лисица, зец* и неколике птице: *голуб, јаребица, орао, ћук*. Биће то и реална слика животињског царства у Подвележју. Поред домаћих животиња: *овца, коза, коњ, крава, пас, мачка*, и дивљих као: *медвјед, вук, лисица, зец*, и нешто птица: *орао, ћук, голуб, јаребица*, ту и нема још много других представника овога дијела живо-

тињског царства. Дакле, и ту је реална слика. У микротопониме су ушле оне животиње које припадају Подвележју и за које се могао везати неки микротопоним.

ANU BiH АНУ БиХ

СТРАНИ ЕЛЕМЕНТИ У ПОДВЕЛЕШКОЈ МИКРОТОПОНИМИЈИ

Ономастика уопште, а микротопонимија посебно, нуди доста података о прошлости краја из кога се узима та грађа. Познато је да се ономастички трагови тешко потиру и губе из употребе. То нам потврђује и наша новија историја. Ми смо у посљератном периоду вршили промјене назива многих мјеста. Те промјене су званично устаљене, али у народу се још увијек наилази и на старије називе. Ако је тако код назива већих насељених мјеста, шта треба очекивати код назива појединих ненасељених предјела. Ту су имена знатно мање изложена промјенама и знатно дуже истрајавају. То нам потврђује списак микротопонима било које наше области. То нам потврђује и списак микротопонима Подвележја.

У подвелешкој микротопонимији поред наших назива, типа: *Брдо, Брегови, Црни пањ, Дебела коса, Долови* и сл., имамо, подоста, назива чије је поријекло у неком сусједном или другом страном језику. Ту можемо разликовати: романизме, германизме, турцизме; има, чак, и унгаризама...

Ево пописа тих страних елемената у подв. микротопонимији:

1. А л б а н и з м и

Катӯнйште. То је назив који се често јавља у сточарским предјелима брдских региона. Код Скока о томе називу читамо, управо за основни појам - катун: пастирско село номадског карактера у планини-. Послије указивања на различита тумачења постанка и извора овог назива, Скок каже да је "najuvjerljivije objašnjenje dao Jokl koji je katun doveo u vezu s

arb. katund-i, Gebiet, Dorf, Stadt, odatle na-ar katundar-katunar..." (Etim. rj. s. v. katun).

2. Романизми

Нешто је већи број микротопонима у овом крају који се могу доводити у везу са романским утицајем. Међу такве примјере ишли би:

Бо̀тӣн, ако је у основи тал. *volta*.

Бӣшēвци, Скок далм. оток *Бишево* доводи у везу са тал. *Busi*, а не искључује ни везу са илирским именом *Busi* "koje je dobro potvrđeno u Panoniji i u Daciji" (Etim., s. v. Biševo).

Бӣсаге, то би могло бити од "latinske složenice bisaccium, od bis-dva puta- i saccus" = антрешељ (Etim. s. v. bisaci).

Опине, доводе се у везу са лат. *oppidum*.

Пара́так, може се доводити у везу са тал. *parte*.

Са̂ље, може се доводити у везу са лат. *sal-salina*=мјесто гдје се овцама давала со.

Ска̀лин, у основи лат. *scala*, тал. *scala*.

Шкӧљ, мало необичан микротопоним у овим брдским предјелима. Обично га срећемо у Приморју. У основи тал. *scoglio*=оток, гребен, хрид, литица. Обично у мору, али се, како видимо, то могло пренијети и на копно.

Међу романизме могао би се убројити и микротопоним *Керӣњуша*. Клаић, наиме, именицу *кер*, која се често јавља у овим крајевима, доводи у везу са латинском ријечи *canis*.

3. Германизми

Није велик број ни микротопонима у подвелешком атару чије би се поријекло могло доводити у везу са германским утицајем. Међу таквим примјерима имамо:

Ба̀дањ, потврђено постојање ове ријечи и у другим слов. језицима, али пошто за њу не знају балтички језици, Скок каже да је то посуђеница "iz poznijeg stvnjem. *budin* ", а ово је од лат. *butina*. Од нас су ову посуђеницу преузели Мађари и Румуни.

Ша̀нац, ова се посуђеница често јавља у предјелима на којима је у недавној прошлости долазило до ратних окршаја. Подвележје не припада

таквом терену. Ипак, и ту се нашао овај германизам "Od njem. Schanze" (Skok, Etim. s. v.).

Шѝндерина дȍлина, може се доводити у везу са герм. ријечи *Schindel*=отесана дашчица, што је мало вјероватно, с обзиром на одсуство дрвне индустрије у овом крају. Истина, тај се назив могао пренијети из других крајева гдје је раније било и такве индустрије. Чини ми се да је вјероватније ову ријеч доводити у везу са именицом *шинтер*, њем. *Schinder*, која је, иначе, у предратном периоду била сасвим обична у овим говорима. Дакле, ту је могло бити *шинтер*, као полазна основа. Истина, *шинтер* је именица м.р. и присвојни придјев би био по обрасцу именица те врсте. Дакле, *шинтеров - шинтерова*. У нашем случају није тако. То је придјев по творбеном обрасцу именица ж.р. Као да је била и шинтера-шиндера, што није искључено.

Шпáге, тако се зове и једна махала у Подвележју, могло би се помишљати на германизам *шпага*. Клаић констатује да је њем. *špagat* из тал. *spago*. Наш фонетски склоп, са иницијалном секв. *шп-* ближи је њемачком изговору. Основно значење је: узица, конопац. Херцеговина зна за патрониме тога типа. И нису ријетки.

4. Грцизми

Има неколико микротопонима у подвелешком атару који се могу доводити у везу са грчким утицајем. То су:

Хàптовача, чест облик у херцеговачкој топонимији. Доводи се у везу са грчком ријечи: *актеа. Хàфтова долина,* исто што и Хаптовача.

Прàсина дȍлина, ако је у основи *праса*, *празилук*, то је, по Скоку, "balkanski grecizam". У алб. имамо pras, prase. Херцеговина зна за прасу. Постоји дивља и питома. Могуће је да у овој долини има доста дивље прасе, дивљег празилука и да одатле потиче наш микротопоним.

Сòфѝна лȍква, овакав облик овога микротопонима у вези је са грчком ријечи *Софиа*, лат. *Sophia*. Данас је то *Сáфина лȍква*, а то се може доводити у везу са муслим. женским именом *Сафија-Сафа*. Одатле и придјев *Сафин, Сафина*. Овакве интервенције, некада и свјесне, нису ријетке ни у овом говору, ни у овој области језичке грађе.

Спѝлнӣ дȏ, у овом дијелу Херцеговине *спѝла* је обична ријеч. Значи једну врсту камена. Постоји и игра: *бàцати се спѝлȍм*. Нису ријетки ни микротопоними са том именицом у основи. Скок даје доста потврда за овај топоним из разних предјела наше језичке територије. По њему, то је "Balkanski grecizam".

5. Унгаризми

Нису ни унгаризми/мађаризми чести на овом подручју. Ја сам забиљежио ове:

Чàтрња, у Херцеговини чест назив за вјештачки резервоар за воду. Обично кишницу или снијежницу. Данас се и чатрње могу пунити водом из покретних цистерни, и сл. Клаић каже да је у основи мађарска ријеч: *csatorna*=канал, жлијеб, накапница, бунар, цистерна. Наравно, ова се туђица никако не може повезати са турцизмом чатрља у значењу: кућерак, мала, слаба кућа, брвнара.

Губѐрача, у основи би могла бити мађ. ријеч: *guber*=покривач, гуњ (Клаић). А ова се туђица могла ширити преко катунских, и уопште сточарских веза.

6. Турцизми

Повелик је број ријечи оријенталног поријекла које се налазе у основи подвелешких микротопонима. Ту можемо разликовати ријечи апелативног карактера и ријечи из породице антропонима и патронима. Свакако, ове посљедње се чешће јављају. Да и то покажемо на примјерима:

а) Турцизми апелативног карактера:

Бà̄јам, у основи је тур. *бадем*, перс. *bādām-bādam*, који се у херцеговачким говорима најчешће, ако не и редовно, јавља у фонетском лику који је потврђен и у подвелешкој микротопонимији.

Бáшча, у основи је тур. *bahçe*. У овом облику наведени турцизам познат је и у другим говорима, и не само на тлу Херцеговине. Истина, ту могу да се јаве и неке фонетске посебности: *башћа*, са супституцијом африкате -*ч* африкатом -*ћ*; у говорима који у своме фонетизму немају издиференцирану артикулацију двају наших африкатских парова. Уз то, јавља се и облик *башта*, знатно ређе, што се фонетски изводи од *башча*: дисимилационим поступком, што, природно, нема везе са топонимом Башка - башчански, иако се јавља гласовна подударност.

Бѐговйште, у основи је апелатив бег, тур. bey. Овдје имамо у основи посесивни придјев: *бегов* и творбени мс фем - *иште*.

Чàир, у основи тур. *çayir* - ливада, сјенокос.

Чардàчина, од тур. *çardak*. Код Шкаљића читамо да је то "zgrada na četiri svoda". У овим крајевима то је кућа на спрат. Наравно, овдје то означава земљиште гдје је некада могао бити некакав чардак. Творба је јасна: *чардак* + творбени морфем -ина.

Чòбаново пòље, карстно поље на путу између Мостара и Невесиња. У основи је тур. çoban.

Ћàба, у основи је тур. Kabe-Kjabe, исламски свети храм у Меки. Мало је необично да се и то име јавља као микротопоним, уколико није ишло преко антропонима. Што није неочекивано, чак ни у овим крајевима.

Ћòра, у основи је придјев *ћорав*, тур. kör-слијеп. Шкаљић има и *ћора-ћорава* кобила. Пошто је ово крај гдје су коњи, нарочито раније, били стални пратиоци човјека, није искључено да је и овај наш микротопоним на неки начин везан за слијепу кобилу.

Дајѝндѝште, могло би се помишљати на основу именице *даица*, тур. dayi-ујак. У херцегов. говорима јавља се као хипокористик -dajo, придјев: dajin, а онда уопштавање творбеног наставка -dište, према, рецимо: plandište, од пландовати и сл. Мада ни то објашњење не мора бити лишено свога основа, чини се да је прихватљивије доводити ову изведеницу у везу са глаголом *дајанисати*, тур. *dayanmak*, за који у херцегов. говорима наилазимо и на облик *дајандисати* - подносити, трпјети, издржавати.

Дéдина дòлина, за именовање очевог или мајчиног оца, у херцег. говорима, а и не само у тим говорима, постоје два назива: *дјед-ђед* што се, по правилу, јавља код православног живља. Онај други назив - дéдо, од тур. *dede*, имамо у говору муслиманског становништва, и, рекао бих, без изузетка. То потврђује и наш микротопоним. Наравно, ту нема никаквог основа да се овај лик доводи у везу са екавским обликом *дед*. Томе се противи и прозодијска компонента: *дéдо:дèд-дјèд-ђèд*.

Духàнѝште, у основи је тур. *duhan*. Овај назив чест је у Бишћу, Мостарском пољу. У моме Ортијешу, гдје се раније много више садио духан него данас, може се јавити овај назив, али је он кратковјечан. Нека њива се тако може звати само једну годину, и то ону која слиједи иза године када је на њој био духан. Већ наредне године ту се гаји друга култура, и назив везан са духаном, ишчезава. У Подвележју, гдје клима није погодна за гајење духана, како видимо, тај назив може да истрајава. Могуће је да се раније и ту садио духан. Није искључено да и у наше вријеме тога има, и то управо у оном дијелу Подвележја који је хумнији, Опине.

Хàнина, у основи тур. *han*, свратиште, преноћиште. Назив је могао бити везан само за зграду, кућу, да би се касније уопштио и за дио

земљишта око те куће и да остане у употреби и послије престанка постојања хана, па и саме куће.

Хàњета, можда у основи тур. *haneta* - за који Шкаљић каже да може означавати изреске "na krajevima odjevnih predmeta". То би значило да је овај микротопоним имао, или има, некакве геометријске облике по себи, да на неки начин може бити у вези са основним значењем наведеног турцизма: њива неправилних рубова.

Хàрем, у свим херцеговачким говорима овај турцизам, харем, значи искључиво земљиште на којем се сахрањују припадници исламске вјере. Има случајева да се тај назив задржи и послије промјене основне намјене. Тако се у моме Ортијешу још и данас један предио испод села, гдје се данас налази травњак Пољопривредног добра, назива Харем, а ту се престало сахрањивати можда још у доба аустроугарске власти. Истина, све до наших дана ту се чувао један надгробни споменик, један башлук. У Подвележју, овај назив још увијек може да покрива и своју првобитну намјену и своје основно значење.

Хазнàрица, у основи је тур. *hazna*, од *hazne, hazine*. Истина, творба је могла ићи преко *хазнар*, што је мало необично. Наиме, за онога који чува ризницу, за ризничара, обично имамо *хазнàдāр*. Има и патронима тога гласовног склопа. У нашем микротопониму, како видимо, имамо у основи *хàзна*, значи није узет тур. *хазнàдāр*, него је на основу *хазна* додат наш творбени морфем *-ар*.

Хр̏совац, могао би се доводити у везу са турцизмом *хрсуз*, од турске ријечи *hirsiz*, тј. изворно: *хрсузовац*, и дисимилационим процесима *хрсовац*. Ово објашњење није неприхватљиво, нити је неувјерљиво. Таквих појава има у овим говорима. Могло би се, исто тако, помишљати на основу рз, хрз - поштење, част, образ; семантички антипод првом примјеру. Наиме, *хрсуз* значи "лопов, крадљивац". Ова претпоставка, ма колико била могућа, не изгледа ми довољно увјерљива, због измјена сонорног фрикатива *з* у безвучни *с*, иако ни такви поступци нису неочекивани.

Јȕмнȉк , могло би се помишљати на основну ријеч *јумак* - клупче, мали суд, од кога има и глагол: *јумачити* - изводити шаре и украсе на народној ношњи. Овдје - земљиште богато разнобојним травама.

Мàјдан, чест и топоним и микротопоним у крајевима који су били под турском управом - рудник. Овдје, и: мјесто одакле се узима камен за изградњу, или, пак, земља за грађевинске послове. У моме Ортијешу Мајдан именује предио одакле се узимао камен за изградњу кућа.

Мȗшāј, у основи турцизам *муша*, мушај од *müş'a-i* - утрина, пашњак. То значење има и у подвелешкој микротопонимији.

Сѝнијица, у основи турцизам *синија*, тур. *sini* - ниска округла трпеза. Овдје са деминутивним творбеним обиљежјем, а означава земљиште које подсјећа на синију, својим обликом.

Сȕрдуп стра́на, могло би се помишљати да је у основи турцизам *сурдук* (јаруга).

Шѣ́ховина, у основи тур. *šeh*, придјев *шехов* и наставак *-ина*.

Шѣ́хов до́, иста основа, без творбеног морфема *-ина*.

б) Турцизми антропонимског карактера

Антропоними се често јављају у нашој микротопонимији. То је и схватљиво: припадност нечега неком лицу често прати и везивање тих двају појмова у једну синтагму. У херцеговачкој антропонимији уопште, па и у подвелешкој антропонимији као саставном дијелу те цјелине, могу се разликовати неколика антропонимска слоја. Први је из најранијих периода нашега битисања, па и битисања на Балкану, други је из доба хришћанства, а трећи је из времена послије примања ислама. Нас овдје интересује овај посљедњи антропонимски слој, антропоними који су дошли са исламизацијом и који су везани за микротопониме. За ову групу личних имена, за антропониме оријенталног поријекла који су улазили у живот наших народа послије доласка Турака на наше језичко подручје и послије примања ислама (једног дијела нашега живља), карактеристично је да су били свеобухватни, тј., другачије казано, исламизирано становништво у потпуности је напустило наша стара имена и прихватило нова имена која је донијела нова религија. Такво стање је трајало све до наших дана. Тек у наше вријеме и у муслиманску антропонимију улазе наша народна имена. Таквих појава све доскора није било (исп. о овоме: Dr Ismet Smailović: Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini, Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Monografije, I, Sarajevo 1977).

У подвелешкој микротопонимији налазимо ове примјере који нас упућују на муслиманско лично име као основни дио микротопонима:

Али́н по́д, у основи је арапски антропоним *'Aliyy* - висок, узвишен, племенит. Акценат нашега микротопонима упућује на посесивни придјев *Алијин* и, послије губљења сонанта *-j* у међувокалској позицији, сажимање двају вокала високог реда и добијање дугог *-и*: *Али́н*.

Дурми́шѣ̨вац, у основи је мушко лично име турског поријекла: *Durmiş, Durmuş* - онај који је стајао, трпио-.

Џа́феровина, лично име *Џафер* често је у овим крајевима. У основи је турско *Cafer*, од арапског *Ǧā'fär* - мала ријека, поток.

Хаџи́н до̀, од *хаџија*, тур. *hacі* - онај који је посјетио муслиманска света мјеста у Арабији. Поред означавања општег појма, овај облик се код муслимана јавља и као антропоним. Гласовне промјене су се и ту вршиле као код личног имена Алија.

Халѝловац, од тур. *Halil* - вјеран пријатељ, срце, сабља. Свакако, и ту, као и иначе у овом типу антропонима, имамо у основи посесивни придјев и творбени морфем.

Хàлипоље, у основи, исто, лично име *Халил*, али је ту дошло до стварања сложенице при чему је сонант *-л* из личног имена *Халил*, када се нашао у непосредном сусједству са плозивом *-п*, ишчезао; управо, ту је дошло до дисимилације: отклонила се једна од постојеће двије преграде, и то она која је била мање отпорна.

Хàсанова до́ла, у основи тур. *Hasan*, од арап. *Hasän* - лијеп, красан, љубак.

И́брина до̀лина, лично име *И́бро* је хипокористик од *И́брахим*, од тур. *Ibrahim*, што се доводи у везу са хебр. *Abraham* - отац народа. На херцеговачком тлу имена овога типа најчешће се подвргавају нашој хипокоризацији и тако од *И́брахим* добијамо *И́бро*, од *Мустафа-Мујо* и сл. Наравно, постоје и изворна имена, најчешће у административним пословима, ријетко у свакодневном животу.

Ја́хина до̀лина, лично име *Јахија*, тур. *Yahya*. То је име једног вјеровјесника, а веже се за библијско име *Јован, Иван Крститељ*. Ово име није често у херцеговачким говорима. Наш микротопоним указује да је за њега знао и подвелешки ономастикон.

Ме́мин до̀, то је хипокористик од *Мехмед*, у наше вријеме и од *Емир*..

Му́јина златàрица, овдје је већ речено да херцеговачка антропонимија често изворна оријентална имена подвргава својим творбеним законима и тако од изворног *Мустафа* често имамо *Мујо*. Лично име *Мустафа*, тур. *Mustafa*, арап. *Mustafa* - изабрани, одабрани, ријетко се јавља у том гласовном склопу у свакодневној употреби.

Ὸсманова до̀лина, тур. *Osman*. Према Смаиловићу, то име у изворном лику, у арапском језику, гласи *'Utmān* - младунче птице дропље или - млада змија -. На нашем језичком тлу ово је име врло често. Још и данас. А бројни патроними са тим именом у основи јасно говоре да је раније било и чешће у употреби.

Сѐлимова њѝва, тур. *Selim*, арапски *Sälīm* - здрав, чист, неокаљан.

Скенде́ровац, тур. *Iskender*, што се доводи у везу са грчким *Alexandros* бранилац људи. Ово име није често у херцеговачким говорима, чак би

се могло рећи да га и нема, или тачније, да га није било у муслиманском ономастикону до наших дана. У новије вријеме могло се појавити по угледу на име пјесника Скендера Куленовића. Али, наш микротопоним говори да оно није ни ту било непознато.

Смáјина дòлина, тур. *Ismail*, што се доводи у везу са хебрејским *Isma'el-Samuel* - бог слуша, чује. У херцеговачкој антропонимији изворни облик, Исамил, скоро да и не постоји. Смаил и његов хипокористикон Смајо, често се ту јавља.

Сýлина дòлина, *Суле* је хипокористик од *Сулејман*, тур. *Süleymān*, ар. *Sulaymān* - мирољубив.

Шѐховина, ако је у основи антропоним *Шехо* од *Шехаб* - звијезда, пламен. Наиме, постоји и општа именица шех - старјешина текије. Пошто је у Благају, недалеко од Подвележја, постојала текија, није искључено да је то могло бити власништво некога шеха, исто онако као што није немогуће да је ту био неки Шехо и да је наш микротопоним добио назив по њему.

Шéхин љѐсковац, овдје је у питању антропоним: Шехо-Шехин, а не општа именица.

Талòвине, м. лично име *Тале* није обично у овим крајевима, а постоји. У основи је тур. *Tal'at* - излазак, успон, појава, лик или *Talih* - срећа, судбина, звијезда. Ниједно од ових имена није обично у херцеговачким говорима. Име Тале је из народне пјесме: Будалина Тале.

Зéјнина дòлина, по Смаиловићу, то је хипокористик од Зејнија - љепота, красота и * Музејна.

Наведени списак подвелешких микротопонима са личним именом у основи јасно говори да су муслиманска имена срасла са овим тлом и да су се усталила и у овом дијелу подвелешке ономастике. То је и схватљиво. Схватљиве су и све промјене које су се вршиле у тим именима у процесу њиховог словенизирања, укључујући и појаву хипокористика за које не знају језици даваоци.

Пошто је ово подручје, Подвележје, раније било и власништво мостарских велепосједника, ага и бегова, многа имена која се данас овдје јављају у склопу микротопонима могла су бити имена некадашњих њихових посједника и као таква су се одржала до данас.

Интересантно је да је ту мало женских имена. Једино имамо овај посљедњи примјер: Зејнина долина. Историјски гледано ни то није необично. Ту је мушкарац био носилац имања, за његово име се све везивало. То су правни обичаји, наслијеђени из давнина, који се поштују и данас у многим крајевима. Почесто жене нису имале права ни на насљедство. Код муслимана су и оне добијале свој дио, али то своје

право оне, често, нису искоришћавале него су га се одрицале у корист браће.

И овај дио подвелешке микротопонимије прича своју причу, причу која је дио подвелешке историје. То ће се видјети и из наредног списка подвелешких микротопонима са неким презименом у основи, и то презименом које се доводи у везу са личним именом оријенталног поријекла.

ц) Турцизми патронимског карактера:

Под појмом патроним овдје се подразумијева презиме, без обзира на то да ли је то презиме по своме постанку стварно синоним рускоме "очеству" или није. Од таквих именица и у овом говору, као и иначе на нашем језичком тлу, чести су и топоними и микротопоними. И ови микротопоними могу да буду слика некадашње припадности појединих земљишних предјела. Дешава се, и не ријетко, да се овакво име преноси из генерације у генерацију, ријечју: да истрајава вјековима.

Од подвелешких микротопонима који имају патроним са турцизмом у основи указујем на сљедеће:

Бе̏говића до̄, у основи је апелатив *бег*, тур. *bey*, арапским словима, како стоји код Шкаљића, то се пише "*бек*", које смо ми примили са звучним плозивом: бег. Од ове титуле чести су презимена, и не само код муслимана. Отуда и топоними, па и микротопоними.

Бе̏хин ку̀пиновац, у основи може бити лично име *Бехаија*, тур. *Behai* (Шкаљић). Тај ће фонетски лик бити овдје прихваћен и за презиме које и данас постоји у Подвележју. Даљи образовни процес је јасан: *Бехин* и уз то наш детерминатив: *купиновац*.

Бехра̀муша, у основи презиме *Бехрам*, тур. *Behram*, мушко лично име. Овдје, у микротопониму, та ознака значи: која припада породици Бехрам-Бехрамуша.

Ћема́ловина, у основи може бити презиме *Ћѐма̄л*, које живи и данас у Мостару, тур. *Kemal*. На овом подручју Кѐма̄л и Ћѐма̄л нису синоними. Кѐма̄л је муслиманско лично име, често и данас, Ћѐма̄л је презиме. Наш микротопоним, ако је од Ћемал, упућује на закључак да су овдје постојали и посједи породице Ћемал. Није искључено да је у питању презиме *Ћема́ловић*, од кога би требало очекивати Ћемаловићина, а онда упрошћавањем Ћем ловина. С обзиром на подручје о коме је ријеч и на богатство породице Ћемаловић, није искључена ни ова могућност.

Чѐнги̏ћа до̀града у основи, свакако, презиме *Ченгић*. Шкаљић има *ченгија*, кафанска рачица, плесачица. Ово презиме налазимо и у Мостару

и у Гацку. У Подвележју га нема, нити је раније ту било Ченгића. То би значило да је наведена ограда припадала неком Ченгићу.

Челѐбӣћа дȍлина, у основи тур. *çelebi* - господин, лијепо васпитан човјек, познато и из наше литературе. Челебића има у Мостару, а њихови посједи налазили су се диљем Херцеговине.

Чолàкушина (долина) у основи је тур. *čolak* - једнорук, сакат. Презиме Чолак налазимо, и данас, и код муслимана и код католика и код православаца. И овдје, како видимо, микротопоним је везан за неку жену из тога рода, а творбени морфем *-уша* често се ту јавља у овој служби - именовање жене из рода у основи.

Цѐбина дȍлина, у основи је тур. *cebe,* - бојни оклоп направљен од округлих металних плочица - (Шкаљић). У Бишћу, тачније на Буни, постоји и данас презиме Цеба. То је данас хрватско презиме. Нема података да је било и муслимана са тим презименом. Ако је ова претпоставка тачна, тј. ако није било и муслимана са овим презименом, онда је овдје било и католичких посједа.

Ђȕзелов пȍд, у основи је тур. *güzel* - лијеп, красан. Обично је то антропоним, мушко лично име, али постоји и презиме Ђузел. За нас овдје није битно да ли је под о коме је ријеч припадао неком мушкарцу са тим именом или неком члану породице Ђузел.

Ферӣзови бȗнāри, у основи је мушко лично име Фериз за које зна и турски и арапски ономастикон. Значење му је - срећни, Срећко. У Херцеговини постоји и презиме Фериз.

Гадàрушина дȍла, у основи је тур. *gaddare* - она која наноси штету и насиље непријатељу - (Шкаљић). У Подвележју, у Кокорини, има презиме Гадара. Наш микротопоним говори да је нека дола припадала жени из тога рода.

Хȕснӣћа дȍлови, у основи је тур. *Hüsni* - љепотан. Мушко лично име Хусниja обично је у ономастикону наших Муслимана. Одатле и патроним Хуснић, који налазимо и у Подвележју.

Ѝбрукића дȍлина, у основи, свакако, лично име *Ибрахим*, хипокор. *Ибро*, према коме и *Ибрука* и *Ибрукић*. Творба хипокористика типа *Ибрука, Мујка*, као и *дедука, брацука*, није необична у херцеговачким говорима. Наш микротопоним упућује на закључак да је та појава позната и Подвелешцима.

Ѝсића дȏ, у основи је лично име *Ихсан, Исак, Исхак*. Та имена нису честа ни у Херцеговини, ни у Подвележју. Знам да у Мостару има *Ихсан Мутевелић* кога сви грађани града на Неретви знају као: *Ицо Мутевелић*. За друга лица са именом *Ихсан*, па и *Исхак, Исак*, данас, не знам. Наш микротопоним, пак, говори да таква имена ту нису била страна, тим прије што и Подвележје зна за породицу *Исића*.

Кȁлемов дȏ, у основи је апелатив калем - оловка, мосур, цијев који се још увијек јавља у говору ових крајева, али, уз то, постоји и презиме Калем. И у Мостару. Одатле и у Подвележју овај микротопоним.

Карамѐмӣна дȏ, у основи је сложеница *кара* - црн и *Мемић* од *Мемо-Мехмед, Емир*. Презимена овога типа има и данас у Херцеговини.

Кавȁрскā дȕграда, турцизам *кавара* означава страх, велики страх. Постоји, затим, у Чапљини и презиме *Кавара*. Наш микротопоним као да је изведен од опште именице творбеним морфемом *-ски/-ска*, а не од презимена. Ово због начина творбе, иако у овим говорима није непознат ни такав начин творбе придјева, са, истина, нешто помјереним значењем, али и не тако чест начин творбе.

Максȕмића шȕма, турцизам *максум* означава мало, нејако дијете. Одатле и презиме *Максумић* и у овом крају, и шире.

Мехрѐмӣна дȍлина, можда од женског личног имена *Мехрема* (Смаиловић) што је модификован арапски лик *mahrām* - оно што је свето, што је забрањено. Од *Мехрема* добило се и *Мехремић*.

Мемȉћушина, у основи је презиме *Мемић*, од *Мемо*, и творбени морфем *-уша*, односно за придјев *-ушина*.

Мѐрцӣн-глȁвица, у основи је турцизам *мерцан* - корал. Постоји и презиме тога гласовног склопа. Наш микротопоним је полусложеница. Такав начин творбе и топонима и микротопонима није непознат ни херцеговачким говорима, ни нашем језику уопште (уп. Јатаган-мала, можда и *Халил-поље - Халипоље*).

Смȁјкића бȁра, у основи мушко лично име *Смајо-Смајко* од *Исмаил* и према њему презиме *Смајкић*.

Тȁбаковина, у основи турцизам *табак-*. Ова тућица, према Шкаљићу, има више значења: здјела, послужавник, табла; лист, арак папира; слој, ред; кожар, онај који штави кожу. С обзиром на то да је ово сточарски крај, највјероватније је у питању врста занатлије. Презиме Табак постоји и данас у овим крајевима.

Вȅлагића њȉве, у основи мушко лично име *Велага*, а то је сложеница од *Вело* и *ага*, односно од *Велија* и *ага, Аган* (Смаиловић). Презиме *Велагић* има и данас у сусједном Благају. Велагићи су могли бити власници неких њива и сл. у овом крају, у Подвележју.

Цијело ово разматрање трућизама у микротопонимији Подвележја јасно указује да су турцизми овдје широко заступљени и да их има неколико врста. Без сумње, да то и поновим, најфреквентнији су они микротопоними чија је основа везана за лично име или презиме. И то је схватљиво. Личности су носиоци власништва и према њиховим именима, или презименима, често се одређује припадност и појединих земљишних предјела. Разумљиво је, исто тако, зашто су женска лична имена овдје врло ријетко употребљена. А ако се и јави микротопоним који означава припадност некој жени, то се, најчешће, исказује њеном припадношћу роду, породици, презимену. То се овдје исказује, по правилу, везом презимена и творбеног морфема *-уша*.

ИЗ ТВОРБЕНЕ ПРОБЛЕМАТИКЕ ПОДВЕЛЕШКИХ МИКРОТОПОНИМА

И топоними, као и било која друга категорија ријечи, могу бити просте, изведене и сложене ријечи. Ја ћу овдје указати на неке примјере из сваке од тих категорија наших микротопонима.

I. Неизведене ријечи у микротопонимији Подвележја

Ова категорија топонима, уопште, доста је бројна. Она може да укључује у себе различите врсте ријечи и да именује различите типове микротопонима. Тако у Подвележју имамо:

а) *Бâре, Бр̏до, Гâј, Гáја, Бри̏јег, Дóла, Грéде, Дб̄, Хӯм, Пдо̀ље, Кдо̀са, Њи̏ве, Ла̀ства, Рӯпе, Шкдо̀ль, Ви́р,*

гдје се географски појмови јављају у служби микротопонима.

б) *Ча̀ир, Гӯвно, Ба̂шча,*

гдје се називи из пољопривредне терминологије јављају у служби микротопонима.

ц) *Ба̀јам, Клѐк, Цѐр, Гра̀б, Крӯшке, Ја̀буке, Сли̏ве*

су примјери фитонимског карактера у топонимији. Ту се назив за појединo воће или дрвеће уопштава за назив земљишта гдје то растиње успијева, или је некада расло ту.

д) *Ли́це, Гњâт*

су микротопоними са ознакама дијелова људског тијела у свом називу.

е) *Грéде, Ја́рам, Ја̀сле, Прѐсло, Сѐдло, Тра̀п, Пѐћ, Кдо̀са, Кдо̀рита*

су микротопоними настали уопштавањем назива из земљорадничке или сточарске терминологије за њихово именовање.

II. ИЗВЕДЕНЕ РИЈЕЧИ У ПОДВЕЛЕШКОЈ МИКРОТОПОНИМИЈИ

Бројни су примјери топонима, па и микротопонима, који припадају скупини изведених ријечи. Ту разликујемо префиксални, суфиксални и префиксално-суфиксални тип таквих ријечи.

а) Префиксални тип микротопонима

Овај тип микротопонима у Подвележју није нарочито фреквентан. Ту имамо:

Припи̏шала, Прȍдō, Прѝбōј, Пòдвелēж, Зȁвелēж

б) Суфиксални тип микротопонима

Овај тип микротопонима је у Подвележју бројан. Овдје ће се указати на неке типове таквих изведеница:

- творбени морфем -ак/-јак имамо у:

Бȗсак, Јасе́нак, Јȁворак, Спла́вак, Тр́нак; Гȍвеђак, Камѐњāк, Крȁвљāк, Тр̀њāк...

- творбени морфем -ача имамо у:

Гр̀бовача, Губѐрача, Кр̀стача, Кр̀тача, Јасѐновача, Лȁповача, Ли̏кача, Мѝљевача, Прѐкача, Ср̀пача, Тр̀новача, Сȕзеловача, Вуки́ћевача...

затим: *-ачина*:

Чардȁчина, Говеђȁчина

-ица:

Црвѐница, Мекȍтица, Њи̏вица, Орашица, Оградица, Лȍквица...

-ӣк:

Дрвѐнӣк, Јȁмнӣк, Кȕпинӣк, Грȁбовӣк, Сӣтнӣк...

-ина:

Гра̀бовина, Ћурко̀вина, Дурусо̀вина, Јасѐновина, Котло̀вина, Шпа́говина...

-ине:

Га̀јине, Гра̀бовине, Гу̀внине, Ла̀зине, Љу̀пчине, Орашине, Овчине, Пито̀мине, Повѝтине, Тало̀вине, То̀рине...

-ѝнка:

Чѐлѝнка, Голу̀бѝнка...

-ѝште:

Бѐговѝште, Ћѐтенѝште, Духа̀нѝште, Дајѝндѝште, Га̀рѝште, Игралѝште, Ја̀њилѝште, Ја̂рчѝште, Кату̀нѝште, Крто̀лѝште, Ку̀ћѝште, Овчѝште, Трѐпетљѝште...

-ѝшта;

Околѝшта, Овчѝшта, Пла̂ндѝшта...

-јача:

Сла̀мњача, Сакривѐњача, Вра̀њача...

-уља:

Про̀хуља, Ро̀суља...

-уша:

Бехра̀муша, Ћу̀куша, Гада̀руша, Гавра̀нуша, Ха̀ћкуша, Ха̀нкуша, Крѝвуша, Керѝћуша, Прѐуша, Сѝпуша, Рићà̀нуша, Ша̀руша, Вѐнуша...

-ушина:

Чола̀кушина, Мемѝћушина, Гада̀рушина, Ко̀њушина, По̀стушина...

-ушава:

Бјелу̀шава...

Наравно, у оваквим случајевима није увијек лако одредити шта је основни дио изведенице, а шта припада творбеном морфему. Тако, рецимо, у примјеру Грабовина може се помишљати да је у основи придјев *грабов* и суфикс али, исто тако, може се помишљати да ту имамо основну именицу *граб* и творбени морфем *-овина*. У сваком случају код оваквих изведеница најчешће је у основи придјев, јер је микротопоним настао одређивањем припадности тога земљишта. Ово нарочито вриједи за оне микротопониме који имају у основи антропоним, тј. који су антропонимског или патронимског типа. То би се могло рећи и за називе овога типа који имају у основи неки фитоним као *јасен, граб, кљен* и сл. И ту се полази од спознаје да такво дрвеће расте на том земљишту и према томе се даје и назив том земљишту. Тако је *Јасеновина* или *Грабовина* оно земљиште гдје расте, или је некада расло дрвеће те врсте. Друго је питање колико овакви називи истрајавају у топонимији. Може се десити,

и дешава се, да земљиште изгуби спољне ознаке своје, тј. да на њему нестане те врсте растиња, да оно промијени своје спољно обиљежје, а да старији назив остане у употреби. То нарочито вриједи за имена већих земљишних комплекса. Колико данас има Буковина, Грабовина на којима одавно нема таквог растиња!

Семантичка компонента оваквих изведеница може бити врло различита и условљена је разним спољним чиниоцима. Тако, на пр., *Сплавак* је земљиште које је вода сплавила, *Говеђак* је оно гдје пасу говеда, *Српача* је предио у којем се не може косити, него се српом жање; *Црвеница* је добила име по боји земљишта, *Њивица и Оградица* су мање њиве и ограде. Гајине могу имати у себи и ознаку аугментативности, а Таловине имају у основи присвојни придјев. И тако даље.

И изведенице типа *Бехрамуша, Сипуша, Кривуша* могу имати различита семантичка обиљежја. Тако Бехрамуша може да означава земљу која је припадала, или припада некој жени из породице *Бехрам*, али, исто тако, може означавати посјед те породице, породице *Бехрам. Сипуша* би могла бити њива која припада породици *Сипић* и сл., али, што је за наш случај вјероватније, и квалитет саме земље, тј. да означава предио гдје је сипка земља. *Кривуша* би, опет, могла именовати земљиште неправилних страна, кривог облика. А ако се жели истаћи припадност жени из породице чије се име налази у основи изведенице, може се ићи и на употребу присвојног придјева. Тако имамо: *Чолакушина, Мемићушина.* Истина, ту понекад имамо изостављање другог дијела синтагме. Наиме, примарни облик оваквих одредбених синтагми подразумијевао је два њихова члана: придјев и именицу, тј. *Чолакушина њива, Мемићушина ограда* и сл. Временом, други дио синтагме престао је да се употребљава, а придјев је на себе преузео његову службу, или се претпоставља да ту није нужан.

ц) Префиксално-суфиксални тип микротопонима

Број ове врсте микротопонима није тако велик. Његова творба условљена је префиксалним типом топонима. Ако је број примјера из префиксалног типа велик, постоје услови да и овај тип, префиксално-суфиксални буде заступљенији у некој регији. На списку подвелешких микротопонима нашли су се и ови примјери:

Оклачѐнйк, Òкрајак, Òсредак, Пòдговнйк, Пòдвелẽжје, Пòдвòрница, Пометѐњāк, Прескáкавац, Прйторак, Прйшћијенци, Прйшћенак, Прйс'енак, Прòпланак, Рáздòље...

Као што примјери показују, основна ријеч може бити различитог поријекла: именица, придјев, глагол. Тако имамо према основној именици *крај* префиксалну изведеницу: *окрај*, или, пак, суфиксалну изведеницу: *крајак* и префиксално-суфиксалну изведеницу *о-крај-ак*. Исти тип творбенице имамо и у називу цијелога овога подручја - *Подвележје*: *под-Вележ-је*. Или, да узмемо примјер са придјевом у основи: *дворни* од *двор* и *под-дворни-ца*. Наравно, ту је тешко бити сигуран да творбени процеси нису ишли и другим путем, као: *под-двор-ница*, уп. именице сличног начина творбе: *пот-кућни-ца* или *пот-кућ-ница*. Са глаголом у основном дијелу имамо примјере као: *Пометењак* од *мести - помести - метен - пометен - пометењак*, дакле: *по-метен-јак* и сл.

Сваки од саставних дијелова ове врсте микротопонима, и не само микротопонима, има своју улогу у одређивању значења датога појма. Тако, рецимо, *Вележ* има тачно одређено значење - планина у Херцеговини која се налази између мостарског и невесињског подручја. *Подвележ*, понекад се и цијело ово подручје тако назива, али не и у *Подвележју*, означава предио који се налази *под планином Вележ*. Теоретски то би могао бити предио са обје стране ове планине. Али када се на такав тип топонима, на префиксални тип, дода још и творбени морфем *-је*, тј. када имамо *Подвележје*, појам се тачно одређује, тачно се зна на који се предио мисли.

III. СЛОЖЕНИЦЕ У ПОДВЕЛЕШКОЈ МИКРОТОПОНИМИЈИ

На нашем списку нема много сложеница које су у служби микротопонимије. Овдје ћу указати на неке њихове типове:

а) Сложенице типа *Самòзид, Самòград* које су настале од субјекта и предиката (в. М. Стевановић: Савремени српскохрватски језик, I, Научно дело, Београд 1964, стр. 426) и које припадају одредбеним сложеницама.

б) Одредбеним сложеницама припадају и оне типа: *Светòгора, Маслòполје* у којима имамо срастање придјева и именице: *света-гора, масленo-поље*. Спојни вокал је носилац акцента.

Овој скупини, по односу својих синтаксичких дијелова, припада и сложеница *Свèтӣгора* која се јавља као синоним претходно наведене сложенице *Светогора*. Разлика је у спојном вокалу, а и акценту.

Слична претходној, макар и по спојном вокалу, јесте сложеница *Халипоље*. У основи је антропоним *Халил*. Могуће је претпоставити да је до ове сложенице дошло преко посесивног придјева старијег образовања: *Халил+ји+поље = Халиљпоље* и да је, затим, дошло до редукције, управо

дисимилације сонанта *љ* што је дало *Хàлипоље*. Истина, до истог резултата се могло доћи и преко полусложенице *Халил-поље*.

Овом типу сложеница припада и микротопоним *Орàшума*. И то је могло да прво буде *Орах-шума*, затим *Орашума*. Истина, у овом говору фонема *х* није нестабилна. Она, још увијек, чини саставни дио подвелешког консонантизма. Али, с друге стране, то никако не значи да је та фонема увијек, и у свим позицијама у ријечи, потпуно стабилна. Овај наш микротопоним говори да је финална позиција, још раније, знала и за губљење овога гласа. Наравно, то није и једини такав примјер (о томе је било ријечи на првим страницама овога рада).

Топоним *Бâњдō* припада, такође, одредбеним сложеницама. Ту имамо старији тип образовања присвојног придјева и општу именицу *до*, тј. *бан+јь+до = банов до*. Овом типу сложеница припадају и оне типа *Кнешпоље*, па, можда, и наш *Добрч*, тј. *Добрц+јь*

IV. ПОЛУСЛОЖЕНИЦЕ У ПОДВЕЛЕШКОЈ МИКРОТОПОНИМИЈИ

И подвелешка микротопонимија зна за полусложенице типа: *Мѐрцāн-глàвица, Шћѐпāн-гòмила, Шћѐпāн-крѝст* у којима први дио има службу атрибута, а не апозиције (М. Стевановић, op. cit. 423-424). Управо, ту властито име има службу присвојног придјева, а општа именица "означава појам врсте, односно врсту географског" или неког другог појма (Стевановић, op. cit.).

Полусложеницама припада и микротопоним *Одош-пâњ*. Ту прва именица, за савремено језичко осјећање, подсјећа на твореницу *дођош*, тј. онај који често долази. *Одош* би био онај који често одлази. У таквој спрези и ова полусложеница би припадала напријед наведеним, с тим што ни прва именица не припада групи властитих имена. Наравно, уколико се ова твореница не персонифицира, не поприми обиљежје властите именице. Што није искључено.

ИЗ СИНТАКСИЧКЕ ПРОБЛЕМАТИКЕ ПОДВЕЛЕШКИХ МИКРОТОПОНИМА

1. Микротопоними детерминативног типа

Пошто је земљиште од најранијих времена одређивано посебним квалификативима, било да се одређивало према лицима којима је припадало, било према неким другим видљивим или мање видљивима знацима, за ову намјену најприкладније су биле одредбене синтагме гдје је придјев одређивао именицу. У овој скупини микротопонима могу се разликовати неколика типа, и то:

а) Одредбена синтагма исказана везом придјева и опште именице

Овај тип се може звати и квалификативним, јер ту придјев квалификује именицу, даје јој посебно семантичко обиљежје. Такви су ови наши микротопоними: Бȁбин дȏ, Бȗскā влȁка, Бȗковӣ дȏ,

Цр̑нӣ пȃњ, Цр̀венā рӣ̏вина, Цр̑нӣ гȕз(д), Цр̀венē стӣ̏јēне, Цӣ̏ганскā дȍлина, Цр̑нā прȕдȏ, Цр̑нē камѐнице, Цѐрова кȍса, Бӣ̏јēлā влȁка, Дѐбела кȍса, Дȏњē ȇграде, Дȏњӣ̄ бȗнāр, Дѐдина дȍлина, Гȏрњā њӣ̏ва, Гȏрњā јȁма, Грȁбово пȏље, Гȍрјелī̄ кȗк, Гȏрњӣ̄ кривȕдȏ, Гȏрњӣ̄ злā̑тнӣ̄ дȏ, Хр̑сово гȕвно, Јарѐбичкā дȍлина, Мȁлā њӣ̏ва, Мѐденā глȁвица, Мȁлā Вѐлēж, Мѐђеђā јȁма, Крȕшковā љȗт, Лӣ̏повā глȁвица, Нȗве њӣ̏ве, Орлова плȏча, Рȗњавӣ̄ хљѐбȏ[П], Прӣ̏јēкā њӣ̏ва, Вѐдрē њӣ̏ве, Вȗчјā глȁвица, Сȗхӣ̄ дȏ, Тр̀новē дȍлине, Зѐленā спӣ̏ла.

б) Одредбена синтагма исказана везом присвојног придјева (од властите именице - антропонима или патронима) и опште именице (апелатива):

Ђȕзелов пȍд[т], Го́стина шȕма, Ђȕков кȕк, Хàсанова до́ла, Исића дȏ, Крȉлā́нов чȁир, Рàдулова глàвица, Селѝмова њȉва, Чу́лин кȁмēн, Зе́јнина тр̀нина, Бѐговића дȏ, Голȍшева дȍлина, Ивина дȍлина, Ибрина дȍлина.

Микротопоним *Дубравица ждријело* може се јављати и као сложеница, гдје оба члана ове сложенице чувају своја граматичка обиљежја, али се може јавити и као полусложеница, гдје први дио постаје индеклинабилан, као што је случај са примјерима типа *Иван-планина*, *Котор-варош* или нашим микротопонимом *Мерцан-глависа*. Прво граматичко обиљежје, као сложеница, чешће се јавља. Овој скупини може да припада и микротопоним *Ђукуша долина*. Ту, наиме, именица *Ђукуша*, која се односи на патроним Ђук, може да постане индеклинабилна: *Ђукуша-долина*, из *Ђукуша долине*, али није искључена ни промјена првога дијела овога микротопонима: *Ђукуша долина*, из *Ђукуше долине* и сл. Ово би могло упућивати на закључак да се и код оваквих примјера врше процеси који претходе стварању полусложеница. Послије губљења деклинације долази до губљења акценатског обиљежја и тиме су створени услови за срастање оваквих спојева.

2. Неконгруентни типови микротопонима

У подвелешкој микротопонимији има потврда и за појаву неконгруентних назива, било да је исказана цијела синтагма одредбеног карактера, било да је испуштен управни њен дио. Тако имамо:

а) Микротопоним исказан цијелом синтагмом:

Дȍлина код кàмениц̄е, Дȍлина под гр̀адинȏм, Дȍлина на ма̄лȍј вла́ки, Дȍлина на кичи́ну, Дȍлина под прȍсинȏм, Дȍлина више пѐћинē, Њȉвица кȍд хоцинȏг бȕнāра, Брȉјег испȍт куће̄, Ча̀трња у ситни́ку, Дȏ у цѐрȏвцу, Дȏ у грѐдама, Дȏ пот кȕком, Дȏ у гр̀адини, Дȍлина под гȍмилȏм, Дȍлина пот кла́нцем, Дрѐновā дȍлина у влàкама, Лу́ка у Ву́лину пȍтоку...

б) Микротопоним исказан само зависним падежом

Кот кàсāрнē, Испòт кућē, Нà парама, Пот Шћѐпāн-крстом, Крај Карамѐмūћа дòла, Код дòбрōг дòла...

Као што примјери показују, ова врста микротопонима није тако бројна. Онај први тип, који се исказује цијелом синтагмом, нешто је чешћи. У тој врсти назива основни дио сложеног микротопонима исказан је апелативом из географске терминологије, а одредбени дио дат је у виду падежне синтагме који се, понекад, може замијенити правим придјевом. Тако, напр. умјесто *До у церовцу* може се рећи и *Церовачки до* при чему долази до измјене мјеста у ситагматском поретку. Истина, овакве супституције нису увијек могуће. Овакве замјене нису могуће ако је вишечлана падежна синтагма типа *Њивица код хоџиног бунара*, јер се падежна синтагма *код хоџиног бунара* не може исказивати придјевом *хоџин*, и сл.

За овакве типове микротопонима знају и друга мјеста. Ту је основно да се на назив указује падежним синтагмама које овдје врше службу стварног детерминатора. Ту, наиме, у вишебројном скупу истоимених појмова, као што су *до, долина* и сл. падежна синтагма има службу класификатора; она датом микротопониму даје ознаку препознатљивости и као таквог га чини посебним у одређеној скупини. У нашој стручној литератури указано је на "незграпност" оваквих назива и на њихову краткотрајност (в. Јасна Хаџимејлић: Микротопонимија Требињске Лаштве, Ономатолошки прилози, VIII, Бгд. 1987, стр. 117-120). Ова констатација може бити и тачна, али није искључено да се неки од микротопонима овога типа и одржи дуже времена у употреби. Ако је судити по подацима које нам нуди Катастар о подвелешкој микротопонимији, а и савремено стање у Подвележју, има назива овога типа који истрајавају и читаво једно столеће. Ја из свога родног краја могу навести примјер *Под бријегом, Пот петком* који се преносе са кољена на кољено дуги низ година. Свакако, називи типа *До у гредама* нису ни граматички ни географски исте вриједности са онима типа *Дубоки до* и сл. Уз то, онај први назив, поготово ако је у питању вишечлани тип његов, неекономичан је и постоји општа тежња да се он замијени неким подеснијим и економичнијим.

То још више вриједи за називе елиптичног карактера, гдје се микротопоним исказује само везом приједлога и именице, тип: Пот кућом. Овакав тип назива је изразито риједак. Он је, строго гледано, семантички празан, јер се за сваки предио који се налази под кућом може употријебити. А ако је тако, он није довољно издиференциран да би се могао јавити у служби земљишног детерминатора. Управо због тога овакав назив је и

најмање присутан и у топонимији и у микротопонимији. Истина, и ово зависи од семантичке компоненте другог члана оваквих падежних синтагми. Ако је други члан прости апелатив, микротопоним је тешко препознатљив; ако је, пак, други члан синтагме антропоним, патроним или нека друга властита именица, његова препознатљивост је условљена препознатљивошћу овога другога члана. Тако, рецимо, микротопоним *Испот куће* у поређењу са микротопонимом истог творбеног обрасца, типа *Кот касарне* или *Пот Шћепан-крстом*, носи у себи знатно мање одредбених, детерминаторских података од оних других. И јасно је зашто је тако. Микротопоним *Пот Шћепан-крстом* јасно је одређен својим основним дијелом: *Шћепан-крст* и некоме који зна гдје се налази тај микротопоним, *Шћепан-крст*, неће бити тешко одредити локацију ни овога другог микротопонима. На нашем списку такву вриједност има и назив *Кот касарне*. Мада је касарна апелатив, она у нашем случају има тачно одређену локацију и као таква ту се јавља у функцији, или, са обиљежјима тачно детерминисаног појма. Такве вриједности у микротопонимији могу имати и неки други апелативи, као школа, задруга, болница и сл., тј. сви они називи који се у датом окружењу јављају у веома малом броју примјера или су, пак, сведени на усамљене јединке.

ANU ВиН АНУ БиХ

НЕШТО О ПОСТАНКУ ОВИХ МИКРОТОПОНИМА

На претходним списковима подвелешких микротопонима лако се уочавају разлике међу њима, како по њиховом настанку, тако и по њиховом значењу. Овдје ће се указати на неке од тих примјера, и то износећи их абецедним редом, без обзира на мјесто гдје се они налазе и извор из кога су узети.

Бâњдō, м. Село у Подвележју. Етник - *Бâњдолац*, ктетик - *бâњдолскӣ* *бан+јь+дол = банов до*. Истог начина постанка су и *Бањалука, Кнешпоље* и сл.

Бакрàчуша, ф. Драга на путу Мостар-Невесиње, тур. *bakraç>бакрач*, бакрени котао, котао. У Херцеговини има и презиме Бакрач. На облик бакрач додан творбени морфем -уша, исп. у Ортијешу, мом родном селу, *Рићануша<Рићановић, Челебуша<Челебић.*

Блӣње, н., "низина на коју се вода стаче с брда и на њој дуже лежи" (RJA, s.v.). На Неретви, у предјелу Бањевића, села које се налази супротно од Ортијеша, има микротопоним *Блӣња* - предио гдје вода лежи, није на матичном току, и због тога је топлија и угоднија за купање. Скок овај микротопоним веже за глагол *блихати* (s.v. blihati).

Бȍдовац/Бȁдовац, м. Бунар у Свињарини. Од *Бодо*, хипокор. од *Богдан*, уп. у Мостару - Бранковац. Однос о/а спада у подвелешке фонетске варијације.

Бȍтӣн, м. Врх на Вележи који надвисује остале. У RJA има Bota, од тал. *volta*. Јавља се од XVII вијека. Значења: свод, ћемер; ударац, мах. Безлај има из слов. гл. *botiti se "napihniti, napeti"*, што се доводи у везу са стсл. *разботети, ботети* р. *ботеть "otekati, bujno rasti"*. Потврђују га и украјински и чешки. У РСАНУ имамо: *бота, ударац, батина, груда, комад.* Шимуновић има са Брача *Bota=volta*. Пошто је у питању највиши врх

на Вележи, може се помишљати на значење које налазимо у RJA: *свод, ћемер*.

Бра̀сина ф. Превој у предјелу Г. Гњојница, и истоимена чатрња. RJA има овај топоним за означавање села "u Srbiji u okrugu podrinskom, srezu jadranskom". У РСАНУ имамо *брасница* - покр. *црвена клека*. С обзиром на подручје гдје се налази овај микротопоним, није искључено да постоји нека веза између ових појмова, тј. *браснице* и *Брасине*.

Ба̀дањ м. Мањи извор. Облик је потврђен "od XIII vijeka... Postanjem od sr. lat. buta, tal. bottino; st. njem. butin" са значењем: "kada, kaca; velika šuplja klada, što kroz nju teče voda, te obrće kolo na kašičari vodenici" RJA. Скок констатује да "nije opća slovenska posuđenica iz pragermanskoga, nego ispravnije iz poznijeg stvnjem. budin".

Бѝшēвци м.пл. Кота у Добрчу. У овом дијелу Херцеговине има још топонима са основом *биш-*, уп. *Бишина*, планина недалеко од Подвележја; Бишће, поље између Мостара и Буне. У Мостару има и презиме *Бишћевић*, уколико није везано за *Бихаћ-Бишћа*, *Бишћанин*. Скок има *Бишево*, далматински оток "koji ima pridjevski sufiks - ov/-ev u sr.r., nastavljen na preslavensku osnovu", што се доводи у везу са тал. Busi, а то би могло бити "(ilirsko) lično ime koje je dobro potvrđeno u Panoniji i u Daciji: Beusas, gen. Beuzant-, Buzetius, Buzetia...".

Бо̀жетовица ф. Канает има Бозетовица, снијежница у Вележи. Лично име *Божета* потврђено је од XIV вијека (RJA). У основи је апелатив бог.

Бу̀бруг/Бубрег м. Врх у Вележи, 473 м. На Брачу има *Бубриг* (Šimunović, op. cit 242). По Шкаљићу то је од тур. вулг. *böbrek*, књиж. *bögyrek*." Даничић, у RJA, доводи ову именицу у везу са гл. *бубати*, а у овој ријечи "značenje mu je...naduti se, naduti biti" и веже се за *бубањ, буба*. Ни Скок није склон да прихвати Миклошићево извођење ове ријечи од тур. османлијског "jer osmanlijske posuđenice u hrv.-srp. ne pokazuju e > ě, a riječ se pored toga nalazi i u ruskom". Због тога би се ова посуђеница могла сматрати врло старом "možda avarskoga porijekla, kao pašenog".

До̀брч, м. село у Подвележју. Етник До̀брчанин, ктетик до̀брчанскӣ у RJA има Добрч дол "mjesto ne vele daleko od Dečana". Потврда из XIV вијека. Ту имамо и антропоним добр(ц) - Добрц (влах). Потврда из XIII в. Можда је и наш топоним раније гласио *Добрч до*, уп. и овдје *Бањдо*, тј. у питању је посесив од антропонима *Добрц*, изведен на исти начин као бањ од бан. У току времена именица до се у овом случају изгубила, сам присвојни придјев почео је да именује топоним, што није случај са *Бањдолом*. Ту се придјев стопио са именицом, а у овом случају посесив је преузео службу супстантива.

Цр̄нē глàвице, ф. Наше топониме често прате придјевске одредбе које обиљежавају боју тла или нечега другога, уп. *Црвене стијене, Бијело Поље, Црни луг* и сл.

Чардàчина, ф. Гомила у Кокорини. У основи је тур. *чардак* што у овим крајевима значи "соба на спрату". Овдје: уздигнути предио веће површине.

Чèлӣнка, ф. Потес у Опинама. RJA има исти облик у значењу "mala glavica na Otresu u Dalmaciji". Примјер је из Вуковог Рјечника. Ту налазимо *Челина*, име различитим мјестима али "Postanja neznana: teško će biti od *pčela* (*čela*), prije može biti od čelo". На нашем тлу чести су топоними са основом *чело*, в. и код Скока, s.v. čelo. Али, пошто је овдје у питању микрохидроним, није искључено да је управо зооним *пчела/чела* овдје узет за микрохидроним. Ово тим прије што у Подвележју има пчела, али не и доста воде. Није искључено да су пчеле/челе ту често падале на воду и да је то дало повода за именовање овога потока. Истина, приговор би могао бити: пчеле падају на воду у топлијим данима, а тада овај поток пресуши.

Дајӣндӣште, н. Њива у Г. Гњојницама. Скок има *dajandisati, dajanisati "braniti se, odolijevati, održati se, izdržati, trajati, trpjeti"*. У основи је балкански турцизам, тур. *dayan mak*, а *д* у *дајандисати* је из аориста *dayandi*. Могуће је да ту имамо укрштање облика овога глагола са прид. од *дајо, даиша-дајин*, уколико није дошло до измјене у творбеном процесу, мј. *-андисати (дајандисати)*, да се јавило *-индисати*, а затим и *-индиште*.

Дèбелā љȳт, ф. Основна именица *љут* значи: *изразито каменит предио*. Уз њу могу долазити различите одредбе: *дебела, мала, велика* и сл.

Дȍбрӣ дȏ, м. Уз именицу *до* могу долазити различите одредбе, као: *велики, мали, добри, зли, црни* и сл.

Дрȁчев прдȏ, м. Продо у Кокорини. У овом дијелу Херцеговине често се јавља у микротопонимији им. *продо*, м, а и именица *драча*, ф. (в. за драчу код Скока, s.v. Ту читамо да је драча "nastala od apstraktuma draka s pomoću - ja. Prvobitno je značenje bilo, ono što dere"...").

Дрȁчевице, ф. Село у мостарској околини. У основи је апелатив *драча*. Овај назив у топонимији налазимо и у околини Чапљине.

Дрáжњача, ф. Коса у Свињарини. У основи ће бити *драга*, а та је ријеч свесл. и праслов. По Скоку, првобитно значење "nije 'vallis', nego *'trag, brazda povučena na terenu'*". Од основне именице *драга* могуће су различите изведенице. И Безлај потврђује старину именице *драга* у значењу *"dolina, odtočni jarek, zaliv"*, а и честу присутност у топонимији.

Дрвèнӣк, м. Брдо изнад Бишћа поља. Истина, данас је ту мало растиња, поготово шуме, али некада није морало бити овако.

Фрӯља, ф. Извор и шума у Кружњу. У основи је глагол врети, а то је свесл. и прасл. глагол: *vbr-ě̀ti*, а од његових различитих основа добијени су облици као *врутак, вруљица*, па и *вруља*. Наравно, помоћу одређених суфикса. Скок констатује *вруљу* у Водицама. Значење може бити и *извор*. *врело*. Однос секв. *вр-фр* није непознат ни овом говору.

Гàрӣште, н. Пашњак у Кружњу. Основно значење је "mjesto gdje je izgorjela jedna ili više kuća" (PJA), може и уопштено: мјесто гдје је било ватре, гдје је нешто горјело.

Глджац, м. Пашњак у Добрчу. У основи је именица глог "crataegus", позната и другим слов. језицима, уз то и честа у топонимији. У овим предјелима овога растиња има много. Творбени процес *глог - гложац* сасвим је обичан, уп. *бок-бочац, крух-крушац* и сл.

Глӯшевац, м. Пашњак у Кружњу. У основи је придјев *глух, који се, иначе, често јавља у топонимији. Значења могу бити различита: миран*, али и *пуст, неплодан*. У нашем случају творба је могла ићи преко посесива од антропонима *Глухо-Глушев*. У Бишћу, на Буни, био је *Глӯхо* са посесивом *Глухин*. Између ових мјеста може постојати разлика у деклинацији им. м. рода типа *Јóво, Сӯле*.

Гњâт, м. Ограда у Добрчу, према Катастру. Скок каже да се може "smatrati praslav. + *gъn-at* zbog srodstva s lat. *genu* ...sanskr. *janu* -got. kniu 'koljen' ". Однос *гн-гњ* познат је нашој фонетици, уп. *гњој, гњида*. Значење: *голијен*.

Голӯбина, ф. Предио између Г. Гњојница и Добрча. У основи је *голуб*. Због своје боје име ове птице често се употребљава и ван животињског свијета, па и у топонимији.

Гòрњē Гњòјнице, ф.пл. Село у Подвележју. Постоје *Горње* и *Доње Гњојнице*. Доње се налазе у Бишћу пољу, између Мостара и Благаја. У основи је глагол гњити, управо превојни степен гњој<гној, и творбени морфем *-нице*, ако није придјев *гнојан - гњојан*, и творбени морфем -ица. Иницијална секвенца *гн* може да алтернира и са *гњ*. Данас се више јавља ова сугл. скупина без измијењеног назалног н у њ, бар када је у питању овај топоним. Етник је *Гн(њ)о́јничанин - Гн(њ)о́јничā́нка*; ктетик је *гн(њ)о́јничкӣ*.

Гò̀стовац, м. Извор у Кружњу. У основи је именица *гост*, а не пагроним *Го́сто*, који налазимо и у Подвележју. Од *Го́сто* придјев је, и овдје, на *-ин*, као у централнохерцегов.: *Го́стин*, а од именице *гост* придјев је само *гостов*, у оба ова наша говора, уп и овдје *Го́стин пòто*к.

Гòзда, ф. Шума у Свињарини. У основи је праслов. gvozdъ са значењем "šuma, dubrava, gora..." (Скок). Ово је значење ишчезло. У шток. га срећемо до 18. в, у чак. до 16. вијека, али се још чува у топонимији.

Грабо̀вӣк, м. Предио са грабовом шумом. Овдје и бунар (Добрч). Није риједак случај да се фитоними вежу за хидрониме. Поготово у крашким подручјима гдје се на изворе наилази у предјелима гдје има шуме. У Бањдолу има и предио који се зове *Граб*, а недалеко је и *Грабаљ*, пашњак између Горњих и Доњих Гњојница. Између Добрча и Свињарине има још један бунар са истом основом, али другим творбеним морфемом: *Грабовине*.

Грѐбак, м. Брдо изнад Невесиња. Канает наводи исто име за једно узвишење у Бјелашници, гдје Подвелешци тјерају љети стоку, на планину. У основи је именица *гроб, tumulus, sepulcrum*. У питању је превој вокала (гл. *гребати, грепсти-гребем : гроб*). Истина, у централнохерцег. јавиће се и основна именица греб, нарочито у говору Муслимана. А обична је у западнохерцегов. (исп. код мене у СДЗб. XIV, 37, као и у раду о икавскоштакавским говорима западне Херцеговине, Дјела АНУ БиХ, књ. LXI, Сарајево 1986. 53).

Гр̀мљеча, ф., у Катастру *Грмњача*. Пашњак, ограда у Кружњу. У основи је *грм*, frutex. Често се налази у топонимији. Наши облици упућују на различите творбене морфеме, а и судбину секв. *-мљ-* у овом говору. У Кокорини, према Катастру, било је и *Грмећа*, шума, и *Грмлећа*, пашњак. Питање је колико ови ликови одражавају стварно говорно стање, макар и онога времена.

Гӯбавица, ф. Село на путу Мостар - Столац. У основи *губа*, у значењу *израслина*, у топонимији: *издигнут предио*. Од исте основе може бити и *Губѝњача*, коса у Свињарини. За Будманија "nejasna postanja", RJA.

Губѐрача, ф. Узвишење на Вележи (629 м, Канает). Могло би се помишљати на именицу *губер* као изворни облик. Према РСАНУ основно значење те именице је: *покривач од грубе вуне или конопљане тканине*. Колико ми је познато, у овим крајевима не постоји тај назив. Ту је *гуњ, гуњина*. Могуће је и овај топоним везати за именицу *губа*, што налазимо и у поменутом рјечнику САӤУ. И RJA доводи ову именицу у везу са основом губа, у значењу: *бијељ, ћебе; мађар. губа*. Али и за Будманија је "nejasno postanje" наставка -ьrb. Бројни су топоними на нашем језичком тлу са основом *губер*.

Ха̀нкуша, ф. Бунар у Свињарини. У основи је муслим. ж. име *Ханка*, још и данас у употреби. Творбени морфем *-уша* на овом подручју је доста продуктиван за означавање њива, пашњака, па и извора.

Ха̀њета, ф. Њива у Кружњу. Можда је у питању турцизам. Шкаљић има haneta "izresci na krajevima bakrenog posuđa...izresci na krajevima odjevnih predmeta." То се могло пренијети и на земљиште: њива са изломљеним крајевима. Однос изворног -hane-, и нашега *-хање-* није необјашњив. Истина, могло би се помишљати и на патроним *Хањета*. У Босни има

Хаљета. Али, то и посебно истичем, трагова од таквих патронима овдје сада нема.

Хàптовача, ф. Њива у Горњим Гњојницама. У основи је *апта/хапта, аптика/хаптика*, гр. *актеа*, РСАН: врста зељасте биљке, врста корова. Та биљка често се среће на тлу Херцеговине. Уп. код Гацка - *Автовац*, топон.

Хр̀совац, м. Потес, њива у Г. Гњојницама. У RJA се наводи Hrs, мушко име, из XIII и XIV вијека. На топониме са истим фонетским ликом налазимо и ван овога подручја, в. у RJA. Није искључено да се и овдје у основи налази антропоним. Истина, овдје би се могло помишљати и на турцизам *hirs "snaga, jačina"* (Скок s.v.rs), са секундарним *х*, које се на овоме тлу испред слоготворног *р* често јавља, уколико је *рз/рс*, или, пак, са очуваним изворним *х* уколико је hirs (Скок). Чини ми се да је прво објашњење прихватљивије.

Хр̀женӣ дӑ, Хр̀жанӣ дӑ, м. Њива у Свињарини. И овдје би се могло полазити од тур. *hirs*, али ми се чини да је прихватљивија помисао на житарицу *раж*: *ражени до, ражани до*, одакле и *ржени, ржани* са секундарним *х*.

Хр̀жӣште, м. Њива у Свињарини. Објашњење као и за *Хрженӣ, Хржани до; ражиште, ржиште-хржиште*.

Хӯмӣ - Лӣшӑни, м.пл, Село недалеко од Подвележја, на сјевер. У RJA се даје Hum-Lišani, село у Херцеговини у округу мостарском.

Данас је и први дио топонима у плуралу *Хуми*. Биће да је у основи апелатив *хум*, у множинском облику. Истина, та именица множину твори проширењем основе морфемом *-ов: хумови*, али није искључена ни могућност творбе плурала без овога инфикса. Други дио овога топонима у RJA се доводи у везу са фитонимом *лијес, љеска* и помишља се на икавски рефлекс јата (в. код Кути-Лишани). Икавски лик није неочекиван на том дијелу херцеговачких говора: јак је утицај и мостарског и сјевернохерцеговачког говора гдје су икавизми били доста обична појава.

Ӣштетнӑ, ф. Њива у Кружњу. У основи је гл. *иштетити*, значи - трпни придјев овога глагола. У RJA читамо да иштетити значи: "učiniti da što (objekat) bude manje dobro nego je prije bilo, da manje vrijedi nego je prije vrijedilo". Овдје се то значење пренијело и на њиву: која све иштеђује, не даје плода.

Јӑрац-кӯк, м. Крчевина и бунар у Свињарини. У основи је зооним *јарац*, што није необично за топономастику. Овдје је детерминисан апелативом *кук* (уп. *Херцег-Нови, Чобан-поље, Гребен-коса*).

Јӑрам, м. Врх на Вележи, 1824 м. Ријеч је праслов., а често се јавља и у топономастици.

Ја̀рчӣште, м. Махала у Кокорини. У основи је зооним *јарац*. Као топоним потврђен у RJA. Основно значење: мјесто гдје се налази или се налазио *јарчији тор, тор за козе*.

Јасе́нак, м. Брдо у Добрчу. У основи фитоним *јасен*. Ријеч је праслов. Често се јавља у топономастици. Овдје изведен деминутивним морфемом *-ак*, тј. *брдашце на коме има јасена*.

Јѐловӗ гла̀вице, ф.пл, Главице у Кокорини. Главица, као и до, често се среће у топонимији ових крајева. Овдје је њен детерминатив придјев *јелов*, тј. главица на којој има јела.

Ју̀мнӣк, м. Бунар у Свињарини. У основи може бити турц. *jumak*; *клупче, мосур конца*, овдје: mali sud od bakra sa repeljkom za zahvatanje vode (Škaljić). Наравно, на основни дио *јум-* додат је наш морфем *-ник* (уп. и *Врбник, Калник/Каоник* и сл.).

Јурјѐвци/Ју̀ревӣћи, м.пл. Бунар у Опинама. У основи је антропоним *Јурај*. То упућује и на његову старину. Микротопоним је из предтурског периода, из периода када ови крајеви нису били исламизирани. Канает има *Јурјевци*, ја сам забиљежио патроним *Јуревићи*.

Ка̀очина, ф. Врх на Вележи, 1766 м, али и бунар у Свињарини. У основи је *кал-као*, lutum, coenum, исто што и *глиб*. Овдје: земљиште које је влажно и као такво меко, глибаво. RJA указује да у словеначком језику *кал* значи и *локву*. То значење се налази и код кајкаваца и неких чакаваца. И ова именица често се среће у топономастици.

Ка̀тловина, ф. Њива у Г. Гњојницама. У основи би могао бити турцизам *катил, убица, крвник*. Овдје: земљиште које је припадало катилу. Наравно, фонетски је облик окрњен редукцијом неакцентованог вокала *-и*. Мада та појава није изразита у овом говору, она није и непозната. Наравно, уколико није од *Ко́тло*.

Кабиљ́а̀ци, м.пл. Брдо у Г. Гњојницама. Могло би се помишљати на турцизам kabila, *племе, род*, тј. земљиште које припада племену, које је заједничко. Ту имамо и *Кабӣљача*, коса у брду. Истина, Канает има *Кобиљаци*, што упућује на сасвим други етимолошки извор, на *кобилу*, тј. *Кобӣљāк - Кобиљ́а̀ци* - брдо у коме су пасле кобиле. Акценатска компонента даје предност овој другој могућности. А фонетски несклад може се објашњавати супституцијом вокала *о* вокалом *а* када се изгубила првобитна везаност топонима са зоонимом.

Катӯнӣште, н. Њива у Добрчу. У основи је *катун*. По Скоку овакав облик у топонимији јавља се од 14. в. У основи је, према Скоку: "Balkanska riječ najvjerojatnije arbanaskog podrijetla iz oblasti terminologije naselja" *катун*, која значи: пастирско село номадског карактера у планини. Овдје: мјесто гдје су били катуни, пастирске куће. Подвелешци су његовали номадско сточарење (в. код Канаета) и имали су своје катуне на Бјелашници. Да

ли је и у Подвележју било катуна, не знам. Наш микротопоним указује на њих, мада се овај микротопоним могао пренијети из топонимије са Бјелашнице. Уп. и у Свињарини - Катунина.

Кѝчӣн, м. Врх у Вележи. Можда од *кич* за који се у RJA дају ова значења: ријеч којом се међед из јаме изазивље, и: батина за коју се каже да може бити у вези са *кијак, кијача*. У Мостарском пољу има још једно брдо које се зове *Кѝчӣн*, у Малом Пољу, код ријеке Бунице.

Клечѐњача, ф. Гомила у Подвележју. У основи фитоним *клека* тј. гомила гдје има клеке, уп. *камѐњача, пламен-пламѐњача* и сл.

Кобиљáци, в. *Кабиљаци*.

Кобѝљача, в. *Кабиљаци*.

Кòкорина, ф. Село у Подвележју. У основи може бити антропоним *Кокор*. Биљежи га и Вук у једној народној пјесми: *од Кокоре и од Јездимира*. RJA биљежи уз Кокорина и: "ime dvjema selima u Hercegovini".

Кòмӣћ, м. Врх над Драчевицама (546 м). У основи је *ком*, праслов. придјев у значењу "*стрм, окомит*" који се често јавља у оронимији, уп. *Комови*.

Коњýхе, ф. пл, Предио између Мостара и Ортијеша на Бишћу пољу. У RJA имамо *konjuh* "čovjek koji čuva, hrani, timari itd. konja ili konje... Riječ je praslavenska, stsl. konjuh". Јавља се у топонимији, исп. *Коњух*, планина у Босни. Уз овај облик, раније чешће, употребљавао се и множински облик у м. р.: *Коњуси*, Гпл *Коњýхā*. Данас преовлађује множински облик женскога *рода*.

Кòрита, н.пл. Махала у Кокорини. У основи је праслов. ријеч koryto коју налазимо и у другим слов. језицима. Код нас честа у топонимији.

Кòшуђā стòпа (Корита), ф. Зараван у Вележи. У основи је *кошута*, придјев "na *-j košući*". И Скок констатује да се овај облик јавља у "toponimiji u vezi sa lokva, luka, stopa".

Кр̀ханскӣ пòток, м. Поток у Г. Гњојницама. У основи патроним *Крхан*.

Кр̀стина, ф. Коса у Свињарини, гомила у Добрчу. Уколико није од антропонима *Крсто*, придјев *Крстин*, као у централнохерцегов., онда изведеница *крст+ина*. А таквих назива у подвелешкој топонимији има.

Кр̀тача, ф. Њива у Кокорини. Скок има *кртача*, са Космета, аргот, бошкачки "(metafora) krmača". Овдје би могла бити у основи *кртица-крт*, тј. њива гдје има доста кртица, мада није искључена ни друга могућност; придјев *крт; ломљив, сипак*. Овдје: њива у којој је земља сипка. Прва могућност ми изгледа прихватљивија.

Крȗжањ, м. Село у Подвележју. Етник *Крȗжањин*, ктетик *крȗжањскӣ*. У RJA имамо тај топоним: "ime selu u Hercegovini". Ту имамо и глагол *кружати-кружам*, са примјером: "Pšenica a osobito heljda prvi put pod žrvnjem

samo se kruža". Примјер је из Славоније. Пошто се у овим селима никада није сијала хељда, а не много ни пшеница, тешко је наш топоним доводити у везу са наведеним глаголом. Можда је у основи именица *круг* и творбени морфем *-(j)ањ*, уп. *Црвањ, Крупањ* и сл.

Кудрињача, ф. Њива и шума у Кружњу. У RJA s.v. *kudra* читамо: "naziv za žensko koje ima kudrave kose", са напоменом: у Лици. Придјев кудрав баштинимо из праслов. (исп. код Фасмера, Етимологический словарь русского јазука, Москва 1986, s.v.). И у Херцеговини живи именица *кудра*, са мало погрдним значењем, а и придјев *кудрав*, за косу. Овдје би могло бити у питању пренесено значење: њива обрасла ситним растињем што може изгледати коврџасто, као кудрава коса. Дакле, основа *кудр-* и творбени морфем *-њача/-ињача*.

Кȕкричин дȏ м. Вртача у Кокорини која се још зове и *Добри до*. Има и презиме *Кȕкрица*. Посесивни придјев је: *Кȕкричин*. Скок има *кукрица*, према Вуку, из Босне "pupoljak lisni na gori", као и топоним. Биће и овдје у основи: *кукрика-кукрица*, што налазимо у Лици (Скок), у значењу: *"grm niskog, kržljavog drveća, niklog iz panja"*, са нешто проширеним значењем: ниско грмље, које се налази по овим кршевима.

Кусȉњача, ф. Пашњак у Кружњу. У основи *кус*, ријеч коју баштинимо из заједничкослов. и творбени морфем *-иња̏ча*, као у *Кудрињача*. Значење: пашњак, њива, који су искомадани на мале дијелове, на кусове.

Кȗти-Лȉвач, м. Село које се налази сјевернije од Подвележја. RJA има Kuti "dva sela u Hercegovini", а *Кути* ће бити плур. од *кут*. Овдје је већ било говора о топониму *Хуми-Лишани*, в. тамо. Овдје имамо везу пл. облика од *кут-кути* и, можда, икавски лик именице *levak/levač* од придјева *lěvъ* - крив. Да се у том крају, гдје се налази овај топоним, јављају икавизми, то је познато. Само је ова веза *кути* и *ливач*, са оваквом творбом, и значењем топонима, мало неувјерљива. Истина, могло би се овдје помишљати и на мађарску ријеч *lösc* "sprava što drži zadnji dio kola na osi, kukoća, stupac" за коју Скок каже (s.v. lijevča) да је (та мађарска ријеч) "raširena još u slovačkom levča - lievč - lovč, ukr. (prikarpatskom) l'ovc - *livč* pored *levča,* rum. leucă - *levka* (Niš, Srbija)". Ако се та ријеч могла ширити посредством румунског, није искључена ни та могућност, поготово када је у питању земљорадничка терминологија.

Лȁчуге, ф.пл. Предио на Великој Вележи. Проф. Канает даје двојак облик *Лачуге* и *Влачуге*. Ја имам само *Лачуге*. Ако је у питању изворна секвенца *вл-* у иницијалној позицији, овај микротопоним се може доводити у везу са гл. *влачити*. Што није немогуће, али не и сигурно. Ово тим прије што се иницијална секв. *вл-* у овом говору не упрошћава. Можда би се могло овдје помишљати на стари придјев *лачан* или поствербал *лач - глад* (Скок, из Стулића) и творбени морфем *-уга/југа* (уп. *кал - калуга*). Што није немогуће, али ни одвећ сигурно. Није искључено да

је у питању турцизам. Наиме, у Фасмеровом Етимол. рј. рускога језика имамо *лачуга*, староруски *алачуга, олачуга "палатка, хижина"*, а то је из "тјурк.: ср. *čagat. alačuy* "палатка, воилочний шатер, шалаш из кору, ветвей". Пошто је у питању предио гдје су боравили сточари са својим шатрама, лачугама, термин се могао пренијети на ознаку тла.

Ла̀ства, ф. Пашњак у Кокорини. По Скоку ластва, у Далмацији значи "skača, zaskok, mjesto među ratovima (rtima, puntama), gdje što raste", а настало је: "Vjerojatno od korijena glagola laz-iti, sa sufiksom -tva kao ljestve". Тај облик јавља се и у топонимији Далмације, Херцеговине и Црне Горе (више о овоме код Јасне Хаџимејлић, Ономатолошки прилози, VIII, 1987, стр. 143-149).

Ла̀зина, ф. Ливада у Бањдолу. У основи је "sveslav. i praslav. postverbal *laz...uski put, staza*", као и *"iskrčeno mjesto u šumi*...mjesto gdje je mnogo šume isječeno...mala njiva, proplanak, čistina u šumi" (Skok). Дакле, широко семантичко поље. У овим крајевима лазине су њиве настале послије крчења шуме. У Кружњу имамо Лаз^{c}, исто значење.

Ла̀жетина го̀мила, ф. Једна од већих гомила у Подвележју, налази се у атару села Добрч. Облик јој упућује на лично име *Лажета*, значи из периода предисламизације.

Лиха́чак, м. Ограда у Кокорини. Код Скока налазимо за придјев *лих*, који је праслов., значење: *сувишан, непотребан*; *непаран код бројева* (уп. и у Херцеговини *лихо: тако*). Тешко би се могло ту помишљати на *лиха - хип.* од *лисица*, што биљежи RJA од XVIII в., а за везу *лис* и *лихои* в. код Фасмера s.v. лис.

Лије́тавац, м. Бунар у Бањдолу. RJA уз ову одредницу даје значење *"njeke vrste biljaka"*. Уколико и ту није у основи фитоним, може се помишљати на зооним: нека врста буба које ту пију воду.

Ло̀ква, ф. Удубљење за воду. Често се јавља у кршевитим предјелима. Ту и као топоним. Ријеч је праслов.: loky.

Лу̀жа, ф. Ливада у Бањдолу. Скок каже да се налази у многим слов. језицима. Ријеч је праслов. са значењем *"lokva, blato, kao, glib"*. На Брачу налазимо: *Лужњак, Лужне јаме*. Овдје се семантичка компонента могла и мијењати: не именује само *глиб* и *блато* него и *ливаду*. Наравно, ливаду у подвелешким условима.

Љѐсковац, м. Предио у Кокорини. У Катастру је икавски лик Лисковач, што иде "на душу" записивачеву. У основи је фитоним лијеска.

Љѐскова до̀лина, ф. Долина у Г. Гњојницама.

Љу̀ница, ф. Брдо у Добрчу, 799 м. У RJA има *ljuna "piljug, piljužina, ptica"*, упућују се на луња, која уз значење неке птице грабљивице, значи још и чељаде које све њуши и лудасто прегледа. РСАНУ има глагол

љунути: *нагло потећи, шикнути, линути.* Могуће је да наш топоним стоји у некој вези са овим глаголом.

Љу́совица, ф. Потес у Вележи. Облик упућује на антропоним *Љу́со*, што би могао бити хипокористик од *Љубан, Љубомир*, исп. *Јосо* од *Јован*.

Мàјдан, м. Предио у Г. Гњојницама. Турцизам: *maden* од ар. *manjdän* место одакле се вади камен. Тај се назив у овим предјелима Херцеговине често јавља за означавање каменолома.

Маслòпоље, н. Ливада, пашњак у Добрчу. Сложеница од *масло* и *поље* за означавање поља чија трава даје "доста млијека, па и масла".

Мèденā глàвица, ф. Главица у Г. Гњојницама. Ово су и пчеларски терени, отуда и одредба за главицу: главица на којој расте медоносно биље.

Мèрцāн-глàвица, ф. Главица која је припадала породици *Мèрцāн*.

Мèђеђā јàма, ф. Јама која се налази између Свињарине и Бањдола. У основи је зооним *медвјед-међед*, управо придјев од те именице.

Мèкоте, ф.пл. Предио између Опина и Добрча. У основи је придјев *мек*. У Ортијешу се за обрадиву земљу каже *ме(х)кòта* - мека је, лако се обрађује.

Му́довац, м. До између Добрча, Кути-Ливча и Врапчића. Име може бити везано за спољни изглед предјела. У основи је свесл. ријеч *mǫdo*.

Мȕкиње, ф.пл. Пашњак у Свињарини. RJA биљежи да се тако зове "zaselak u Hercegovini". Може бити у вези са именицом *мука* - брашно "poradi ploda".

Муки́ћевац, м. Пашњак у Кокорини. Облик упућује на патроним *Мукић*, тога презимена данас у Кокорини нема.

Мȕкōш, ф. Предио између Мостара и Буне, на граници с. Ортијеша и Гњојница. У RJA имамо као заселак (биће, ваљда, ово) и брдо у Херцеговини. У питању је подручје чије је тло састављено од влажног камена "миљевине", може се доводити у везу са придјевом "мукљив" - "мокар, влажан", што има и Вук.

Мȕшāј, м. Пашњак у Свињарини. Турцизам: müṣa'i- и "*mera, seoski pašnjak* kojim se koriste svi seljani, nepodijeljena, zajednička utrina" (Škaljić).

Нāковањ, м. Бунар у Свињарини. Име је узето из косачке терминологије: чекић, наковањ и стремен.

На́мет, м. Потес у Кружњу. У основи би могао бити глагол наметати, тј. оно што је некоме наметнуто. Оваквих топонима, тј. ове врсте творбе, има још, уп. *насип, налаз* и сл. Пошто у истом селу постоји и Наметова ограда, овдје ће бити у питању патроним који се усталио и за микротопоним.

Нȳгли, м.пл. Пашњак у Бањдолу.

Ну́го, м. Пашњак у Бањдолу. У основи је *угао* који у топонимији зна за сек. сонант *н-* које води поријекло од старога приједлога вън. Скок констатује да се овакав лик ове именице једино и јавља у топонимији. У овом дијелу Херцеговине овакав лик налазимо почесто у топонимији, уп. *Нугодо, Нуго долина* и сл.

Ὸбодина, ф. Пашњак у Кричањима. У основи именица *обод* - страна.

Ὸдош-пâњ, м. Главица у Свињарини. Могла би бити у питању народна творба: према *дођош* - онај који је дошао и *одош* - онај који одлази, и *пањ*, од којих је настала ова полусложеница.

Оклачѐнӣк, м. Бунар у Добрчу. Може се доводити у везу са глаголом *оклачити-оклачен-оклаченик* - оно што је оклачено. Истина, данас се у овим крајевима јавља глагол *бијелити* за ово значење.

Ὸкрајак, м. Ливада, пашњак у Добрчу. Чест назив у овим крајевима. У основи крај - мали простор који се налази у крају неког већег дијела.

Окрӯгљача, ф. Њива у Добрчу. Према придјеву *округао - округљача*.

Ὸмеђина, ф. Ливада у Добрчу. У основи је *међа*, овдје: оно што је омеђено, што је на неки начин одвојено од другог простора.

Ὸпине, ф.пл. Село у склопу Подвележја. Постоје Доње, ближе Мостару, и Горње - припадају Подвележју - Опине. Канает има и Хопине, са сек. констриктивом х-. Та појава, појава секундарног х, није необична ни у говору Подвележаца, поготову у говору оних из Бишћа поља, из Мостарске околине. У RJA имамо "selo u Hercegovini...Tamno". Неки овај топоним доводе у везу са латинским *oppidum*. Није искључено, с обзиром на то да у овим предјелима има и старих утврда, уз то, често се наилази на "грчке бунаре", а уз бунаре постојале су и утврде, ограђени простори.

Орјача, ф. Гомила у Кружњу. С обзиром на локалитет који се именује, у основи може бити глагол *орити се - обарати се*, тј. гомила са које се камење *ори, руши, пада*. У RJA има: Orje, brdo, у Пољицима "okomito, ori se kamenje, orjavina...". Друго је Орја Лука у Бјелопавлићима. Ту имамо у основи именицу орао од које придјев може бити и *орји*. Према томе *Орја Лука - Орлова Лука* (Канает за овај наш микротопоним има и *Уријача*, што јасно говори колико се изгубила веза са основном именицом).

Ὸрлова плдча, ф. Плоча у Свињарини. Овдје постоји веза са зоонимом *орао*.

Ὸрашине, ф.пл. Њива у Г. Гњојницама. У основи је именица *орах*, овдје аугм. *ораш(ч)ина*.

Орàшуме, ф.пл. Њива у Добрчу. Сложеница која упућује на *орах* и *шума* као своје саставне дијелове. Мало је чудно да се констриктив -х изгубио, али, с обзиром на финалну позицију, није и необјашњива ова појава. Оваквих сложеница има у Херцеговини још.

Ὸсоје, н. Пашњак у Опинама. Општији назив за означавање стране "која није према сунцу".

Ὸшљӣ дӑ, м. До у Кричању, Г. Гњојнице. Канает има *Ошље до*. Скок има придјев *ошљи* од *osal* "magarac, tovar, asinus". На овом тлу не живи овај зооним. Ту је магаре или кењац. У топонимији би се и могао огледати некакав архаизам, а осал је познат кајкавским говорима, и словеначком језику. У нашем микротопониму прије ће бити у основи именица ос-оси "pljeva, *palea*". Од те именице колективна им. гласи *осје*, у овим крајевима и *ошље* *ос* + *ље*, као у *сноп-ље*, *грм-ље* и сл. Дакле, ту је у основи општа именица која означава остатке од жита послије вршидбе. Други дио овога топонима и упућује на такво закључивање: у долу се "*виje*" жито.

Ὸштрӣ рӑ̂т, м. Врх између Подвележја и Бијелог Поља (в. 535 м). У овим крајевима није честа у употреби именица рт/рат. У микротопонимији, изгледа, може се јавити.

Ὸштрӣ врӑ̂х, м. Врх на Вележи, који се још зове и Концел, (в. 1431 м). У основи придјев *оштар*, као детерминатор појма *врх*.

Парáтак, м. Врх у Вележи, 1580 м. Основа као да упућује на тал. *parte*. Скок има *parat-parta - dio*.

Пастӯшина/Постушина, ф. Њива у Бањдолу. У основи је *пастух*. Творбени морфем *-ина* је чест у топономастици.

Пе́шкиновац, м. Предио у Опинама. Било власништво породице *Пешко*, из Мостара.

Пӣштет, м. Ограда у Добрчу. Према RJA пиштет "u Hercegovini znači malo vrelo, iz koga voda pišti - a znači i lokvu, u koju se voda cijedi iz zemlje". И овдје ће бити у вези са датим значењем RJA.

Плӑ̀ховина, ф. Гомила у Г. Гњојницама, њива у Свињарини. Канает још биљежи и Клечењача. Висина 507 м. У основи придјев *плах, плахован*.

Плӣтача, ф. Њива у Свињарини. У основи придјев *плитак*. Овдје означава "*плитку земљу*", тј. предио на коме има врло мало обрадиве земље. Исп. и *Плитава, Плитки до*.

Плдо̀чница/Плдо̀шница, ф. Ливада у Кружњу. У основи је *плоча*. Често се јавља у херцеговачкој топонимији. Према Скоку "Vjerojatno je *ploka - plaka*... prvobitni oblik. Suglasnik č mjesto k došao je analogijom od izvedenica sa sufiksima na *i* ili b:ьn >*-an, -iti, - bka*".

Пдо̀двелӗжје, н. Предио испод планине Вележи који чини група села. По постанку је префиксално-суфиксални тип сложенице, као *Потарје, Подбиоковље* или *Подунавље, Поморавље*. Етник је *Пдо̀двележац*, ктетик *пдо̀двелешкӣ*.

Пољи́це, н. Мало поље у Г. Гњојницама. У основи *поље* и творбени морфем деминутивног обиљежја *-ице*.

По̀рӣм, м. Узвишење изнад Бијелог Поља. Јавља се од XIV вијека. Биљежи га и RJA. Можда је у вези са гл. *орити* = рушити.

По̀вӣта, ф. Снијежница у Вележи. Вук има павит - биљка, бијела лоза, скробут. Од по-вит.

Пра̀сина до̀лина, ф. Предио у Г. Гњојницама. У основи може бити фитоним *праса, празилук*. По Скоку то је "balkanski grecizam". У Мостару, и шире у Херцеговини, живи само *пра̀са* као врста поврћа.

Прѐсло, н. Њива у Г. Гњојницама. Као географски термин јавља се и у неким другим слов. језицима. Скок биљежи и ова значења: *брежуљак између два брда* (Плитвичка језера), *сумеђа на каквом брду* (Црна Гора).

Причáковина, ф. Њива у Свињарини. У RJA s.v. *pričak* читамо: "grah koji se zove i pričanik", тј. који се пење уз притку (Вук). Могуће је да је и овдје у основи то значење: њива на којој се садио грах причак. Данас је у Бишћу пољу обичније: *приткаш, тркљаш*.

Прӣшћенак/Приштењак, м. Њива у Кокорини. Катастар има секв. *-шт*. У питању је префиксално-суфиксални топоним: *при-стјен-ак*, наравно, са јекавским јотовањем: *Пришћенак. Пришћенак* имамо и у Бањдолу. У Добрчу је множински облик *Пришћијенци*.

Прӣс'енак, м. Пашњак и њива у Кокорини. У основи може бити именица *сјена - с'ена*. Наравно, и ту је у питању префиксално-суфиксални тип топонима; *при-сјена-с'ена-ак*.

Прӣторак, м. Ограда у Г. Гњојницама. Префиксално-суфиксални тип: *при-тор-ак*. Њива/ограда која се налази уз *тор*.

Прӯдӯ, м. Чест назив за мање долове. Ова именица може бити и женског рода, деклинациони образац именице кост.

Пудà̀рица, ф. Њива у Кокорини. У основи гл. *пудити* - чувати, уп. *пудар*: онај који чува. Данас у Херцеговини ријетко ће се чути за ово значење, значење чувара, именица пудар. Ту је сада обичније пољар. *Пудар* има као патроним. У нашем случају је у питању старији назив, очуван у микротопонимији. Основно значење могло је бити и мјесто гдје се налази кућа онога који чува.

Ра̀дулова гла̀вица, ф. Главица између Кути-Ливча и Г. Гњојница. Према некадашњем власнику, Радулу.

Ра̂соха, ф. Ограда у Свињарини. У RJA за овај појам стоји: "Rasoha f drvo, stablo sa dva kraka, sa dvije grane ili sa dva ogranka". Као топоним јавља се од XII в. на Хвару. Јасно је, у питању је дводјелна површина неког земљишта, које се грана.

Рâсока, ф. Ливада у Свињарини. Мада се овдје чува фонема *х* у медијалној позицији, није искључено да у овом микротопониму имамо супституцију *х* са *к*.

Рâстока, ф. Ливада у Свињарини и Кокорини. У основи може бити глагол *расточити*: гдје се нешто растаче.

Рáспуће, н. Предио гдје се рачвају путеви, у Кокорини.

Рáздо̑ље, н. Предио у Вележи. Префиксално-суфиксални тип творбе: *раз-дол-је.*

Рѐпи̏ште, н. Чест микротопоним у Подвележју: пашњак у Свињарини и Кокорини, њива у Бањдолу и Кружњу. Микротопоним упућује на културу сијања и узгајања репе. Данас се та култура овдје не узгаја. Чак не ни у Бишћу, мада се послије рата почела сијати, али без великог успјеха. Зато се и одустало.

Рињáнуша, ф. Пашњак у Свињарини и Кокорини. Било власништво *Рињановића*, из Мостара. Такав микротопоним постоји и у мом родном Ортијешу.

Рѝоч/Рѝјоч, м. Гомила у Кокорини, пашњак у Кружњу.

Рѝсова пло̑ча, ф. Кота у Добрчу. Микротопоним као да нас упућује на закључак да је у овим предјелима било некада рисова (в. код Скока).

Ривѐница/Ревеница, ф. Бунар у Кружњу. Могло би се довести у везу са глаголом *рити-*. Исп. код Скока *rivača, rivina, rivotina, riturina* и сл. Свакако, с тим у вези су и: ров-ровине и сл., у питању је превој вокала.

Рдсуља, ф. Локва у Кружњу. У основи је *роса*. То вриједи и за *Росуље*, њ. у Свињарини.

Рӯденӣ до̑, м. До у Свињарини. У основи је придјев *руд-руди "црвен, црвенкаст"*, који се често јавља у топонимији, уп. *Билећке рудине, Рудопоље* и сл. У Г. Гњојницама има Рудина.

Рӯњавӣ гра́дац, м. Узвишење у Вележи. По Скоку runja у значењу: *"svrab, šuga, lišan, lišaj"* је од тал. *rogna* > лат. *aranea*. Овдје: градац обрастао лишајевима.

Рӯњевā дȏлина, ф. Ограда у Кокорини. Може се објашњавати као и претходни топоним. Однос вокала *-а-* и *-е-* у оваквим позицијама је објашњив.

Са̑ље, ф.пл. Ограда у Свињарини. У RJA имамо *Saljev kuk, Saljevo brdo*, из Лике. И овдје би се могао огледати старији облик са основом *sal-salina* који се налазио и у топониму *Salinis*, данас Тузла. Свакако, у питању је облик преузет из латинског, односно, на овом тлу, из влашке сточарске терминологије, а означава мјесто гдје се овцама даје со. Вриједно је овдје указати да Скок биљежи из старог дубровачког рјечника *saler* - posuda za so, soljenka, iz 1420. godine, uz to i druge izvedenice "od sale" koje se

javljaju kao talijanizmi (s.v. salata). Ово би упућивало на (могући) закључак да се и у нашем микротопониму очувао тај стари траг који говори о романским везама са овим тлом, па и о некаквим траговима у овдашњој микротопонимији од тих давних житеља ових крајева. Свакако, овдје се не смије заборављати ни веза која је постојала између сточара из ових предјела и сточара Влаха из других крајева. И у тим, и у таквим везама могло је бити својеврсних прожимања. Па и у терминологији која се могла преносити и на топономастику.

Са́довац/Сла́довац, м. Бунар у Добрчу. Можда преко хипк. *Са́до- Са́дов* (*Сла́до*)

Сѐлѝшта, н.пл, Потес на цести Мостар-Невесиње. Предио гдје се раније налазило село.

Сѝнијица, ф. Њива у Г. Гњојницама. У основи је турц. синија. Назив добијен због облика који личи на *синију*.

С'ѐнина, ф.пл. Бара у Добрчу. У основи је именица *сијено*, аугм. *сјенина*, и јотовањем: *с'енина*.

Сѝјѐнскō бр̀дo, н. Брдо на коме се коси сијено.

Сѝтнѝк, м. Махала и узвишење у Вележи. У основи је придјев *ситан*.

Скàлѝн, м. Кота на Вележи. Према Скоку, основна именица *skala- skale* "Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scala* tal. >*scala*. Ta riječ pripada i balkanskom latinitetu...". Овдје показује и романске наносе у топонимији.

Сла́довац, м. Бунар у Добрчу. Тако биљежи проф. Канает. Ја сам забиљежио *Са́довац*. У основи би могао бити хипокористик *Са́до/Сла́до* од *Са́дик* (или, пак, од *Сла̀доје*).

Спѝлнѝ дō, м. До на Вележи. Придјев *спилни* има у основи именицу *спила*, а то је, по Скоку, балкански грецизам, који је "zamijenio slav. peć - stcslav. *pešt ь*, koja se očuvala u slov. *peč-'pećina', čest toponim*". У мом родном Ортијешу има локалитет на Неретви *Спила*, а раније се и за камен знало рећи *спила*. Истина, обично у реченици типа: *ударио га великом спилом.*

Сре́зевац, м. Бунар у Кружњу. Канает каже да припада групи "грчких" бунарева. То би значило да је доста стар (Канает, стр. 49).

Стòлац, м. Брдо у Подвележју, в. 476. У Херцеговини се често јавља ова именица у служби топонима. Можда и због свога облика.

Стȳблине, ф. Чатрња у Добрчу. У основи је *stubao-stubla* "šuplje veliko drvo koje se meće u zemlju gdje voda slabo izvire, pak se iz nje voda hvata". (Skok). Стублине или Стубине често се срећу у топономастици.

Сȳхѝ дō, м. Јаруга у Добрчу.

Сȳшевина, ф. Ограда у Добрчу и Кокорини. У основи је придјев *сух*.

Свѐтӣгора/Светогора, ф. Брдо у Добрчу. *Света гора*, по предању ту се некада налазио манастир. Отуда *света гора* и *Светигора*.

Свӣњӑрина, ф. Село у Подвележју. По предању ту су били *свињари* који су чували свиње Херцега Стјепана Вукчића Косаче. Данас се јавља и облик без *њ*, а са *н*: *Свинарина*.

Свӣњӑрскӣ пӧток, м. Поток у *Свињарини*.

Сӯрдуп-стра́на, ф. Клаић има сурдук, тур.: jaruga, provalija između dva brda, klanac, sutjeska-. Вјероватно ће бити у питању тај турцизам и овдје. Семантички одговара значењу које даје Клаић. Супституција плозива *к* плозивом *п* може се различито тумачити, највјероватније је такав фонетски лик и примљен.

Ша́рова дӧлина, ф. Крш у Добрчу.

Шахина долина, ф. Долина у Добрчу (Катастар). Данас: *Ша́њева дӧлина*. Први облик се односи на антропоним *Шаху*, а пошто тога имена више нема, изгубила се и веза са основном ријечју. Отуда данас облик који и не подсјећа на свој претходни лик. Истина, Катастар има *Шарена долина*, тешко је утврдити да ли се односи на садашњи назив *Шањева долина*.

Ша̀рића кӯк, м. Брдо у Бањдолу. *Шарићи* су били позната породица у Мостару. Данас има на Луци *Шарића џамија* и *Шарића харем*.

Шћѐпӑн-гӧмила, ф. Гомила између Кружња и Кокорине. У овим крајевима има доста топонима који се вежу за Херцега Шћепана. Пошто је његов Благај био у непосредном сусједству са Кокорином, јасно је да су многи предјели везани за његово име. Видјели смо да се и Свињарина веже за његове свињаре.

Шћѐпӑн-кр̄с(т), м. Пашњак у Кокорини.

Шӣповац, м. Заселак у Г. Гњојницама и њива у Добрчу. У основи ће бити именица *шип* "trn, šiljak, vrh, šik" (Skok). Данас и патроним у Херцеговини.

Шкӣ̀јӑнскӑ дӧла, ф. Ограда у Бањдолу. RJA има гл. *škijiti* "isto što škiljiti, razroko gledati". Тај глагол биљежи Милас у Мостару. Ту се огледа фонетска особина мостарских Муслимана, замјена *љ* са *ј*. Могуће је да је наш микротопоним настао преко именице *шкијан* - онај који шкији/шкиљи, одатле и придјев: *шкијански*. Истина, у овим крајевима имамо турцизам *шкија* (- *ешкија*): дуван који се продаје изрезан, не у листу. Тешко би било тражити неку везу између ових двају појмова: *шкије* и нашега микротопонима.

Шкӧљ, м. Пашњак у Бањдолу. Овај назив се обично јавља у приморским крајевима. У основи је тал. scoglio. Овдје се могла уопштити заједно са другим романизмима.

Штȉрнӣ дȏ, м. До у Вележи. У основи ће бити назив биљке - *штир*. Ријеч је наслијеђена из праслов. заједнице, а често се јавља у топономастици, овдје: до у коме има доста штира.

Шȕшњара, ф. Пашњак у Бањдолу. У основи ће бити *шушањ, сухо лишће*, тј. долина у коју се скупљало сухо лишће. С тим ће бити у вези и *Шȕшњàтица*, њива у Свињарини.

Тàбаково гȕвно, н. Гувно у Бањдолу. Вјероватно према посједнику *Тàбаку*, из Мостара.

Тѐлеће̄ лȁства, ф. Врх у Вележи. За ласту в. тамо, а одредба *телеће*, од *теле*, одражава сточарски крај и његове називе, чак и у топонимији.

Тѐжаница, ф. Потес и до у Свињарини. У RJA има овај назив за именовање оранице у селу Добровићи, Славонија. Можда у основи глагол *тежати* - радити, обрађивати земљу, исп. *тежак*. Овдје *тѐжāк* значи: *радник који копа земљу*. Ниједан други посленик не зове се тежаком. Отуда и земља која се тежа, која се обрађује мотиком, зове се *тежàница*. Наравно, глагол *тѐжати* више ни овдје није у употреби.

Тȉсовац, м. Врх у Вележи. Вјероватно према фитониму *тȉса* "iva, Eibe, pinus larix" (Skok). Има и у Црној Гори топоним са овим гласовним склопом. Данас у овим крајевима нема *тисе*, управо, нема тога фитонима. Ту је врба. Чак и у топонимији. Ово ће бити, исто тако, доказ да је на овом тлу дошло и до измјене у растињу. Има неких назива биља и дрвећа које срећемо у топонимији, али не више и у природи.

Тȍплā дȍлина, ф. Долина у Кружњу. У планинским предјелима, какво је Подвележје, и температурне разлике могу бити од значаја за именовање појединих предјела.

Трȇнсловац, м. Њива у Кружњу. Према називу дивљег воћа *трȇнсула-трȇнсла*.

Трепѐтљȉште, н. Шума у Кружњу. Према *трепетљика*, врста дрвећа које расте и у овим крајевима.

Трѐшњевā гȍмила, ф. Гомила у Добрчу. Вјероватно је раније и у Подвележју било *трешања*, свакако посебне врсте, које су отпорне на зиму. Придјев *трешњев* налазимо и у: *трешњев топ, трешњев пекмез, трешњев пањ* и сл.

Тр̏њāк, м. различити предјели носе овај назив: махала у Кружњу, уз то и шума, њива, уп. и *Тр̏новā дȍлина, Трнȍвити дȍлови*. Ово је изразито кршевит крај и ту има *трња* и *трнова* у изобиљу. Отуда и често њихово јављање у топонимији.

Тȗјāн, м. Снијежница и узвишење, 1329 м. у Вележи; њива и пашњак у Добрчу. Могао би бити у основи стари облик: tuja, tyti уп. *претио, туст*. Истина, Скок констатује да *"tulj* nije rašireno u slavinama, nego je čisto

lokalna riječ u Kosmetu" и зато ријеч *туљ*, из говора на Косову, у значењу: "krtina, meso bez kosti" тумачи као посуђеницу из албанскога језика.

Тȕјастӣ брӣјēг, м. Бријег у Кружњу. И овдје ће се огледати коријен туј- који се задржао у топономастици.

Ȕбō, м. Бунар у Добрчу. Код Вука налазимо и за ознаку јаме, као бунара, и као топоним, истина, у множини *Убли*.

Ȕдоље, н. Зараван у Свињарини. Предио који се налази у некој низини, који је нижи од околине.

Ȕлега, ф. До у Г. Гњојницама. У основи је глагол *улегнути, улећи; спустити се, угнути се*. Овдје означава предио који се улегао, који је нижи од околних, као и удоље.

Ȕријача, ф. Гомила у Кружњу. Данас је Орјача. Проф. Канает наводи да је то била *Хуријача*, према *Хурија* (Подвележје, 162, испод текста). Мислим да је то народна прича. Прије ће бити у основи глагол *орити се - рушити се*. Отуда *Орјача*, гомила са које се камен ори, руши, обургава.

Ȕнйште, н. Дола у Бањдолу. Овај облик потврђује и Катастар, а и савремено стање. За постанак овога микротопонима могло би се, по узору на Даничића, рећи: Постање тамно. Основни облик упућује на ријеч *уна*. У RJA имамо тај облик. Значење: *ујаковя жена, ујна*. Потврде су из Босне. Ако бисмо пошли од те основе, могло би се рећи да је овај микротопоним врло стар. Данас на овоме подручју за именовање мајчиног брата имамо само турцизам *да(ј)ица*. Његова жена је *да(ј)иница*. И не само код Муслимана. Овдје је наведен и облик: *дајиндиште* (в) и ту се помишљало на дајицу као могућу основу, уп. и *Беговиште*, према *бег*. Ако би наш топоним био у вези са именицом *уна - ујна*, то би говорило не само о његовој старини него и о могућој творби именица на *-иште* од родбинских назива, а значило би - земљиште које је припадало ономе чије се име, назив, налази у основи. У нашем случају *униште* - земљиште које је припадало *уни* (*ујни*). Истина, могла би се овдје узети у обзир и другачија рјешења: разне гласовне деформације (као, нпр. *буњиште-буниште--униште, улиште-униште* и сл., или, можда, *хумниште-умниште-униште*, али ни такве комбинације не рјешавају проблем због неких екстралингвистичких разлога. Остаје да се чека боље рјешење.

Вȅдрē њйве, ф.пл. Њиве у Вележи. Микротопонимија често показује колико наш народ воли лијепе предјеле. Ту он уноси себе као пјесника. Отуда и називи као овај: *Ведре њиве*. Из "метеорологије", придјев је пренесен на земљиште.

Вȇјзовац, м. До на тромеђи Врапчића и Г. Гњојница. Постоји презиме *Вејзовић*. Можда је у вези са турцизмом ваиз/ваис - проповједник, онај који држи ваз.

Вѐлēж, ф. Планина у склопу динарског система која одваја мостарско подручје од невесињског. Испод ове планине, са мостарске стране, налази се равна површ на којој се смјестило Подвележје. Вележ је највиша планина у овом дијелу Херцеговине. Има више врхова. Највиши је Ботин (в.). У RJA се наводи ова планина ("ime planine u Hercegovini u mostarskom okružju"), као и село испод планине (Вележи). Посљедњи податак (потиче из херцеговачког схематизма, а и податка који је дао Љ. Стојановић) не одговара стварности. Прво, није у питању само једно село, има их више; друго, та села имају заједнички назив Подвележје (в.).

Вележ је именица ж.р., као топоним, управо као ороним. Има промјену по обрасцу именице кост: *Вѐлēж-Вѐлежи, -с Вѐлежи, -на Велѐжи.* У Лсг акценат се мијења.

Код Канаета читамо да поријекло "имена Вележи није познато", уз то и: "Исто тако није утврђено откада се Подвележје назива тим именом. Најстарији писани споменик у коме се помиње Подвележје, а до кога сам дошао, потиче из XVII вијека" (Канает, Подвележје, 19). Наши рјечници не нуде никаквих објашњења о постанку овога оронима. С обзиром на врсту промјене, па и род ове именице, могло би се помишљати на основу придјевску: *велик-вел-и* творбени морфем *-еж*, као у *си́тнеж, тру́леж, мла́деж.* Овако настале именице означавају збир нечега што се исказује основним придјевом: *ситнеж* - много ситних новаца, дјеце и сл., *трулеж* - много трулих предмета, *младеж* - много младих лица. Према томе Вележ би, ако је овако настала, означавала - много брда, што је мало вјероватно, управо, што је невјероватно.

Истина, између ових двају типова именица постоји једна упадљива разлика. То је њихов акценат. Именице типа *си́тнеж, мла́деж,* које се творе од придјевске основице и морфема *-еж*, имају дугоузлазни акценат, као типизиран. Наш ороним, међутим, има краткосилазни акценат на иницијалном слогу. Дакле, не уклапа се у акценатски тип именица изведених од придјевске основе. Овај моменат, свакако, уноси сумњу у наведену претпоставку о постанку имена планине Вележ.

Уз то, и не мање важно од тога, јесте и чињеница да планина Вележ, као супстантив, припада именицама женскога рода. Именице, пак, које се творе морфемом -еж, могу бити и двородне: *си́тнеж-си́тнежа* и *си́тнеж-си́тнежи, гра́беж-гра́бежа* и *гра́беж-гра́бежи.* И то би говорило да наш топоним не припада, по своме постанку, именицама које се у нашем језику образују творбеним морфемом *-еж*, од придјевске или глаголске основе.

Вриједно је овдје указати и на чињеницу да именица Вележ, када се, данас, употребљава за именовање фудбалских клубова, разних предузећа, има промјену као именица мушкога рода. Тако, рецимо, мостарски фудбалски клуб *Вѐлēж*, невесињски фудбалски клуб *Вѐлēж*, имају искључиво

промјену, и конгруенцију уз себе, као именица м.р.: *од Вележа, у Вележу, са Вележом*. То вриједи и за разна предузећа са овим именом. Дакле, ту се врши диференцијација: топоним је искључиво ж.р., фудбалски клубови и предузећа су искључиво мушкога рода.

Постоји: *Вȅликā Вȅлēж и Мȃлā Вȅлēж*. То би, исто тако, говорило да није у питању колективна именица, именица која обједињује више истородних јединки, као мла́деж, и сл.

Вȇљи дȏ, м. Ограда у Добрчу. Овдје се често јавља придјев *вељи*, управо *вељи* као одредбени дио појединих назива: *Вељи до* - велики до, *Вељa љут* - велика *љут* и сл.

Ви̏глēд, м. Њива у Добрчу, узвишење у Вележи, око 700 м. Префикс *ви-* упућује на старину овога микротопонима. Скок констатује да је тај префикс, истога значења као савремено из-, очуван "u sjevernim slavinama", али је постојао и у јужнослов. То потврђују и наша нарјечја, кајкавско и чакавско, уп. *вигнати, вихранит, вилаз*. Уз то Скок констатује да данас "postoji u hrv. - kajk. - bednjanskom narječju: vigled ‚ogledalo,...vigledi 'izgled'". Дакле, и овдје се чува тај стари префикс који говори о међусобним прожимањима наших дијалеката и нарјечја у вријеме када су наши преци посједали ове крајеве.

Ви́лин дȏ, м. До између Свињарине и Бањдола. У Мостару има и презиме *Вила*. Према томе презимену могао је и овај *до* добити своју одредбу. Истина, није искључено да је ту ријеч о *вили* или о *вилама* које су се, према народној пјесми, могле ту сакупљати.

Ви́ловци, м.пл. Зараван у Вележи. И овај топоним би могао бити у вези са вилама. Творбене могућности од ове именице су бројне. То показује RJA.

Ви̏рага, м. Пашњак у Кокорини.

Вла̀чуге, ф.пл. Врх Вележи, 1754 м. Још се јавља у облику *Ла̀чуге*, в. Могуће је да је стари назив *Лачуга* овдје доведен у везу са глаголом *влачити*. Отуда и *влачуга* - саоница (Вук). Али, не и сигурно.

Вла̀ка, ф. Пашњак у Кокорини. Ово може бити у вези са глаголом *влачити*: гдје се нешто влачило. Код Вука *влака* - продол, равница. Ово значење ће имати и наш микротопоним.

Врàњевскā њȉва, ф. Њива у Кокорини. Облик упућује на патроним *Врањевић*. Сусједно село има такво име: *Врањевићи*.

Врбa, ф. Бунар у Добрчу. Овај фитоним често се среће у топонимији, па и микротопонимији. Свакако, везан је за воду: гдје има врбе, има и воде.

Вр̀бовица, ф. Бунар у Свињарини. Овдје је творба ишла преко придјева - *врбов*, некада имамо додавање творбеног морфема на именичку основу: *врб-ица*.

Вр̀тлина, ф. Локва у Кокорини. У овим крашким предјелима често се јављају *вртлаче, вртлине, врти* и сл. Зависи од површине каква ће бити творба.

Врто́њак, м. Ограда у Свињарини.

Вр̀тӑ, м. Чест назив за обрадиву површину у Подвележју.

Вӯчjā гла̀вица, ф. Узвишење у Г. Гњојницама.

Вӯчjӣ по̀д, м. Њива у Кокорини. У овим крајевима, гдје има вукова, придјев *вуч(и)jи* често се јавља у топономастици.

Вӯлин по̀ток, м. Поток који из подручја Кокорине тече према Благају и Буни. Повременог је карактера. Тече само у доба великих киша. Име дугује неком *Вули*.

За̀бӑjна, ф. Бунар у Свињарини.

За̀ранова (Володерска) гомила, ф. Гомила у Кокорини.

За̀велēж, ф. Предио у Г. Гњојницама. Оно што се налази иза Вележи, уп. у Мостару: *Потхум, Захум* - предјели уз брдо Хум које се налази на југозападној страни Мостара, иза Неретве.

Зѐчjā до́ла, ф. Долина у Кокорини. *Зец*, као и *вук*, често се јављају у херцеговачкој топонимији.

Злата̀рица, ф. Шума и локва у Свињарини. Именица *злато*, као и придјев *златан*, обични су у нашој ономастици, па и у топонимији. Негдје може бити и веза са рудачом, негдје са бојом траве или нечега другог, а негдје и жеља житеља тих крајева да им буде добро, што се повезује са златом. Овдје ће бити творбени морфем - *арица*, као у *тор-арица*.

Злòмишичин го̀нӣк, м. Предио куда се гони стока у Бањдолу. Присвојни придјев према презимену *Зломушица* који живе у Бањдолу. Други дио овога микротопонима - гоник - означава "пролаз за стоку између двије ограде омеђене сухозидом" (Канает, стр. 17, испод текста).

Зòвуша, ф. Ограда у Свињарини. У основи је глагол *звати*, управо његов превојни степен *-зов* и суфикс *-уша*.

Зӯбичкӣ по̀ток, м. Поток у Кокорини.

Зӯбичкӣ кла́нац, м. Кланац у Кокорини.

Зӯjевӣште, н. Шума у Кокорини. У основи може бити глагол *зујати*, можда од пчела. Скок указује на *зујачу-зујалицу* као справе које производе такве звуке.

Зӯjевӣште Љӯбичино, н. Шума у Кокорини. Претходном микротопониму додана одредба према личном имену.

Ждра́лов до́, м. До у Свињарини. Могло би се помишљати на птицу ждрала за чије име је везан овај микротопоним. Међутим, акценатска компонента се томе опире. Наиме, овдје је *ждра̑л- ждра̑ла*, посесив *ждра̑лов*. Наш микротопоним има дугоузлазни акценат, што би упућивало на патроним *Ждра́ле*, а таквих презимена овдје нити има нити је, колико се зна, било. Није искључена нека измјена у акценту, умјесто ˆ да се јави ´.

Же̑жница, ф. ада у Добрчу. У основи може бити глагол жећи-жежем, тј. мјесто гдје сунце јако жеже, јако пржи.

Жу̏ковица и Жу̏ковача, ф. Коса у Свињарини. И Шимуновић има са Брача Жуке, Жуковица, Жуковик, што доводи у везу са жука (Junceus). А и овдје, као и иначе, фитоними се често налазе у основи топонима, па и микротопонима (в. код Шимуновића, op. cit. 203).

Жу̏туловац, Жу̏тиновац, м. Ограда у Кокорини. Могло би се помишљати да је у основи придјев *жут*, а да су различити творбени морфеми. Истина, суфикс *-уловац* је необичан. Можда је првобитно било: *жут-уља* - врста жућкасте земље, као *пјеск-уља* - врста пјесковите земље, па да су доцније наступиле фонетске измјене. Други назив - *Жутиновац* могао би се везивати за хипокористику *Жу̏та*, као *Мехиновац* од *Мѐха*. Оваквих хипокористика, тј. са овим - краткосилазним акцентом, има у Мостару, и уопште у централној Херцеговини, уп. *Мѐха, Ха̀са, Јѐва, Ла̀за* и сл. Посесиви су: *Мѐхин, Ха̀син, Јѐвин, Ла̀зин*. Свакако, у ову скупину хипокористика ишли би и они типа: *Жу̏та, Гу̏та*. Измјене у гласовном склопу могу се објашњавати губљењем везе између основног придјева и онога што та ријеч сада именује.

ЗАКЉУЧАК

На претходним страницама дата је општија слика говора и микротопонимије Подвележја. Колико ми је познато, то је први овакав попис и опис тла Херцеговине. А Херцеговина нуди интересантне грађе и за топономастику. Ту су се, у даљој и ближој прошлости, стицали различити путеви, и различитих путника. Свакако, иза њих је остајало виднијих или мање виднијих трагова. Да би се стигло до ових посљедњих, нужно је понирати у језичке дубине. Тај посао није лак, то је познато. Али, ако се крене том стазом, стићи ће се до неких сигурних закључака.

Уколико овај рад буде подстрек за даља прикупљања микротопонимије са херцеговачких простора, сачуваће се од заборава много драгоцјених података. Вријеме у коме живимо, а и оно које долази, уноси битне измјене у начин живљења и оваквих предјела какво је Подвележје. Умјесто ранијих сточара, данас ту све више има индустријских радника. Сасвим разумљиво, радници неће толико бринути о стоци и испасиштима, па ни о називима појединих њива, ограда, вртача и сл. То већ наговјештава губитак многих микротопонима. Чини ми се да је ово "посљедњи час" да се ти микротопоними попишу. Било би пожељно да се тако учини и са другим крајевима, и Херцеговине и шире. То би било вишеструко корисно: и за науку и за будућност. Тако би напр. микротопонимија Габеле помогла да се и у тај крај унесе више историјске свјетлости. Ако је, наиме, тај крај имао било какве везе са оним о чему се пише у штампи, микротопонимија ће то показати. И тако даље. Вријеме у коме живимо још увијек пружа подоста онога чега сутра, можда, неће бити. Ако прикупимо саму грађу, омогућићемо онима који слиједе иза нас да лакше продиру у прошлост. Таква наша помоћ будућим нараштајима била би драгоцјена. То добро знају сви они који се баве нашом прошлошћу: сваки податак из минулих вјекова, за њих је драгоцјен. Треба очекивати да ће такав однос имати и наши насљедници према ономе што им ми, макар и у виду ономастичке грађе, остављамо.

MICROTOPONYMY OF PODVELEŽJE

Summary

In the Serbo-Croatian language studies there are few works in which a list of microtoponyms of a region is given. Certainly, to that branch of science has lately been given enough attention. Thank to that attention that problem can more and more be found on the list of direct examination. Within the scope of these new investigations Podveležje is found too.

Podveležje is a small region which extends under the mountain of Velež, a few kilometers from Mostar. It is inhabited by Moslems, cattle breeders. Since it is situated between the central and the east Herzegovina dialects, in the speech of Podveležje the characteristics of those two dialects mix, though it is more linked to the dialect of its east background, to the east Herzegovina speech type, by its most basic characteristics.

In the paper, the microtoponymy of Podveležje is given. Here, the same as in any other microtoponymy, the history of that Herzegovina plateau reflects, e.a. in the microtoponymy of Podveležje microtoponyms are found which point to the inhabitants who inhabited that area before Islamization, there are microtoponyms which point to the time when Podveležje belonged to some estate owner from Mostar. Besides that, the Podveležje microtoponymy, rather truly, gives a picture about the flora and fauna of that region, or shows that there were once those plants and those enimals in the Podveležje area.

To get as clear as possible picture about the Podveležje microtoponyms, the data from three origins are given: the cadastre, the present situation, collected in the area, and the data offered in the monograph by Prof. T. Kanaet. There are some disagreenents, but there are, not few, identities.

ЦИП - Каталогизација у публикацији
Библиотека Академије наука и умјетности
Босне и Херцеговине, Сарајево

UDC 808.61/.62-311(497.15)

ПЕЦО, АСИМ
Микротопонимија Подвележја / Асим Пецо. - Сарајево: Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, 1990. - 166 стр.: 1 карта ; 26 cm. - (Дјела / Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине; Књ. 70 ; Одјељење друштвених наука, књ. 39)
Microtoponymy of Podveležje: стр. 166

YU ISBN 86-7123-029-5
ПК : Лингвистика - ономастика - Босна и Херцеговина - Подвележје

ANU BiH
АНУ БиХ

Књига је штампана уз финансијску помоћ Самоуправне интересне заједнице науке Босне и Херцеговине